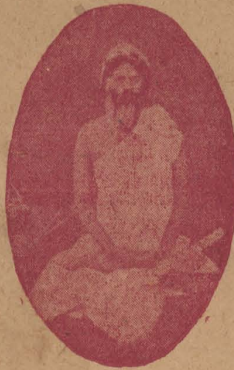

યોગનિષ્ઠ આચાર્યદેવ
 બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વર ચરિત્ર
 (સંક્ષિપ્ત)

પૂ. આ. બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મ.

: રચયિતા :

આ. બુદ્ધિસાગરસૂરિજી.

યાગનિષ્ઠ આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરચરિત્ર

(સંક્ષિપ્ત)

: રચયિતા :

આ. ઋદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી

: પ્રકાશક :

શ્રી સાગરગચ્છ સંઘ (સાણંદ)

મહેતા રસીકલાલ કેશવલાલ

વીર સં. ૨૦૮૪

વિક્રમ સં. ૨૦૧૪

: મુદ્રક :

પંડિત મહતલાલ ઝવેરચંદ ગાંધી

નવન પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ઢીકવાવાડી, અમદાવાદ.

સમર્પણુ

૧૦૮ ગ્રંથપ્રણેતા યોગનિષ્ઠઅધ્યાત્મયોગી પરમ
ગુરુદેવ આચાર્ય બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી
મહારાજ.

આપનો અધ્યાત્મ, સજ્જન, ઉપકાર, નિરીહપણું અને
નિર્વેપતા આજ વર્ષો થયાં પણ આકર્ષી રહ્યું છે.
આપનું આ સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત્ર સંસારને
સંક્ષિપ્ત કરનારું નિવડો એ આશયે
આપને સમર્પણુ કરું છું.

સમર્પક

જ્ઞાનસાગરજી

બે બોલ

પૂ. આચાર્ય અણતસાગરસૂરિજી મહારાજે યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના સ્વર્ગગમન બાદ સંસ્કૃતમાં પદ્યબદ્ધ એકસો અગિયાર શ્લોકમય તેમની જીવન પરાગ રચી હતી.

આ સંસ્કૃત પદ્યબદ્ધ ઉપર પૂ. આ. ઋદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજે ગુજરાતી ભાષામાં વિવરણ લખ્યું છે. સંસ્કૃત રચિયિતા અને ગુર્જરભાષામાં લખનાર બન્ને પૂજ્ય યોગનિષ્ઠ આચાર્યની વર્ષો સુધી સાનિધ્યમાં રહેનારા શિષ્યો છે. બન્નેને ગુરુની છત્રછાયા અને ગુરુની આમન્યા મળી હતી. આથી આમાં ખુબજ નિર્મળ આધારભૂત હકીકત રજૂ કરવામાં આવી છે.

યોગનિષ્ઠ આચાર્યદેવતું વિરતૃત જીવનચરિત્ર અધ્યાત્મ પ્રસારક મંડળ તરફથી બહાર પડેલ છે. પરંતુ જેઓ સંક્ષિપ્ત રૂપે હોય તેઓને આ ચરિત્ર ખુબજ ઉપકારક થઈ પડશે.

આ નાની પુસ્તિકામાં ક્રમસર ધણીજ આધારભૂત જીવનચરિત્રની વ્યવસ્થિત વિગતો આપવામાં આવી છે. અને લેખકે આ બધી વિગતોને સાક્ષાત્ અનુભૂત કરેલ છે.

વાંચક પૂ. યોગનિષ્ઠ આચાર્યદેવતું જીવનચરિત્ર વાંચી વિચારી તેમના જીવન આદર્શને સન્મુખ રાખી કદયાણુ સાધે. એજ અભ્યર્થના.

—પ્રકાશક

શ્રી ગુરૂદેવ વિરહ પ્રાર્થના

(રાગ—સુની પડી રે સોતાર, મીરાં કે જીવનકી...)

સુનેરાં લાગેરે સ્થાન, ગુરૂ કે જીવનકા....

સુનેરાં લાગે રે, સ્થાન..... ॥ ૧ ॥

અઢારે, આલમકી, આશા અધૂરી, કોણુ કરેંગે રે અખ પૂરી.
ગુરૂ વિન, ઘોર અંધકાર, ગુરૂ કે, જીવનકા. સુનેરાં લાગે રે.
સ્થાન. ॥ ૨ ॥

અહંમ મહાવીરકી ધૂન લગાવી, રવી-સુખ. અંતર જ્યોત જગાવી
રમ્યા છે, અન્ય સત્ આઠ, ગુરૂ કે, જીવનકા સુનેરા લાગે રે.
સ્થાન. ॥ ૩ ॥

વિચર્યાધર્મોપદેશે અમિધારા વરસાવી, ઋદ્ધિ કીર્તિજગમાં પ્રસરાવી.
પ્રતિજોધ્યા છે, અન્ય બૂપાલ, ગુરૂ કે, જીવનકા. સુનેરાં લાગે રે,
સ્થાન. ॥ ૪ ॥

ધન્ય ગુરૂ યોગી અદ્યાવતારી, કલ્પવૃક્ષ સમ છાયા રળીયામણો.
ઠર્યા, નયનો વિદ્યાપુરીદ્વારા, ગુરૂ કે જીવન કા, સુનેરાં લાગે રે.
લાગે રે. સ્થાન ॥ ૫ ॥

અખધૂત ગુરૂદેવકી, વિરહ સતાવે, સાચો કીનારો અખ કોણુ ખતાવે.
મહોદય શરણે દુર્લભ પૂરો આશ, ગુરૂ કે. જીવનકા સુનેરાં
લાગે રે. સ્થાન. ॥ ૬ ॥

(મુનિ. દુર્લભસાગર)

योगनिष्ठ આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્
બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરચરિત્ર

શ્રી ૧૦૮ ગ્રંથ પ્રણેતા શાસ્ત્રવિશારદ્દ યોગનિષ્ઠ જૈનાચાર્ય
શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી

આ ફોટોનો બ્લોક માણસાનિવાસિ શા. યુનીલાલ નથુભાઈના સ્મરણાર્થે
તેમના પત્નિ શકરીબેન તરફથી ગુરુભક્તિ નિમિત્તે અર્પણ.
હા. શા. કાન્તિલાલ યુનીલાલ.

ચરિત્ર સંબંધી

પૂ. આચાર્ય અજીતસાગરસૂરિજી મહારાજે યોગનિષ્ઠ આચાર્ય બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારોજ સાહેબના સ્વર્ગગમન બાદ સંસ્કૃતમાં પદ્યબદ્ધ એકસો અગિયાર શ્લોકમય તેમની જીવન પરાગ રચી હતી.

આ સંસ્કૃત પદ્યબદ્ધ ઉપર પૂ. આ. ઋદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજે ગુજરાતી ભાષામાં વિવરણ લખ્યું છે. સંસ્કૃત રચિયિતા અને ગુર્જરભાષામાં લખનાર બન્ને પૂજ્ય યોગનિષ્ઠ આચાર્યની વર્ષો સુધી સાનિધ્યમાં રહેનારા શિષ્યો છે. બન્નેને ગુરૂની જીવનગાથા અને ગુરૂની આમન્યા મળી હતી. આથી આમાં ખુબજ નિર્મળ આધારભૂત હકીકત રજુ કરવામાં આવી છે.

યોગનિષ્ઠ આચાર્યદેવનું વિરતૃત જીવનચરિત્ર અધ્યાત્મ પ્રસારક મંડળ તરફથી બહાર પડેલ છે. પરંતુ જેઓ સંક્ષિપ્ત રૂપે હોય જેઓને આ ચરિત્ર ખુબજ ઉપકારક થઈ પડશે.

આ નાની પુસ્તિકામાં ક્રમસર ઘણીજ આધારભૂત જીવનચરિત્રની વ્યવસ્થિત વિગતો આપવામાં આવી છે. અને લેખકે આ બધી વિગતોને સાક્ષાત્ અનુભૂત કરેલ છે.

વાંચક પૂ. યોગનિષ્ઠ આચાર્યદેવનું જીવનચરિત્ર વાંચી વિચારી તેમના જીવન આદર્શને સન્મુખ રાખી કલ્યાણ સાધે, એજ અભ્યર્થના.

— પ્રકાશક

શ્રી ગુરૂદેવ વિરહ પ્રાર્થના

(રાગ—સુની પડી રે સોતાર, મીરાં કે જીવનકી...)

સુનેરાં લાગેરે સ્થાન, ગુરૂ કે જીવનકા....

સુનેરાં લાગે રે, સ્થાન..... ॥ ૧ ॥

અઢારે, આલમકી, આશા અધૂરી, કોણુ કરેંગે રે અખ પૂરી.

ગુરૂ વિન, ઘોર અંધકાર, ગુરૂ કે, જીવનકા. સુનેરાં લાગે રે.

સ્થાન. ॥ ૨ ॥

અહમ મહાવીરકી ધૂન લગાવી, રવી-સુખ. અંતરે જ્યોત જગાવી

રચ્યા છે, અન્ય સત્ આઠ, ગુરૂ કે, જીવનકા સુનેરા લાગે રે.

સ્થાન. ॥ ૩ ॥

વિચર્યાધર્મપ્રદેસે અભિધારા વરસાવી, ઋદ્ધિ કીર્તિજગમાં પ્રસારાવી.

પ્રતિજોધ્યા છે, અન્ય જૂપાલ, ગુરૂ કે, જીવનકા. સુનેરાં લાગે રે,

સ્થાન. ॥ ૪ ॥

ધન્ય ગુરૂ યોગી અલ્પાવતારી, કલ્પવૃક્ષ સમ છાયા રણીયામણી.

ઠર્યા, નયનો વિદ્યાપુરીદ્વારા, ગુરૂ કે જીવન કા, સુનેરાં લાગે રે.

લાગે રે. સ્થાન ॥ ૫ ॥

અખધૂત ગુરૂદેવકી, વિરહ સતાવે, સાચો કીનારો અખ કોણુ બતાવે.

મહોદય શરણે દુર્લભ પૂરો આશા, ગુરૂ કે. જીવનકા સુનેરાં

લાગે રે. સ્થાન. ॥ ૬ ॥

(મુનિ. દુર્લભસાગર)

અધ્યાત્મજ્ઞાન ચૂડામણિશાસ્ત્ર વિશારદ યોગનિષ્ઠ
કવિરત્ન સદ્ગત્ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર
સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

વિશિષ્ટ જીવન ચરિત્ર

(સ્તુતિ)

પ્રણમ્ય શ્રી મહાવીરમ્, કોટયર્કપ્રભાસંયુતમ્ ।
સુહોદધિ ગુહં નત્વા, સમ્યગ્ ધર્મોપદેશકમ્ ॥
પવિત્રીકૃતભૂમીનાં, શ્રીમતામર્હતાં મુદા ।
નત્વા શ્રેણિં પ્રવક્ષ્યેઽહં, ચરિત્રં સ્વગુરોઃ શુભમ્ ॥ ૧ ॥

કરોડો સૂર્યની પ્રભા સમાન જેમના શરીરની પ્રભા-
કાંતિ છે તે મહાવીર અહિંત પરમાત્માને મન, વચન, કાયા
એમ ત્રણ યોગની શુદ્ધિ પૂર્વક સવિનય નમસ્કાર કરીને,
તથા સમ્યગ્ ધર્મનો ઉપદેશ આપનાર ગુરુ શ્રી સુખસાગર
મહારાજને નમસ્કાર કરીને સદ્ગુરુશ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વ-
રજીનું—જીવનવૃત્તાંત આલેખવા પ્રવૃત્તિ કરું છું.

જેમણે જગતમાં વિહાર કરીને જગતના પ્રાણીઓને
ધર્મનો પવિત્ર ઉપદેશ આપી મુક્તિ નગરમાં ગમન કરવાને
યોગ્ય કર્યા અને પોતાની અમૃત વાણી રૂપી વારિથી સંસારમાં
લુલુપ્ત થયેલા જીવોને પવિત્ર કર્યા છે, આત્મ સ્વપરનું હિત
કરનાર એવા શ્રી અરિહંત, સિદ્ધ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સર્વ

૨

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

સાધુઓની શ્રેણિને નમન કરીને મારા ધર્મગુરુ યોગાચાર્ય
શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી સૂરિવર્યનું મંગલિક જીવન ચરિત્ર
લખવા-કહેવા માટે તત્પર થાઉં છું.

સમસ્તિ જમ્બૂદ્વીપેઽસ્મિન્, ભરતક્ષેત્રમૂર્જિતમ્ ।

ઘનધાન્યાદિ સંપદ્ધિ-મહારત્નનિધાનકમ્ ॥ ૨ ॥

તત્ર દેશશિરોરત્નં, નાનાતીર્થપવિત્રિતઃ ।

રાજતે ગૂર્જરોદેશો-ઘર્માચાર્યૈર્વિમૂષિતઃ ॥ ૩ ॥

જ'બુદ્ધીપને વિષે ધન, ધાન્ય, રત્ન સુવર્ણ, જડીબુટ્ટી,
મહાઔષધિ આદિ નિધાનારૂપ મહા સમૃદ્ધિ વડે શોભાયમાન
એવું ભરતક્ષેત્ર આવેલું છે, કે જે ક્ષેત્રમાં શ્રી શત્રુંજય,
ગીરનાર, આબુજી, સમેતશિખર સુવર્ણગિરિ ગોપગિરિ,
મુક્તાગિરિ, ચિત્રકૂટ, કેશરીયાજી, અષ્ટાપદજી આદિ જૈનોનાં
મહાન તીર્થો આવેલાં છે.

તે ભરત ક્ષેત્રમાં વિધવિધ નાનાં મોટાં તીર્થોથી શુશો-
ભિત અને અનેક ગીતાર્થો આચાર્યો ઉપાધ્યાય અને સાધુ
જનના વિહારથી પવિત્ર થયેલો એવો ધર્મજનનો વાસિત
ગુજરાત નામનો દેશ છે, કે જે દેશે પોતાની ભૂમિ પર
દેવદ્વિગણી ક્ષમાશ્રમણ, વાદિ દેવસૂરિ, હેમચંદ્રાચાર્ય, ઉપા-
ધ્યાય યશોવિજયજી, શ્રી હીરવિજયસૂરિ વિગેરે યુગપ્રધાન
મહાપુરૂષોનો જન્મ આપ્યો છે; તે દેશના ઉત્તર વિભાગમાં
સાબરમતી મહાનદીના કાંઠાનો પ્રદેશ અનેક દિવ્ય વન-
સ્પતિ ઔષધિ જડીબુટ્ટી વિગેરેથી અત્યંત રસાળ તેમજ
આંત્ર આદિ દિવ્ય વૃક્ષોથી સુશોભિત એવો કાંઠાનો પ્રદેશ
આવેલો છે.

જીવન ચરિત્ર

૩

વિદ્યાપુરાઽ (વિજાપુરા) મિથં વિદ્યા-મન્દિરેણ વિમૂષિતમ્ ।
ભ્રાજતે પત્તનં મૂરિ-સમૃદ્ધેભ્યગણૈઃ શ્રિતમ્ ॥ ૪ ॥

તે પ્રદેશમાં અનેક પ્રકારના કલા કૌશલ્ય બુદ્ધિ ચાતુર્ય
ને વિકશ્વર કરનારા તેમજ પારમાર્થિક અધ્યાત્મજ્ઞાનનો પ્રકાશ
કરનાર અને વિદ્યામંદિરો, જ્ઞાન મંદિર અને લોગ સમૃદ્ધિથી
ભરપુર એવા ધર્મિજનો, શ્રેષ્ઠિચર્યોના જિનગૃહ મંદિરોથી
સુશોભિત એવું (વિદ્યાપુરી) વિજાપુર નામનું પત્તન (નગર)
આવેલું છે. તે વિજાપુર કેવું છે, તેની કલ્પના કવિશ્રી હવે
પછીના કાવ્યમાં જણાવે છે.

વિરેજુર્યત્ર દિવ્યાનિ, મન્દિારાણ્યર્હતાં પુરે ।

ગગનાંગણચુમ્બીની યશાંસીવ મહાત્મનામ્ ॥ ૫ ॥

જ્યાં અત્યંત દેહિધ્યમાન શ્રી અરિહંત પરમાત્માનાં
સુંદર દેવમંદિરો શ્રી ચિંતામણીપાર્શ્વનાથ, કેસરીયાજી
આદિનાથ, પદ્માવતી, તીર્થાવતાર શાંતિનાથ, મહાવીર પ્રભુ,
ચૌમુખજીનું મંદિર, શ્રી કુંથુનાથજીનું મંદીર, શ્રી
કેશરીયાજી, ઋષભદેવજી, ગોડીપાર્શ્વનાથ, સંભવનાથ વિગેરે
જીનવર ભૂવનો ગગનાંગણ ચુંબન કરી રહ્યા છે. જેમ
મહાત્મા પુરૂષોત્તમ કીર્તિ જગતમાં વ્યાપક બને છે, તેમ
ઉપર બતાવેલ જીનમંદિરોના મહાત્મ્યથી વિદ્યાપુરી નગ-
રીનો યશ જગતમાં ફેલાઈ રહ્યો છે.

અસ્તિ કૂર્માન્વયસ્તત્ર, કૃષિકર્મવિશારદઃ ।

દયાદિગુણ રાશીના-માલયો ધર્મભાવનઃ ॥ ૬ ॥

તે નગરીમાં કુર્મ ક્ષત્રિય કડવા પાટીદાર જાતિમાં સારી
ભક્તિ બુદ્ધિવાળા ભદ્રિક કલ્યાણમય સારા ચારિત્રવાળા ખેતીની

૪-

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

કળામાં કુશળ તેમજ દયા, દાન, વિનય, વિવેકથી ભરપુર
પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રેમભક્તિ રાખનાર ધર્મકાર્યમાં તત્પરતા
દાખવનાર પટેલ પાટીદાર લોકોનાં ઘણા ઘરો આવેલાં છે.

શિવદાસ: શિવશ્રીમાકુ, સુધી ધર્મપરાયણ: ।

તત્રાઽઽજનિષ્ઠ મૂયિષ્ઠ-જનત્રાતપ્રિયઙ્કર: ॥ ૭ ॥

તે કણુબી (પાટીદાર) જાતીમાં ધર્મપરાયણ ચારિત્રશાળી
શિવદાસ નામના પટેલ હતા કે જેઓ લોકપ્રિય વિગેરે
શુભોને લઈને ગામમાં એક પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ તરીકે લેખાતા હતા

માર્યા તસ્યાઽમ્ભવચ્છુદ્ધ-ચારિત્રાઽમ્ભામિધાનકા ।

સતી મતલ્લિકા મવ્યા, રુચિરાનનપદ્મજા ॥ ૮ ॥

શિવદાસને સહચારિત્રવાળી સતી શિરોમણિ, સુંદર
કમલ નયની અંબાબાઈ નામની પત્ની હતી. તે પણ દયા
દાન વ્રત તપ જપ વિગેરે ધર્મકાર્યમાં ઉદ્યમવંત રહે છે. તેમની
કુળે કોઈ એક દિવ્ય આત્માએ સુસ્વપ્નથી ગર્ભાવાસ કર્યો
તેથી અંબાબાઈને અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો કરવાના દોહદો
ઉત્પન્ન થતા, અને એવા દોહદો પુણ્યબળે પૂર્ણ કરાતા હતા.

નમો ગુણાઙ્કવસુધા (૧૯૩૦) મિતે વૈક્રમવત્સરે ।

માઘ કૃષ્ણ ચતુર્દશ્યાં, નિશીથે માતૃવાસરે ॥ ૯ ॥

સતી સ્ત્રી અંબાબાઈએ વિક્રમ સંવત ૧૯૩૦ના મહા
માસના કૃષ્ણપક્ષ (વદ)ની ચૌદસને રવીવારના દિવસે સિદ્ધિયોગે
તથા રાજયોગના શુભાવસરે શિવરાત્રીના ઉત્તમ સમયે વિજય
મુહૂર્તમાં પુત્રરતનો જન્મ આપ્યો. જેથી તેમના કુટુંબમાં
સુપુત્રના જન્મથી આનંદમંગલ વર્તી રહ્યું.

જીવન ચરિત્ર

૫

તયોર્મકિમતાર્ગેહે, જહ્ને સૂનુરિવાંશુમાન્ ।

યદીયત્તેજસાઽરિષ્ટં, દિદીપે દીપ્તિમત્તરમ્ ॥ ૧૦ ॥

મહા પુન્યવાન ભાગ્યશાળી પુત્રના જન્મથી પટેલ શિવ-
દાસ અને અંબાબાઈના ઘરમાં દેવગુરૂ ધર્મ પ્રત્યેના ભક્તિ
રાગથી તેમજ સુપુત્રના ભાગ્યોદયે કરીને સર્વે વિધેનો નાશ
થવા લાગ્યા. વળી અનુકુળ ભાગ્યોદય થવાથી તેમની યશકીર્તિનો
ફેલાવો થવા લાગ્યો, અને સગાસંબંધી, મિત્ર વર્ગ, સજ્જ-
નોમાં પણ તેઓ સત્કાર સન્માન પામવા લાગ્યા.

પિતૃભ્યાં મોદમાનાભ્યાં, લેચરેત્યભિધાઽકૃત ।

તસ્યાઽર્ધકસ્ય સદ્બુદ્ધે-નિધાનસ્યેવ ભાવિનઃ ॥ ૧૧ ॥

પુત્રના સુખને જોઈ આનંદિત થતા માતા પિતાએ મોટા
મહોત્સવપૂર્વક તે બાલકનું નામ-ભવિષ્યકાલમાં સદ્બુદ્ધિનું
નિધાન હોવાનું જણાવનાર, બેચર-બાહ્ય તથા અણંતર
એમ બે દૃષ્ટિથી જગતની અવસ્થાને જોઈને પ્રવૃત્તિ કરનાર
નામ રાખવામાં આવ્યું. એક દિવસ બેચરદાસની માતૃશ્રી
પોતાના ખેતરમાં ગએલાં ત્યારે બાલક બેચરદાસને એક
મોટા વડવૃક્ષ નીચે સુવાડીને તેમની માતા પોતાના કામ-
કાજમાં ઓતપ્રોત થયાં. તેવામાં તે વૃક્ષના મૂળમાં રહેલા
રાક્ષસામાંથી એક કૃષ્ણધર નાગ બહાર આવ્યો અને બાળકના
મસ્તક ઉપર પોતાની કૃષ્ણાને ધારણ કરી હોલવા લાગ્યો.
અંબાબાઈ કામથી પરવારી પાછાં બાલક પાસે આવતાં ઉપરનું
દૃશ્ય નજરે પડતાં ગાબરાં બની ગયાં.

તેજ સમયે એક વિદ્વાન સંતપુરૂષ તે રસ્તે યઈને
ગમન કરતાં આ દૃશ્ય જોતાં આશ્ચર્ય સાથે અંબાબાઈને શાંત

૬

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

પાડયાં અને ખીલકુલ ગભરાવવાનું કારણ નથી એમ કહી તે સંતે ખાલકનું ભવિષ્ય બાખ્યું કે આ ખાલક ભવિષ્યમાં એક મહાન યોગી થશે અને તે પોતાની જાતનો પોતાના કુળનો અને પોતાના ધર્મનો મહાન ઉદ્ધારક થશે.

शशाङ्ककलया सार्द्धं, ववृधे प्रतिवासरम् ।

કુમારઃ સુધયા સિચ્ચન્ , કૌટુમ્બિકવિલોચને ॥ ૧૨ ॥

જેમ ચંદ્રકલા શુદ્ધ પક્ષમાં વધતી જાય છે, તેમ કુમાર જેથર કુટુંબીજનોની પ્રેમ દૃષ્ટિથી વયમાં વૃદ્ધિ પામતો, માતા પિતા વિગેરે કુટુંબી જનોને પ્રમોદ પમાડતો, સકલજન સમુહને આનંદ ઉપજાવતો કુમાર ભાવને પામતો આઠવર્ષની કુમાર અવસ્થામાં આવે છે.

कौमारभावमापन्नः, कलाचार्यसमीपगः ।

નિજબુદ્ધિપ્રભાવેણ, ક્રમશઃ શાસ્ત્રમાદધત્ ॥ ૧૩ ॥

કુમારાવસ્થામાં આવેલ પુત્રને માતા પિતા વિદ્યાભ્યાસ માટે કલાચાર્ય, લેખન વાંચન હિસાબ, નૈતિક જીવનવ્યવહારમાં ઉપયોગી એવી કળામાં પ્રવિણતા પ્રાપ્ત કરાવવા માસ્તર ગૃહસ્થ ગુરૂ (પંડીત-ની સમીપ લાવી) પંડિતને સોંપતાં જ્ઞાનવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમ ભાવવડે કરીને બુદ્ધિનો વૈભવ પ્રગટાવતાં વિદ્યાભ્યાસ કરી કુમાર જેથરદાસ વ્યવહારોપયોગી સર્વે કલાશાસ્ત્રોમાં નિપુણતા પ્રાપ્ત થાય તેવી બુદ્ધિને ધારણ કરનાર થયા.

विद्याविनयसंपन्नं, धर्मबुद्धिं विलोक्य तम् ।

મુમુદે માનસે સ્વીયે, કલાચાર્યો વિશેષતઃ ॥ ૧૪ ॥

જીવન ચરિત્ર

૭

કલાચાર્ય-વિદ્યાગુરુ-બેચરદાસમાં વિનય અને વિવેક સાથે વિદ્યા અને તદ્ ઉપરાંત પોતાનો ધર્મ પ્રત્યે અનહદ પ્રેમ જોઈને તેમના મનમાં અત્યંત આનંદને પામ્યા.

છાત્રેણ્યેષુ बहुषु, सोऽपि तस्मिन्मनीषिणि ।

सफलं स्वधर्मं मेने, पात्रदत्तं हि सत्फलम् ॥ १६ ॥

વિદ્યાગુરુ પાસે જો કે અનેક વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ કરતા હતા, પરંતુ તે બધામાં બહેરદાસની ગ્રહણ શક્તિ અત્યંત સૂક્ષ્મ તર્કવાળી હોવાથી જૈન વિદ્યાગુરુને પોતાની પાસેની બધીજ વિદ્યાઓ બહેચરદાસ જેવા ઉત્તમ પાત્રમાં ઠાલવવાની, અને તેમ કરી પોતાનો પરિશ્રમ સફળ કરવાની ભાવના ઉદ્ભવી.

अथ श्रेष्ठिवरस्तस्मिन्नगरे द्वादशव्रती ।

मंछाराम महेश्वस्य, नथ्युनामा सुतोऽभवत् ॥ १६ ॥

आजन्म शुद्धचरितः, स्वकर्मनिरतोऽनिशम् ।

मुनिशुश्रूषणे दक्षो-धर्मकार्यधुरन्धरः ।

तीर्थेषु दत्तलक्ष्यो- धर्मतत्त्वविदांबरः ।

सर्वत्र ख्यातसत्कीर्तिः परोपकृतिमान् बभौ ॥ १८ ॥

આ સમયે વિદ્યાપુરી નગરી (વિજાપુર) માં શ્રાવકના આચરત ધારી ધર્મક્રિયામાં અત્યંત આદર ભાવવાળા, દાન, દયા, ગુરુ ભક્તિમાં એકચિત્તવાળા મંછારામ નામના શેઠ રહેતા હતા. તેઓશ્રીને નથ્યુભાઈ નામના એક સુપુત્ર કે જેઓ દેવગુરુ ધર્મમાં અત્યંત ભક્તિભાવવાળા હતા. નથ્યુ-ભાઈ શેઠે પરમ પૂજ્ય ગુરુ શ્રી રવીઆગરુ મહારાજ

૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

પાસે સમ્યક્ દર્શનથી ચુકત શ્રાવક ધર્મના આરવત અંગીકાર કર્યા હતાં વળી તેઓ ધર્મ તેમજ વ્યવહારમાં કુશળ હોઈ નિર્લોભી હોવાથી પરમ શુદ્ધ શ્રાવક યોગ્ય ચારિત્રને ધારણ કરતા હતા. સાધુ સમુદાયનાં તેમજ સાધર્મિ (શ્રાવકવર્ગ) નાં શુભ કાર્યોને તેઓ પોતાના સ્વકાર્યો રૂપ માનીને સેવા ભક્તિમાં નિરંતર દત્તલક્ષ રાખતા હતા. જીન-મંદિર, ઉપાશ્રય, વિગેરે તીર્થોને સમરાવવા ઉદ્ધાર કરવાના કાર્યોમાં ધુરંધર હતા.

આથી શ્રેષ્ઠિત્વ શ્રી નશ્વુભાઈની કીર્તિ તેમની પદોપકાર વૃત્તિને લઈને સર્વત્ર જૈન સંઘમાં ફેલાઈ હતી.

एकदा श्रेष्ठिता तेन, विद्याशालामुपागतः ।

शिवदास सुतो दृष्टो-जैनधर्मरुचिं दधत् ॥ १९ ॥

जैनधर्मोन्नतिकर्ता, बालोऽयमिति बुद्धिमान् ।

अबालो सुधिया ज्ञात्वा, गृहं निन्ये निजं स तु ॥ २० ॥

આ સમયમાં પરમ પૂજ્ય ગુરૂવર શ્રી રવીસાગરજી મહારાજ વિજાપુર પધારેલા હતા કે જેમના ઉપદેશથી ભગ્યાત્માઓ ધર્મકાર્યમાં અતિ આદરવાળા થયા હતા.

એક દિવસ શ્રેષ્ઠિત્વ શ્રી નશ્વુભાઈ વિદ્યાશાળામાં પૂજ્ય ગુરૂવર શ્રી રવીસાગરજી મહારાજને વંદન કરવા ગયા તે વખતે શિવદાસ પટેલના સુપુત્ર બેચરદાસને પૂજ્ય ગુરૂવર પાસે વિનય પૂર્વક ધર્મતત્ત્વનો વિદ્યાભ્યાસ કરતો દીઠો.

શ્રીયુત્ નશ્વુભાઈ શેઠને તેમજ પૂજ્ય શ્રી રવીસાગરજી મહારાજને ચોક્કસ ઠસી ગયું કે આ બાળક ભાવિમાં જૈન ધર્મની ઉન્નતિ કર્તા તેમજ મહાન પ્રભાવશાળી નિવરશે.

જીવન ચરિત્ર

૯

બેચરદાસની જૈન તત્ત્વ સમજવાની શક્તિએ બંને સાધુ શ્રાવકને આંજી નાંખ્યા અને ઉપર પ્રમાણેનું ભાવી બંનેએ નક્કી બાણ્યું. બાળક હોવા છતાં પણ તેની એક પંડિત જેટલી આદ્ય શક્તિએ કેણું ન અંબલય ? તે દિવસથી શ્રીયુત્ નથુભાઇને બેચરદાસ ઉપર અત્યંત વાતસલ્ય ભાવ પ્રગટ થતાં તેને તેઓ પોતાને ઘેર તેડી ગયા અને પોતાના ત્યાં જ પ્રેમથી રાખવા લાગ્યા અને બેહચરદાસના માતા પિતા પણ તે પ્રમાણે શેઠના ત્યાં પોતાનો ઢિકરો રહે તેમાં સન્મત થયા.

સ્થિત્વા તત્રૈવ તત્ત્વાનિ, જૈનાનિ જ્ઞાતવાન્સુધીઃ ।

ગુરુણાં સંનિધાનેન, દ્વિચરઃ શુદ્ધમાનસઃ ॥ ૨૧ ॥

નિર્મળ બુદ્ધિ સાથે નિર્મળમાનવાળા બેચરદાસે વિજયપુરમાં શ્રી રવીસાગરજી શુર મહારાજ પાસે રહીને જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો તેમજ જૈનક્રિયા વિષયનો ઉંડો અભ્યાસ કર્યો. અને થોડાજ સમયમાં જૈનદર્શન વિષે સારું જ્ઞાન મેળવ્યું. પરંતુ શુર મહારાજ આતુર્ભાસ પુરું થતાં અન્ય સ્થળો વિહાર કરવા ઇચ્છા બતાવતાં બેચરદાસે નથુભાઇને આગળ વધુ જૈન તત્ત્વના અભ્યાસ માટે પોતાની ઇચ્છા જણાવી.

મેશાનાચ્યે પુરે વર્યે, વિદ્યાધિગમહેતવે ।

જન્મિવાન્સ તતો વિદ્વાન્, પ્રાજ્ઞઃ કઃ સ્વગૃહેવસેત્ ॥ ૨૨ ॥

શ્રીયશોવિજયામિશ્ય-પાઠશાલામધિશ્રયન્ ।

સ્વલ્પકાલેન સદ્ગ્રન્થાન્, પપાઠ બુદ્ધિમત્તરઃ ॥ ૨૩ ॥

શ્રેષ્ઠિવર્ય શ્રી નથુભાઇએ અનુમતિ આપતાં બેચરદાસ જૈનદર્શનના જ્ઞાનનો વિશેષ અનુભવ લેવા મહેસાણા મધ્યે

૧૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

ચાલતી શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળામાં હાખલ થયા. કહ્યું છે કે 'જે વિદ્વાન અનેક જાતના જુદા જુદા અનુભવ મેળવવા ઇચ્છતો હોય તે ધરના ખૂણે એસી પોતાની ઉત્સુકતા પૂર્ણ કરી શકતો નથી.'

શ્રી બહેચરદાસ મહેસાણા પાઠશાળામાં સંસ્કૃત વ્યાકરણ, પ્રાકૃતવ્યાકરણ, તર્કસંગ્રહ, ન્યાય મુકતાવલી કર્મ-ગ્રંથ, કમ્મપયડી વિગેરે સંસ્કૃતગ્રંથોનો, સૂક્ષ્મતત્ત્વજ્ઞાનનો થોડા વખતમાં મનન પૂર્વક અભ્યાસ કરી તે પાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસ કરાવવા લાગ્યા.

તત્ત્વેવ પાઠકો ભૂત્વા, મહેચરૈઃ પ્રાર્થિતઃ સ્વયમ્ ।

વિનયેન શિક્ષયામાસ. જૈનતત્ત્વો વિનયતઃ ॥ ૨૪ ॥

પાઠશાળાના કાર્યવાહક વર્ગના અતિ આગ્રહથી બેચરદાસે મહેસાણાની તેજ પાઠશાળામાં અધ્યાપક (પાઠક) તરીકે કામ કર્યું ત્યાં રહીને તેમણે વિદ્યાર્થીઓને જૈન તત્ત્વનો ઉડો અભ્યાસ કેટલાક સમય સુધી કરાવ્યો. તે દરમિયાનમાં અનેક પૂજ્ય મુનીવરો જેવા કે શ્રી વિજ્ઞાનદ સૂરિવર્ય, પં. સિદ્ધિવિજયજી, શ્રીન્યાયવિશારદ દ્વાનવિજયજી, શ્રીમહામુનિ મોહનલાલજી મહારાજ, શ્રી ધર્મ વિજયજી (વિજયધર્મસૂરિ) વિગેરે વિદ્વાનોના સમાગમમાં આવવાનો પ્રસંગ બેચરદાસને પ્રાપ્ત થયો. એવા જૈનતત્ત્વધરંધરોના સમાગમથી અને તેઓશ્રીની શ્રુતજ્ઞાન રૂપી વાણીના શ્રવણથી, ઉઠતા પ્રશ્નોનો મર્મ જાણવાની તાલાવેલીથી અનેક લિપ્ત-ભિન્ન વિચારોની સુક્ષ્મચર્ચા કરવા વડે કરીને બેચરદાસનો

જીવન ચરિત્ર

૧૧.

અનુભવ અધિક વધવા લાગ્યો. અને સમય જતાં બેચરદાસ મુનિરાજોને પણ તત્ત્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરાવવા લાગ્યા. આવી રીતે ખ્યાતિ વધતાં જુદા જુદા સ્થળેથી તેમની અધ્યાપક તરીકે માગણી પોતપોતાની પાઠશાળા માટે થવા માંડી. અને માગણી પ્રમાણે શ્રી બેચરદાસને અમદાવાદ, વિજાપુર, માણસા, આંજોલ વિગેરે સ્થળોએ પાઠક તરીકે મોકલવામાં આવેલા. ત્યાં પણ તેઓશ્રીએ દરેક ગામના વ્યવસ્થાપકોને તેમજ વિદ્યાર્થીઓને પ્રેમ પોતાની તીવ્ર બુદ્ધિએ અને સરલ સ્વભાવે કરીને સંપાદન કર્યો હતો.

આંજોલ ગામે જ્યારે તેઓ પાઠક તરીકે ગયેલા ત્યારે ત્યાંના સન્યાસી સરસ્વતી યોગાભ્યાસી હોવાથી તેમના પરિચયમાં આવતાં બેચરદાસે હઠયોગનો તેમજ યોગ સંબંધી યોગ સાંખ્ય વેદાંત વિગેરે વિગેરે દર્શનોનો ઉડો અભ્યાસ કરી લાંબો અનુભવ મેળવ્યો. ત્યાર પછી ફરીથી મહેસાણાની પાઠશાળામાં જઈ અધ્યયન અધ્યાપનનું કાર્ય કરવા લાગ્યા.

તદાગમન્મુનિશ્રેષ્ઠો-વિવસ્વાનિવ તેજસા ।

શિષ્યવૃન્દસમાયુક્તો-ગુરુઃ શ્રી રવિસાગરઃ ॥ ૨૫ ॥

આ સમયે તપ તેજથી સૂર્ય સમાન પ્રકાશતા પરમ ગુરૂશ્રી રવીસાગરજી પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત ભળ્યા-ભાગ્યોને ઉપદેશ આપતા વિચરતા મહેસાણા ગામે પધાર્યા.

ગુરુણામાગમં શ્રુત્વા, સન્ધીભૂય સમુત્સુકઃ ।

પુરં પ્રાવેશયત્સંઘઃ, પતાકામિરલક્ષ્મતમ્ ॥ ૨૬ ॥

ઉપાશ્રયં સમાગત્ય, ગુરુણા દેશનાક્ષણમ્ ।

વિજ્ઞાય વિદધે ધર્મ-દેશના પાપનાશિની ॥ ૨૭ ॥

૧૨

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

મહાન ધર્મ દુરંધર પરમ ગુરૂદેવશ્રીનું આગમન સાંભળતાં મહેસાણાના સંઘમાં અતિ ઉત્સાહ પ્રેરાતાં સકળ સંઘે મળી મોટા આડંબર પૂર્વક ગુરૂદેવનેા પ્રવેશ મહોત્સવ યોજ્યો. શહેરમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ધબ પતાકાઓ ફરકવા લાગી. તેમજ ગુરૂવંદન તેમજ ગહુલીઓ પૂર્વક વંદન યોજતાં યોજતાં અતિ ઠાઠ પૂર્વક ગુરૂશ્રીજીને શહેરમાં લાવી ઉપાશ્રયમાં પધરાવ્યા.

ગુરૂ મહારાજે ભાગ્યાત્માઓને સમયાનુસાર આ સંસારની આધિ વ્યાધિ ઉપાધિરૂપ કલેશ વિનાશક ધર્મ દેશના આપવાનો પ્રારંભ કર્યો કે.

મઘ્યા ! મવે માનવજન્મદુર્લભં, વિજ્ઞાય ધર્મં જિનપુદ્ગલોદિતમ્ ।
વિધત્ત યેનાશુ દયાવિકસ્વરં, સ્વર્ગાઽપવર્ગસ્ય નિદાનમુત્તમમ્ ૨૮।
પુનઃસધર્મો દ્વિવિધઃ પ્રરૂપિતો-જિનોત્તમૈઃશ્રાદ્ધમુનીન્દ્રમેદતઃ ।
આઘસ્તર્યોદેશવિરત્યભિરવ્યયા, તથાન્તિમઃ સર્વેત ઇવ કીર્તિતઃ ૨૯।
નિમજ્જતાં સંસૃતિવારિઘો મહા-મોહગ્રહવ્યાસજલેતરણ્ડકમ્ ।
ચારિત્રધર્મં શિવસૌધદીપકં, ગૃહ્ણીત સઘઃસુલ્લસંપદાલયમ્ ૩૦।
દયાવિશાલઃ સ્ખલુ જૈનધર્મઃ સર્વેષુ ધર્મેષુ દયાપ્રધાના ।
દયાવિહીનઃ સતુ નિપ્પલોઽસ્તિ, તસ્માદ્વિધેયા સુતરાંદયાસા ૩૧।

હે ભાગ્યાત્માઓ ! આ આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ રૂપ સંસારમાં ચોરાસી લાખ જીવાયોનિ રૂપ ચાર ગતિમાં ભમતા જીવોને મનુષ્ય જન્મ પામવો અત્યંત દુર્લભ છે, એમ પરમ ઉપકારી જીનેશ્વરદેવોએ જણાવેલું છે.

આવો દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ પામીને સ્વર્ગ તથા મોક્ષના કારણ ભૂત ઉત્તમ દયા જે ધર્મના મૂળમાં રહેલી છે, વિકસ્પર

જીવન ચરિત્ર

૧૩.

ભાવે રહેલી છે. તે ધર્મ હે સન્ધ્યો ! તમે આદર પૂર્વક સેવો કે, જેથી તમારા ભવજન્મણનો અંત આવે.

આ ધર્મ જે પ્રકારનો છે તેમાં દેશવિરતિ (૧) સર્વ-વિરતિ (૨) પહેલો દેશવિરતિ ધર્મ તે દેવગુરુ ધર્મની ઉપર શ્રદ્ધારૂપ સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શનચારિત્રની આરાધના ભાવપૂર્વક ધારણ કરવી કે જેથી મિથ્યાત્વ દશા નષ્ટ થઈ જાય.

દેશથી આશ્રવને શોધનાર દેશવિરતિ. ચારિત્ર એટલે- મોટા પ્રાણીના વધનો ત્યાગ કરવા રૂપ સ્થૂલપ્રાણાતિપાત વિરમણ એ પહેલું વ્રત, અમુક મોટી બાબતોમાં જીકું બોલવાના ત્યાગ રૂપ સ્થૂલમૃષાવાદ વિરમણ એ બીજું વ્રત, મોટી ચોરી નહીં કરવા રૂપ ત્રીજું સ્થૂલ અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત, પરદારા ત્યાગ અને સ્વદારા સંતોષરૂપ ચોથું મૈથુન ત્યાગરૂપ મૈથુન વિરમણ વ્રત, પરિગ્રહની ઈચ્છાના સંકેતરૂપ સ્થૂલપાત્રમું પરિગ્રહ પરિમાણવ્રત, દશ દિશાઓમાં ગમનાગમન કરવામાં સંકેત કરવારૂપ છઠ્ઠું દિગ્ પરિમાણ વ્રત, ભોગોપભોગ પ્રમાણ નામનું સાતમું વ્રત, અનર્થકારક ક્રિયા, ઉપકરણના ત્યાગ રૂપ વા સંકેતરૂપ આઠમું અનર્થદંડવિરમણ વ્રત, સમતાભવમાં રહેવા રૂપ સામાયિક વ્રત નામનું નવમું વ્રત, દેસાવકાસ એટલે ચૌદ નિયમ ધારવા રૂપ તેમજ હંમેશા જીદા જીદા અભિગ્રહો ધારણ કરવા રૂપ દેસાવકાશ વ્રત નામનું દશમું વ્રત, પર્વતિથિએ સર્વ આશ્રવભાવનો ત્યાગ કરી ચાર વા આઠ પ્રહર સમતા રૂપ ઉપવાસાદિ તપ સહિત કરવાનું તે અગિયારમું પોષધવ્રત અને અતિથિને વહોરાવી પછી

૧૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજીમહારાજનું

લોજન કરવા રૂપ બારમું અતિથિ સંવિભાગ વ્રત,—આમ બારે વ્રતોન ધારણ કરવા વડે કરીને શ્રાવક દાન, શિયળ, તપ અને ભાવના રૂપ ધર્મનું આરાધન કરે તેને દેશ વિરતિ ચારિત્ર કહેવાય છે. આ પ્રમાણે દેશ વિરતિ આરાધતો શ્રાવકનો જીવ બારમા દેવલોક સુધીનાં યુન્યો ઉપાર્જિત કરી શકે છે. તેમજ દેશવિરતિ આરાધક આત્મા પ્રાયઃ નારકી તેમજ તિર્થઅપણાના પાપકર્મ ઉપાર્જન કરતો નથી.

ખીજો સર્વવિરતિ ધર્મ તેમાં સર્વ પ્રકારે સર્વથા સર્વે જીવો પ્રત્યે અહિંસક ભાવે કંઈક દષ્ટિથી કોઈ પણ જીવને મન, વચન, કાયાએ કરી દુઃખ ન થાય એવી રીતનું વર્તન તે પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત, એમાં સુક્ષ્મ તથા બાહર જીવો જેવા કે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ રૂપ એકેન્દ્રિય, તથા દ્વોન્દ્રિય, ત્ર્યેન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય તેમજ અસંજ્ઞિ સંજ્ઞીભાવને પામેલા સર્વે જીવોને મન, વચન કાયાના યોગોવડે કરીને નહિ મારવા, નહિ મરાવવા, કે મારનારને નહિ તો અનુમોહન આપવું એ પ્રમાણેની અચળ પ્રતિજ્ઞા લેવાની હોય છે. તેને સર્વથા પ્રાણાતિપાત વિરતિવ્રત કહે છે. ખીજું સર્વથા મૃષાવાદ વિરમણવ્રત કે જેમાં કોઈ પણ રીતે ક્રોધથી, માનથી, માયાથી, લોભ વડે કરીને કે હાસ્ય વડે કરીને પણ અસત્ય નહિ બોલવાની પ્રતિજ્ઞા લેવાની હોય છે.

ત્રીજું સર્વથા અદત્ત વિરમણવ્રત એટલે ચોરી કરવી નહીં.

સ્વામિજીવાદત્તતીર્થકરાદત્તં તથૈવ ગુરુમિઃ ।

પવમદસં ચતુર્ધા પ્રજ્ઞતં વીતરાગૈઃ ॥ ૩૧ ॥

જીવન ચરિત્ર

૧૫

સ્વામિ એટલે વસ્તુના માલિકને કહ્યા વિના વસ્તુને ઘડેણુ કરવી તે જીવ કે જે શરીરનો માલિક છે તે જીવોની ઇચ્છા તથા રજા વિના તે જીવોને સાધુ બનાવવો વા બીજાને સોંપવો તે, તીર્થંકર દેવે જે જે પ્રવૃત્તિ નિષેધ કરી હોય તે આચરવી તથા ગુરૂ કે જે જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રશુભમાં મહાન હોય તેમની આજ્ઞા લોપવી, એ ચારે પ્રકારના અદત્તનો ત્યાગ કરવાની જેમાં પ્રતિજ્ઞા લેવાની હોય છે.

ચોથું સર્વથા મૈથુન વિરમણપ્રત આમાં દેવ, મનુષ્ય તિર્થંચ તથા ઔદારિક વૈક્રિય શરીરને ધારણ કરનાર પ્રાણીઓ સાથે સંલોગ કરવો, કરાવવો, અને એવી ક્રિયા જોઈ ને વખાણવી. આ વૃત્તિઓનો ત્યાગ કરવાની જેમાં પ્રતિજ્ઞા લેવાની હોય છે તે બ્રહ્મચર્ય આ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવા માટે જ્ઞાનીઓએ નવવાડનું બંધન જણાવેલું છે. તે નીચે પ્રમાણે—

ચસ્તિ કથા નિષિર્ધેન્દ્રિય, કુટાંતરા પૂર્વકેલિતા ।

પ્રણીતાતિમાત્રાહાર વિભૂષણાદિ નવ બ્રહ્મચર્યગુપ્તિકા ॥

પશુ, નપુંસક, અને સ્ત્રીની વસ્તી જ્યાં હોય ત્યાં વાસ ન કરવો, સ્ત્રીના લોગવિલાસની શૃંગરિક કથા રસ પૂર્વક ન સાંભળવી, સ્ત્રી, નપુંસકના આસન ઉપર ન બેસવું. શયન ન કરવું, સ્ત્રીના અંગોપાંગ ન નિરખવા, આપણા અંગોપાંગ ગુપ્ત અવયવ યુદ્ધા ન મૂકવા, શરીરમાં વિકાર ભાવને ન લાવવો વિગેરે બીંતના આંતરે જ્યાં સ્ત્રીનો વાસ થતો હોય ત્યાં રહી તેના લોગ વિલાસના વચનો ન સાંભળવાં, હાસ્ય રૂદન સંભળાતા હોય તેવા સ્થાનમાં વાસ ન કરવો, પૂર્વે જે જે લોગ

૧૬

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

વિલાસો કર્યા હોય તેની યાદિ ન કરવી, તેના વિષયોમાં રસ ન લેવો, મધ, માંસ, દારૂ, માંખણ, રીંગણ વિગેરે કામોત્તેજક ઔષધિ ન વાપરવી, તેમજ તેવા પ્રકારનો આહાર ન કરવો, ભુખ કરતાં વધારે આહાર ન લેવો, તેમજ એકાવર અદ્ય આહાર લેવો. શરીરે સ્નાન ન કરવું, ધાળ નખ ન કપાવવા, અન્યને આપણું શરીર ભેંધને ઉન્માદ થાય તેવા વસ્ત્ર આભુષણ ન પહેરવાં, આ પ્રમાણે નવ પ્રકારે બ્રહ્મચર્ય પાળવું. તેથી જ્ઞાનીઓએ ઉપર બતાવેલી નવ વાડોનો આદર કરવો.

પાંચમું સર્વથા પરિબ્રહ્મ વિરમણુ વ્રત; જે વસ્તુઓથી મૂરછી મમત્વ ભાવ ઉપજે તેવા પ્રકારની વસ્તુઓનો સંગ્રહ નહિ કરવો, આત્મ ચારિત્ર પાલવામાં ઉપયોગ ધર્મને સહાય કરે તેવા ઉપકરણો રબ્બેહરણુ, દંડ, પાત્ર, વસ્ત્ર, કંબલ, પુસ્તક વિગેરે આવશ્યકતા પુરતા-મમત્વભાવને ત્યાગીને રાખવા. જરૂરીયાત કરતાં વધુ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો એ પ્રમાણેની પ્રતિજ્ઞા લેવાની હોય છે.

આ ઉપરાંત રાત્રિભોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવો એને છઠું વ્રત ગણી તે વ્રતોને પાલવા. આત્મ-જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રને બાગૃત રાખવા માટે અનુભવ જ્ઞાનની આવશ્યકતા છે. તે અર્થે આગમ જ્ઞાનનો, ગુરુ સેવા, સાધુ ભાકિત, જીનાજ્ઞા, ખારપ્રકારની અનિત્યાદિ ભાવના ભાવવી, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, કામ, હાસ્ય, રતિ અરતિ ભય, શોક, મિથ્યાભિનિવેશનો ત્યાગ કરવો એ પ્રકારે વર્તન કરવું જરૂરી છે.

જીવન ચરિત્ર

૧૭

આવું ચરિત્ર દેશથી વા સર્વથી આરાધનાર પ્રાણીઓ સંસાર સમુદ્રમાં ડુબાવનારાં કર્મોનો નાશ કરીને, સમ્યગ્ અનુભવ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ નગરમાં પહોંચવા સમર્થ થાય છે. તેથી આ ધર્મ મોહમહાસમુદ્રમાં ડુબકીયો ખાતા પ્રાણીઓને તારવામાં મહા વહાણુ સમાન છે. તેનો જે પ્રાણી સ્વીકાર કરીને શ્રી જીનઆજ્ઞા પ્રમાણે ચરિત્ર ધર્મની આરાધના કરે છે તે પ્રાણી આત્મસાક્ષાત્કાર કરવામાં અને મોક્ષધામે પહોંચવામાં હગલેને પગલે આગળ વધતો જાય છે.

ચરિત્ર ધર્મની આરાધના કે જે શિવમંદિર-પરમ મુક્તિ રૂપ મંદિરમાં-પ્રવેશ કરાવવામાં માર્ગદર્શક દીપક સમાન છે, તેમજ તે સ્વર્ગ તથા મોક્ષની સંપદાનું ઘર છે તે મેળવવા માટે હે ભગ્યાત્માઓ ! તમો પ્રયત્ન કરો. ચરિત્ર ધર્મ પરમગુરુ જીનેશ્વર દેવોએ આચરેલો હોવાથી તથા ભગ્યાત્માઓ માટે ઉપદેશ કરેલો હોવાથી તે જ્ઞાનદર્શન ચરિત્ર ધર્મને જૈન ધર્મ કહેવાય છે.

જો અંતરમાં અનુભવ પૂર્વક વિચાર કરીએ તો જણાયે કે જૈન ધર્મ તેજ આત્માના જ્ઞાન, દર્શન, ચરિત્ર, તપ, વીર્ય ઉપયોગ રૂપ ગુણોજ છે. તેથી આત્માનો ધર્મ તેજ જૈનધર્મ કહેવાય. તેની પ્રાપ્તિ આત્માથી પ્રગટ થાય છે, પણ જે આત્મા ઉદારભાવથી સર્વ જીવો પર વિશાલભાવે દયા, દાક્ષિણતા, વિવેક વિગેરે આત્મગુણો પોતામાં પ્રગટાવે છે તે આત્માને જ થાય છે. તે માટે જ્ઞાનીઓએ દયા પ્રધાન ધર્મ બતાવ્યો છે. જે ધર્મ—પંથોના માર્ગોરૂપ મુખ્ય ધર્મમાં દયા દાક્ષિણતા નથી હોતી તે પંથ—માર્ગને ધર્મનું નામ આપવું

૧૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

તે અનુચિત છે. એટલે દયા એજ પ્રધાન ધર્મ હોઈ ધર્મની પ્રાપ્તિ ઇચ્છનાર પ્રાણીઓએ સારા પ્રકારની વિશાલ ભાવથી કોઈ પણ જીવને કોઈ પણ રીતે પીડા ન થાય એ 'રૂપ દયા' પાલવી.

નિશમ્યતાં સુધાસિક્તાં, ગિરં સદ્ગુરુણોદતામ્ ।

કેચિચ્છાદ્યત્રતં કેચિ-ત્સમ્યક્ત્વં જગૃહુર્મુદા ॥૩૨॥

એ પ્રમાણે સદ્ગુરુ શ્રી રવીસાગરજી મહારાજનો અમૃત સમાન સદોપદેશનું પાન કરીને ધણા ભગ્યાત્માઓએ યથાશક્તિ દેશ વિરતિ ધર્મ અંગીકાર કરવા અર્થે વ્રતપચ્ચખાણુ લીધા. આ સંસાર સમુદ્રને ક્યારે તરી જવાય એવી ઈટલાક હળવાકર્મી આત્માઓની વૃત્તિ થઈ.

ભગ્યાત્મા દ્વિચરઃ પીત્વા, સદ્ગુરોર્વચનામૃતમ્ ।

આસન્નસિદ્ધિકો જજ્ઞે, ચારિત્રગ્રહણોત્સુરુઃ ॥૩૩॥

અયમેવ ગુહર્મેઽસ્તુ, સંસારોદધિતારકઃ ।

इत्यभिग्रहमाधाय, स ययौ स्वनिकेतनम् ॥૩૪॥

તતો વિદ્યાપુરં પ્રાગાત્, ભ્રાત્રનુજ્ઞાકૃતે સુધીઃ ।

क्षीणकर्मगतिः पश्चा-दाययौ तत्र पत्तने ॥૩૫॥

શ્રી બેચરદાસે પણ સદ્ગુરુ શ્રી રવીસાગરજીનો ઉપ-દેશામૃતનું પાન કરી, જેની આરાધનાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે તેવા પ્રકારનું ચારિત્ર લેવા માટે મન સાથે નિશ્ચય કરી અને આ શુરૂ મહારાજ મારા આત્માને સંસાર સાગ-રથી તારનાર છે, માટે એમની પાસે જ વ્રતરૂપ ચારિત્ર લેવું એવો મન સાથે સંકલ્પ કરી, જ્યાં સુધી તે ન લેવાય ત્યાં સુધી સમ્યક્ત્વ સહિત શ્રાવકના આરવ્રત લેવા એમ

જીવન ચરિત્ર

૧૬

વિચારી શુર મહારાજની પાસે સમ્યક્ત્વ સહિત ખારવત ઉચ્ચરી પોતાના ઘર તરફ પોતાના માતાપિતાની ચારિત્ર લેવા માટે અનુમતિ મેળવી લેવાની તૈયારી કરી.

ઘેર આવી માતા પિતા અને શ્રીયુત નથ્યુભાઈ તથા અન્ય કુટુંબીજનો પાસે અનુમતિ માગી પરંતુ માતાપિતા તે વાતમાં સમ્મત ન થતાં અંતરાય કર્મનો ઉદય મानी મનથી સર્વદા બ્રહ્મચર્યનો નિશ્ચય કરી, જ્યાં સુધી માતા પિતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તેમની બનતી સેવા ભક્તિ કરવી અને ત્યાર પછી શુર મહારાજ પાસે ચારિત્ર ધર્મ અંગીકાર કરવો એવો નિશ્ચય કર્યો.

વળી પાછા તેઓ મહેસાણા ગયા અને ત્યાંની પાઠ-શાળાનું કામ પૂર્વની પેઠે કરવા લાગ્યા પૂજ્ય શુરશ્રી રવીસાગરજી મહારાજની પાસે ધર્મ ક્રિયા અનુષ્ઠાન કરતા અનુકુલ સમયની રાહ જોવા લાગ્યા.

જે આત્માને મોક્ષમાર્ગ તરફ રૂચિ હોય તે આત્માને સંસારનાં અસાર સુખ કિંપાક જેવાં લાગે છે.

માતાપિતાની સેવા ભક્તિ તેમજ માથે આવેલી ફરજ બળવતા તેમના ઉપકારને યોગ્ય બદલો વાળી આપી તેમને સુખ સમાધિમાં રાખવાનો ભવ્યાત્માઓનો સહજ સ્વભાવ હોય છે. શ્રી એચરદાસ પણ પોતાની તે પવિત્ર ફરજ બળવતા વિદ્યાર્થી વર્ગને જૈન ધર્મ રહસ્ય પૂર્વક તત્ત્વજ્ઞાન આપતા આત્મ કલ્યાણના માર્ગમાં આવતા વિદ્યકારી કર્મને ક્ષીણ કરી ભાવના શ્રેણિમાં આગળ વધવા લાગ્યા અને સં ૧૯૫૬માં તેમનાં માતા પિતા પણ તેટલામાં આયુષ્ય કર્મની ક્ષીણતા

૨૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

થતાં સમાધિ પૂર્વક કાળ ધર્મને પામ્યા. ત્યાર પછી પણ પોતાના બંધુ તથા કુટુંબી વર્ગને સાંત્વન આપવા માટે થોડો વખત સંસાર વ્યવહારમાં ગાળી, બંધુ તરફથી પણ આજ્ઞા મળી ત્યારે બેચરદાસ ગુરૂ મહારાજ શ્રી સ્વીસાગરજી પાસે ગયા અને પોતાના ચારિત્રભાવ વિષેના વિચારો ગુરૂ મહારાજ આગળ વ્યક્ત કરવા લાગ્યા:

ગુરૂમહારાજશ્રીએ પણ તેમની વાત સાંભળી યોગ્ય પાત્ર જાણી તેમના વિચારોને અનુમોદન આપી જણાવ્યું કે ‘હજી તમારે કેટલીક ફરજો બજાવવાની બાકી છે. માટે હાલમાં આત્મકલ્યાણના માર્ગમાં પ્રવેશ કરી આત્માને માટે તેમજ બીજા ભવ્યાત્માઓના કલ્યાણ અર્થે પ્રવૃત્તિ કરો. મારું આયુષ્ય પણ અલ્પ છે.’

તાવદાયુઃ સમાર્પિત્ત્વાં, વિજ્ઞાય રત્નસાગરઃ ।

પદ્માસનસ્થિતઃ શ્રીમાન્, સમાધિસ્થજિતેન્દ્રિયઃ ।

ક્ષમયિત્વા જીવરાશિં, કૃતનિર્યામણક્રિયઃ ।

ગચ્છમારં સમાદિશ્ય, સ્વશિષ્યં સુખસાગરમ્ ॥૩૭॥

ગુરૂ મહારાજનું શરીર દિવસે દિવસે વધારે નબળું પડવા લાગ્યું. તે વખતે શ્રી બેચરદાસે શ્રી સુખસાગરજી મહારાજની સાથે રહીને ગુરૂમહારાજની સેવા ભક્તિ વૈયાવૃત્ય કરવાનું જારી રાખ્યું. પુણ્યની આજ્ઞા પ્રમાણે મરણસમાધિ, આયુરપ્રત્યાખ્યાન ચતુઃશરણુ, દશવૈકાલિક, ઉત્તરાધ્યયન વિગેરે આગમ ગ્રંથોનો સ્વાધ્યાય સંભળાવવા લાગ્યા. એમ ધર્મ સ્વાધ્યાય સંભળાવવા લાગ્યા. એમ ધર્મ સ્વાધ્યાય વિનય, વૈયાવૃત્ય કરતા જેઠ વદ દશમી ૧૬૫૪ની સાલની આવી લાગી

જીવન ચરિત્ર

૨૧

તેની સાંજે પૂજ્ય રવીસાગરજી મહારાજે પોતાનું આયુષ્ય ખડું અલ્પત્તર જાણી સુખસાગરજીને જણાવ્યું કે હવે મારે આ શરીરને થોડા કાલમાં છોડવવાનું છે. તમે હિમ્મત રાખી આત્મધ્યાનમાં આગળ વધશો. આ બહેચરદાસને તમારો અનુવર્તિ અનુકુળતાએ કરશો. અને આપણા સાધુસાધ્વીઓને સંયમ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ સારી રીતે કરાવશો. આજથી મારો ગચ્છ સંભાળવાનો ભાર તમારા ઉપર મુકું છું. એમ તેમને શ્રી સુખસાગરજીને ગચ્છનો ભાર સોંપી પૂજ્ય રવીસાગરજી મ. પ્રમાદનો ત્યાગ કરી આત્મોપયોગમાં એકત્વ ભાવે સ્થિર થયા. પદ્માસન વાળી ધ્યાન મુદ્રામાં સ્થિર થઈ ધર્મધ્યાનમાં પ્રવૃત્તિ કરવા લાગ્યા. પ્રથમ તો સર્વ જીવરાશી જે ચોરાશીલાખ જીવાયોનિ છે તે સર્વને ખમાવીને પછી પ્રમાદથી ચારિત્રમાં જે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેની યાદી કરી ત્રિકરણ ભાવે ખમાવી નિર્ધામણ કરી પરમ ગુરૂ સમાધિ ભાવમાં સ્થિર થયા. શ્રી સુખસાગરજી તથા તે સમયે ત્યાં રહેલા શ્રી કપુરવિજયજી શ્રી ધર્મવિજયજી વિગેરે સર્વ મુનિરાજ તેમની પાસે આવી વંદના કરી તેમની સન્મુખ બેસી નવકાર સંભળવા લાગ્યા. શ્રી બહેચરદાસ ગુરૂ મહારાજની પાસે બેસી કાનમાં પંચ પરમેષ્ઠિનો જાપ સંભળાવવા લાગ્યા. સં ૧૬૫૪ના જેઠ વહી અગિયારસના સવારના સાડા નવ વાગે.

સ્મૃતપજ્જનમસ્કારો જગામ સ્વર્ગિણાં પદમ્ ।

ગુરુમક્તિરતૈરગ્નિ-સંસ્કારશ્ચન્દનૈઃ કૃતઃ ॥૩૮॥

—પૂજ્ય રવીસાગરજી સમાધિ પૂર્વક પંચપરમેષ્ઠિનું નમસ્કાર પૂર્વક ધ્યાન કરતા સ્વર્ગની ગતિને પામ્યા. ગુરૂ ઉપર પરમ ભક્તિ ધારણ કરતા મહેસાણાના શ્રમણો—

૨૨

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજજી

પાસક સંઘે શુરનો નિર્વાણ મહોત્સવ આહંબરથી ઉત્તમ શિબિકામાં શુર મહારાજના દેહને પધરાવી ગાજતે વાજત્રે “જયનંદા” “જયભદ્રા” એ શબ્દોની ઉધઘોષણા પૂર્વક નગરની બહાર ચોગ્ય સ્થાનમાં ધી ચંદનના ઈંધન સાથે અગ્નિ સંસ્કાર કર્યો.

સંઘેન મિલિતેનૈવ, -મષ્ટાઢ્લિકમહોત્સવાઃ ।

વ્યઘોયન્ત જિનેન્દ્રાણાં, મન્દિરેષુ મહર્દ્ધિકાઃ ॥૩૧॥

મહોત્સાણા વાસ્તવ્ય શ્રમણોપાસક શ્રી સંઘે એકત્ર મળીને જેમ મહર્દ્ધિક દેવો નંદિશ્વરના દેવમંદિરોમાં મહોત્સવ કરે છે તેમ પરમાત્મા જીનેન્દ્રદેવના મંદિરોમાં મહોત્સવ કર્યો અને તેમના શિષ્ય પરમ શુદ્ધ ચારિત્રધારક મુનિ શ્રી સુખસાગરજીને અત્યંત આગ્રહભરી વિનંતિ કરીને મહોત્સાણામાં ચોમાસુ કરાવ્યું. શુર મહારાજના ધર્મોપદેશથી અનેક ધર્મક્રિયા અતુષ્ઠાન કરી, ધર્મની ઉન્નતિ સધાય તેવી રીતે તપ, જપ, સ્વાધ્યાય, ધર્મધ્યાનસમાધિ પૂર્વક ચાતુર્માસ પુરૂં કર્યું.

ક્રિયાયોગચળઃ શાન્તઃ, સદગુરુઃ સુખસાગરઃ ।

વિહારં કૃત્વાંસ્તસ્માન્તિષ્ઠત્યેકત્ર નો મુનિઃ ॥૪૦॥

જો કે સંઘનો અત્યાગ્રહ હોવા છતાં પણ સુખસાગરજીએ અન્યદિશા તરફ વિહાર કર્યો. કારણ કે મુનિ ધર્મોમાં અપ્રમત્તરતા ધરનારા છે તેથી મુનીરાજ શ્રી ન્યાયસાગરજીને સાથે રાખી ચારિત્ર ક્રિયાયોગમાં અત્યંત કુશળ તેમજ કામકોષ, માન, માયા, ઉપશમી ગયા છે તે પરમ શાંત એવા સદ્ગુરુ શ્રી સુખસાગરજીએ ગામો ગામ વિહાર

જીવન ચરિત્ર

૨૩

કરવો શરૂં કર્યો. કારણ કે ઉત્તમ મુનિઓ વિના પ્રયોજને
એકજ સ્થાનમાં વધુ રહેતા નથી.

ધરિત્રી પાવયન્ પાદ-ક્રમણેમુનિપુન્નવઃ ।

પ્રહ્લાદનપુરં પ્રાપ, ધ્વજતોરણરાજિતમ્ ॥૪૧॥

શ્રી સુખસાગરજી મહારાજ ધર્મોપદેશ વડે સત્ક્રિયા
અનુષ્ઠાન કરાવતા ગામોગામ વિહાર વડે પૃથ્વીને પવિત્ર
કરતા સં ૧૯૫૬માં પાલણુપુર તરફ પધાર્યા. ત્યાંના સંઘે ગુરૂ
મહારાજનું સ્વાગત દેવજા તોરણથી શહેરને શણગારી વાજાંત્ર
પૂર્વક સામૈયું કરી નગર પ્રવેશ કરાવીને સન્માન કર્યું. ઉપા-
શ્રયે લાવી પધરાવ્યા. ગુરૂશ્રીએ ધર્મોપદેશ આપ્યો. તેમના
ઉપદેશથી ઘણા શ્રાવક શ્રાવિકા ધર્મક્રિયા અનુષ્ઠાનમાં જોડાયા.
પર્યુષણ પર્વમાં અઢાંધ્ર પાશ્વિકક્ષપણ, માસ ક્ષમણ વિગેરે
ઘણી તપશ્ચર્યા ભાવિ શ્રાવક સંઘમાં થઈ ધર્મની સારી
પ્રભાવના થઈ. ચોમાસાને ૧ કાળ પૂર્ણ થયે ગુરૂ મહારાજ
વિહારની તૈયારી કરવા માંડ્યા. તેટલામાં શ્રાવકસંઘે બહુ
આગ્રહ પૂર્વક મૌન એકાદશી કરાવવાની વિનંતિ કરી. ગુરૂશ્રી
લાલનું કારણ જાણી સ્થિરતા કરી. ધર્મોપદેશવડે શ્રાવકોને
સામાયિક પૌષધ વિગેરે અનુષ્ઠાનમાં જોડ્યા.

ગુરૌ દિવ્યાલયં પ્રાપ્તે, વિરહાર્દિતમાનસઃ ।

દ્વિચરોડપિ તદાસ્થાનં, નામન્યત મનઃપ્રિયમ્ ॥૪૨॥

પરમ ગુરૂશ્રી રવીસાગરજી દેવલોક ગયા પછી બન્યા.
તમા બેચરદાસ ગુરૂના વિરહથી અત્યંત દુઃખી થયેલ હોવાથી
તેમનું ચિત્ત અધ્યયન કરાવવાના કાર્યમાં વિશેષ લાગ્યું
નહિ. જોકે પઠનપાઠન તેમને અત્યંત પ્રિય હતું, પરંતુ

૨૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

ગુરુ વિરહ વેદના અત્યંત વધી પડવાથી મન અસ્થિર થવા લાગ્યું અને તેથી ગુરુશ્રી સુખસાગરજી કયાં ચોમાસું રહ્યા છે તેની ખબર કરવા લાગ્યા.

सुखार्चिंश्च श्रीगुरुं श्रुत्वा, प्रह्लादनपुरस्थितम् ।

स्वयं तत्रागमत्सद्य-श्चारित्रग्रहणेच्छया ॥૪૩॥

गुरुणां सन्निधौ तिष्ठन्, विज्ञातमुनिशिक्षकः ।

निजेच्छાં દર્શયામાસ, સ મવોચ્છેદકાળિણીમ્ ॥૪૪॥

તપાસ કરતાં શ્રીમાન સુખસાગરજી મહારાજે પાલ-
ણપુરમાં સ્થિરતા કરેલી છે એમ જાણવામાં આવતાં. જેમને
સંસાર ઉપર અભાવ થયેલો છે અને મોક્ષનું ખાસ નિદાન
એવું ચારિત્ર આરાધવાની તીવ્ર ભાવના વર્તે છે તે બેચરદાસ
જલ્દી પાલનપુરમાં ગુરુ મહારાજની પાસે વંદન નિમિત્તે
ગયા. મુનિચર્યાનો અભ્યાસ કરવા કેટલોક વખત ત્યાં રહ્યા
ત્યાં શ્રી રવીસાગરજી પાઠશાળામાં વિદ્યાર્થીઓની પરીક્ષા
લીધી. વિદ્યાર્થીઓને ધર્મના સંસ્કારથી થએલી પ્રવૃત્તિને
ઉપદેશ આપ્યો. ગુરુદેવનો વિનય વૈયાવૃત્ય કરતાં સમયે
સમયે પરમગુરુશ્રી હીરવિજયસૂરિવરના નામથી ઓળખાતા
ઉપાશ્રયમાં એકાન્તે એસી ધ્યાન કરતાં કેટલોક વખત ત્યાં
રહ્યા. માગસિર સુદ્ધિમાં તેમના મનમાં અતિઉંચ વૈરાગ્યનો
ઉદય થયો. તે વખતે દીક્ષા લેવા માટે મનમાં દૃઢ નિશ્ચય
કર્યો, અને ગુરુ મહારાજને તે ઇચ્છા પ્રગટ કરી. ગુરુ મહારાજે
તેમના ભાવનો પૂર્ણ નિશ્ચય જાણી. પાલણપુરના સંઘને
તે વાત જણાવી. અને વિજયપુરના શ્રમણોપાસક શેઠ શ્રી
નથુભાઈ તથા બેચરદાસના કુટુંબીઓને પણ જણાવ્યું સર્વેની

જીવન ચરિત્ર

૨૫

સંમતિ આળ્યા પછી પાલણપુરના શ્રાવકસંઘે હુઈ પૂર્વક શ્રી બેચરદાસની દિક્ષા નિમિત્તે મહોત્સવ કરી નિષ્ક્રમણનો મહોટો વરઘોડો હાથી વિગેરેથી યુક્ત કાઢ્યો. નગરની બહાર ઉત્તમ વૃક્ષની નીચે દીક્ષા નિમિત્તે ચંદની વિગેરે બાંધી મહા મંડપ તૈયાર કરાવેલો ત્યાં વરઘોડો ઉતરાવ્યો.

દ્વોપેન્દ્રિયનિધિશ્લોણિ (૧૯૫૭) પ્રમિતે વૈક્રમેડ્બદ્ધકે ।

માર્ગશીર્ષ સિતેપક્ષે, ષષ્ઠયાં ચન્દ્રજવાસરે ॥૪૫॥

ગુરુણાં ગુરુમોદેન, સંઘેન વિહિતોત્સવમ્ ।

દીક્ષિતઃ સ વિશુદ્ધાત્મા, શાસનોન્નતિહેતવે ॥૪૬॥

વિક્રમ સંવત ૧૯૫૭ ના માગસર સુદી ૬ના દિવસે સોમવારે રવીયોગમાં વર્તતા શુભ મૂર્ત્તમાં પરમ ચારિત્ર સંપન્ન ગુરુવર્યશ્રી સુખસાગરજી મહારાજે પૂર્ણ પ્રભોદ પૂર્વક સંઘથી તથા તેમના કુટુંબની સંમતિ પૂર્વક ભવિષ્યમાં જૈન ધર્મની મહોન્નતિ કરનાર શ્રી બેચરદાસને આત્મ કલ્યાણ કરનારી મોક્ષની નિઃસરણી સમાન દિક્ષા આપી અને ભાવિની અપેક્ષાને ધ્યાનમાં રાખીને તેમનું નામ કરણ નીચે પ્રમાણે રાખવામાં આવ્યું.

બુદ્ધિપાથોધિરસ્તીતિ, બુદ્ધિસાગર સંજ્ઞયા ।

આજુહાવ ગુરુઃ સંઘ-સાક્ષિકં તં મહાસુનિમ્ ॥૪૭॥

ભવ્યાત્મા બેચરદાસ ઉંડા તત્ત્વ ચિંતક તેમજ શુદ્ધ પ્રશ્નનું પણ નિરાકરણ કરવામાં બુદ્ધિના એક મહેરામણ સરખા લાગવાથી સંઘની સમ્મતિથી પૂજ્ય ગુરુવર શ્રી સુખ-સાગરજી મહારાજે તે સુનિ (બેચરદાસ)નું નામ બુદ્ધિસાગરજી રાખ્યું. ત્યાર પછી મોન--એકાદશીની આરાધના સંઘને

૨૬

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

કરાવી સ્વશિષ્યની સાથે-પાટણ, અમદાવાદ, વડોદરા કાવી,
ગંધાર વિગેરે સ્થળોએ વિહર્યા.

તીર્થયાત્રાં ચિત્તન્વાનઃ શિષ્યવૃન્દસમન્વિત : ।

ગુરુઃ પવિત્રચન્પૃથ્વી, જગામ્ સૂર્યપત્તનમ્ ॥૪૮॥

એમ વિહાર કરતા અનેક તીર્થોની યાત્રા કરતા ગુરુ
મહારાજ સ્વશિષ્ય સમુદાયની સાથે માર્ગમાં આવતા ગામ
નગર શહેરના લવ્યાત્માઓને ધર્મબોધ આપતા પોતાના
શિષ્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરજીને વ્યાખ્યાનની આજ્ઞા આપી. તેમની
દ્વારા અનેક જીવોને ધર્મ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરાવતા અનુક્રમે
સુરત નગરમાં પધાર્યા.

તત્રત્યજૈનસંઘેન મહોત્સવપુરઃસ્સરમ્ ।

ગુરુણાં કારિતાં મૂરિ-મોદાત્પુર પ્રવેશનમ્ ॥૪૯॥

પણ્ડિતૈઃ સહ સંપર્કે, કુર્વન્ શ્રીબુદ્ધિસાગરઃ ।

વૃદ્ધસ્પતીયતેસ્માશુ, સદ્બુદ્ધયા મુનિવલ્લભઃ ॥૫૦॥

સુરતના જૈન સંઘે ગુરુ મહારાજને આનંદ પૂર્વક
મહોત્સવ પૂર્વક નગર પ્રવેશ કરાવ્યો. ગુરુશ્રીજીની આજ્ઞાથી
શ્રીબુદ્ધિસાગરજીએ લવ્યાત્માઓને આત્મબોધકારક ધર્મને
ઉપદેશ આપ્યો. તેમનો ઉપદેશ સાંભળીને ઘણા લવ્યજીવો
ધર્મક્રિયામાં જોડાવા લાગ્યા નગરના અનેક પંડિતો શ્રીમદ્
બુદ્ધિસાગરજીની સાથે જ્ઞાનચર્ચા માટે આવવા લાગ્યા તેથી
શ્રીમાનની વિહ્વત્તા, તપ, સંયમ, આત્મોપયોગતાને જૃહસ્પતિ
સમાન જોઈ પંડિતો બહુજ ખુશ થયા.

આવા સમયે પન્થાસજી શ્રી ચતુરવિજયજી તથા
આચાર્ય શ્રી રાજેન્દ્રસૂરિ તથા મહામુનિ શ્રી મોહનલાલજી

જીવન ચરિત્ર

૨૭

પણુ શ્રીબુદ્ધિસાગરજી ઉપર અત્યંત વાત્સલ્ય લાવે પ્રેમ ધરવા લાગ્યા. તેમના માંડલી યોગ શ્રી ચતુરવિજયજીએ કરાવી વડીદીક્ષા વૈશાખ સુદી ૬ની આપી.

આ વખતે પૂજ્ય શ્રી મોહનલાલજી મહારાજની પાસેથી એક દિક્ષિત સાધુ જૈનત્વનો ત્યાગ કરી ખ્રીસ્તિ મીશનમ લગીને જૈનધર્મ અને તેના સિદ્ધાંતોની અત્યંત નિંદા કરવા લાગ્યો. તથા બહેર બાષણો દ્વારા જૈનતત્ત્વ વિષે ખરાબ બોલવા લાગ્યો. આથી જૈન સમાજમાં તે વાતનો કોલાહલ મચી રહ્યો હતો. શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીને તેવી બાબત યતાં, ખ્રીસ્તિ પાઠરીની સામે આવી તે જ જો બાબતો દ્વારા જૈન તત્ત્વની નિંદા કરતો હતો તેના સચોટ ઉત્તર આપી તેને બોલતો બંધ કરી દીધો. ત્યાર પછી તેઓશ્રીએ બાઇબલનો અભ્યાસ કરી તેમાં રહેલી તર્કશૂન્યતાનો જગતને ખ્યાલ આપવા “જૈનધર્મ અને ખ્રીસ્તિ ધર્મનો મૂકાબલો” એ નામનું પુસ્તક લખી શ્રી પ્રતાપ મુનિ સાથે રહી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તેની બે આવૃત્તિઓ છપાઈ ગઈ છે. જૈન જૈનેતર તે વાંચી મુનિરાજશ્રી બુદ્ધિસાગરજી મહારાજની બુદ્ધિચાતુર્યતા ઉપર ખુશ થયા. અને જૈન તેમજ જૈનેતર સમાજ ગુરૂશ્રી પાસે આવી પોતપોતાને ધર્મવિષયમાં ઉભી થતી ગુંથો સંબંધી સમાધાન મેળવવા લાગ્યો.

તદાનીં મોહનમુનિ- મુનિવર્યઃ સ્વશિષ્યયુક્ ।

આસીત્તત્ર જનઘાતૈર્ધર્મબુદ્ધયા નિષેવિતઃ ॥૫૧॥

તેષાં મહાત્માનાં યોગઃ સંજાતોમોદવર્ધકઃ ।

અનુરાગઃ શુભો જજ્ઞે, તસ્મિન્સિદ્ધાન્તવેદિનિ ॥૫૨॥

૨૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

અન્યદા મોહનમુનિ-વ્યાખ્યાન સમયે સ્વયમ્ ।

શૃણ્વત્સુ સંઘલોકેષુ, મુદાઽઽચ્ચલ્યાવિતિ સ્ફુટમ્ ॥૫૩॥

માર્ગ્યં વિબુધલ્યાતઃ, શાસનસ્ય પ્રભાવકઃ ।

માનનીયો મુનીનાં વૈ સર્વેષાં, બુદ્ધિસાગરઃ ॥૫૪॥

તે સમયે સં. ૧૯૫૭ની સાલમાં સુરતમાં મહામુનિ-રાજ શ્રી મોહનલાલજી મહારાજ પોતાના સર્વ શિષ્ય પરિવાર સહિત સ્થિરતા કરીને રહ્યા હતા. જનસમુદાય તેઓશ્રીના ઉત્તમ ગુણોથી આકર્ષાઈને તેઓશ્રીની સેવા ભક્તિ કરતો હતો. શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરજીને શ્રીમાન્ મોહનલાલજીએ પોતાની પાસે આવવા માટે આમંત્રણ આપ્યું. શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીએ મોટા પુરૂષના આમંત્રણને માન આપીને તેમને મલવા માટે ગયા. જ્યાંને મોક્ષાથી મહંતોનો મેળાપ અત્યંત આનંદદાયક નિવડ્યો. જ્યાંને મુનિરાજોને એક બીજાના મિલનથી અને જ્ઞાનગોષ્ઠીની પરસ્પરના વિચારોની આપલેથી પ્રમોદ મૈત્રી ભાવનાનો ઉદભાસ વધવા લાગ્યો.

આમ અનેક વખત તેમની પરસ્પરની થતી મુલાકાતોથી પરમ પૂજ્ય મોહનલાલજી મહારાજને શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર મુનીશ્વર સંજયી જે ભાવિકાલ વિષયક અનુભવ થયો હતો તે તેમણે એક વખત સાધુ શ્રાવક સમુદાયની સમગ્ર વ્યાખ્યાન સભામાં ખુલા દીક્ષથી કહી સંભળાવ્યો. શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી વિષે બોલતાં તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે આ બુદ્ધિસાગર મુનિ ભવિષ્યમાં જૈન શાસનમાં મહા પ્રભાવક સર્વ મુનિ સમુદાયને માનનીય સર્વશાસ્ત્ર રહસ્યના જ્ઞાતા થશે.

સુરતમાં જ્ઞાન ધ્યાન પૂર્વક ચોમાસું પૂર્ણ કરી, ત્યાં

જીવન ચરિત્ર

૨૬

ઉપદેશ વડે મુનિમહારાજશ્રી રત્નસાગરજી પાઠશાલાનો સ્થાપના કરાવી, ત્યાંથી કાવી ગંધાર, ગંધીયા, ભરૂચ, વલસાડ વિગેરે શ્રી જૈન તીર્થો યાત્રા કરતા પુજ્ય ગુરૂશ્રી સુખ-સાગરજી તથા ન્યાયસાગરજીની સાથે ડભોઈ વડોદરા થઈ શ્રી બુદ્ધિસાગરજી પાદરા પધાર્યા. પાદરા સંઘના આગ્રહથી શ્રી સુખસાગરજી મહારાજે ત્યાં સ્થિરતા કરી મુનિ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીને ઉપદેશ આપવાની આજ્ઞા કરી મુનિશ્રીએ જ્ઞાનસાર સુલસા ચરિત્રના વ્યાખ્યાનથી શ્રોતાવર્ગને અત્યંત સંતુષ્ટ કર્યો. ત્યાં મોહનલાલ હેમચંદ વકીલ તથા બીજા અનેક શ્રાવક દ્રવ્યાનુયોગનો અભ્યાસ કરી શકયા. આગમસાર નયચક્ર સ્યાદ્વાદ મંજરી વિગેરે પ્રમાણના તથા સિદ્ધાંતિક અભ્યાસ કરાવી સ્યાદ્વાદનું સત્ય રહસ્ય સમજાવ્યું. તેમજ જૈનેતર વર્ગને નીતિ ધર્મનો ઉપદેશ આપી સાત વ્યસનોનો ત્યાગ કરાવ્યો, ને ભદ્રિક પરિણામી બનાવ્યો. ત્યાંથી વડોદરા સંઘના આગ્રહથી વડોદરા પધાર્યા. ત્યાં મામાની પોળે એક માસ કલ્પ કર્યો. ત્યાં શ્રી બુદ્ધિસાગરજી મહારાજની પાસે અનેક વિદ્વાનો, પંડિતો રાજ્યના અમલદાર તથા સાક્ષરો સમાગમ માટે આવવા લાગ્યા. શ્રી પ્રવર્તક કાંતિવિજયજી વિગેરે મુનિપ્રવરોનો સમાગમ થયો. અત્યંત પ્રેમની વૃદ્ધિ થઈ ત્યાંથી વિહાર કરતા વસો, પેટલાદ, ખેડા, માતર વિગેરે તીર્થની યાત્રા કરતા ભવ્યોને ઉપદેશ આપતા ધર્મ માર્ગમાં જોડતા તત્ત્વજ્ઞાનનો અનુભવ કરાવતા અમદાવાદ પધાર્યા. ત્યાં સાણંદના શ્રાવક સંઘે પોતાના ગામે ચોમાસું કરવા વિનંતિ કરી. ચૈત્ર

૩૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

માસમાં સાણુંદ પધાર્યા ત્યાં સિદ્ધચક્રની આરાધના મમ શાશ્વતી જ્યોતી શ્રાવકોએ વિધિ પૂર્વક કરી. શ્રીમદ્ બુદ્ધિ સાગરજીએ ગુરૂશ્રી સુખસાગરજીની આજ્ઞાથી સિદ્ધચક્ર મહાત્મમય શ્રાયાળ ચરિત્રનો ઉપદેશ શ્રાવકોને આપી આત્મ સ્વરૂપની જાગૃતિ કરાવી. ગુરૂમહારાજ શ્રી સુખસાગરજીએ મહેસાણા સંઘનો બહુ આગ્રહ હોવાથી સાણુંદના સંઘને સમજાવી ગોધાવી, લોચણી, જોડાણા થઈ લવ્યાત્માઓને ઉપદેશ આપતા મહેસાણે પધાર્યા. સંઘે ગુરૂ મહારાજને નગર પ્રવેશ આડંબર પૂર્વક મહોત્સવ કરી કરાવ્યો. ધબ્બ પતાકાથી શહેરને શણગારીને વાજાંત્ર પૂર્વક ઠામઠામ ગહુંલી કરતા ગુરૂનું બહુમાન કરતા સંઘના ઉપાશ્રયે પ્રવેશ કરાવ્યો. ગુરૂશ્રીની આજ્ઞાથી શ્રી બુદ્ધિસાગરજીએ મંગલાચરણ સહ આત્મધર્મની ઉન્નતિના કારણમય ઉપદેશ આપ્યો. સંઘે ચોમાસા માટે અત્યંત આગ્રહ કર્યો. વળી માણસા શહેરનો શ્રાવક સંઘ—નગીનદાસ છગનલાલ પ્રમુખ-પણ તેઓશ્રીને માણસા લઈ જવા માટે આગ્રહ ભરી વિનંતિ કરવા લાગ્યો. ગુરૂ મહારાજે બંને સંઘમાં આનંદ વર્તે, દરેકની ઈચ્છા પૂર્ણ થાય તેવો રસ્તો કાઢ્યો. અને મુનિવર શ્રી બુદ્ધિસાગરજીને માણસા ચોમાસું કરવા આજ્ઞા કરાવી.

સંવત ૧૬૫૬માં શ્રી બુદ્ધિસાગરજીએ સંઘના સન્માન સાથે ધબ્બ, પતાકાથી શણગારેલા માણસા નગરમાં સામૈયા પૂર્વક પ્રવેશ કર્યો ઠામેઠામે સૌભાગ્યવતી શ્રાવિકાઓએ ગહુંલીઓ પુરી સત્કાર પૂર્વક શ્રી સંઘ સાથે મુનીરાજે ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ

જીવન ચરિત્ર

૩૧

કરી ધર્મદેશનનો આરંભ કરી ચાર માસ સુધી ધર્મ પ્રવૃત્તિ આત્માનુભવ કરાવ્યો. ત્યાં શેઠ નગીનદાસ, તથા જેયંદભાઈ મુલયંદભાઈ, હાથીભાઈ. વીરયંદભાઈ, બાલાભાઈ તથા વાડીલાલભાઈ, માધવલાલ તથા ચીમનલાલ વિગેરે શ્રાવક વર્ગને ધર્મિક્ષયા ઉક્ત તત્ત્વજ્ઞાનનો સારો અભ્યાસ કરાવો. તથા અનેક સદ્બોધ કારક પુસ્તકો જેવા કે ભજનપદ, અધ્યાત્મ શાન્તિ, ષડ્દ્રવ્ય વિચાર, વિગેરેની રચના કરી ચોથો આરો વર્તાવ્યો.

ચોમાસામાં ગુરૂના ઉપદેશવડે તપ સંયમ વિગેરે ધર્મ ઉન્નતિ સારી થઈ. ચોમાસું પૂર્ણ થતાં ગુરૂ મહારાજના બોલાવ્યાથી માણસાથી વિહાર કરી લોદ્રા, વિદ્રૌલ, આબેલ, વિભાપુર, ગવાડા, વિગેરે ગામો તરફ વિહરતા તીર્થયાત્રા, કરતા ગુરૂમહારાજ શ્રીસુખસાગરજીની સેવામાં મહેસાણાપધાર્યા.

મહેસાણાના સંઘે ગુરૂ મહારાજને તેઓશ્રીની સાથે શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીને રાખી ત્યાંજ બીજું ચોમાસું કરવા આગ્રહ પૂર્વક વિનંતિ કરી. ગુરૂમહારાજે દેશકાલ પ્રમાણે લાભાલાભનો વિચાર કરી સંઘની વિનંતિ માન્ય રાખી સંવત ૧૯૬૦નું ચોમાસું મહેસાણામાં કર્યું. આ ચોમાસામાં પૂજ્ય ગુરૂશ્રીએ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીને સંઘની ઉન્નતિકારક ઉપદેશ કરવાની આજ્ઞા કરી. શ્રી બુદ્ધિસાગરજીએ ઉત્તરાધ્યયન ધર્મરત્ન પ્રકરણની વાચના કરી ધર્મના તેમજ સાધુ આચાર વિચારના ઊંડા જ્ઞાનનો અનુભવ કરાવ્યો. પોતે પણ કાશીથી બોલાવેલા પંડીત પાસે ન્યાય અને સ્યાદ્વાદ વિચારના ઊંડા અનુભવવાળા સમ્મતિતર્ક સ્યાદ્વાદરત્નાકર અનેકાંતજ્ય

૩૨

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

પતાકા વિગેરે ગ્રંથોનો અનુભવ મેળવ્યો. મહેસાણાના શ્રાવકો ને આ વખતે તત્વજ્ઞાનનો તથા ધર્મક્રિયા અનુષ્ઠાનનો સારો લાભ મળ્યો. સંવત ૧૯૬૧ના મહા માસની ૧૦ મે મહેસાણાના શ્રાવક સવજી ગાંધીને સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય થવાથી તેમને ભગવતી દિક્ષા આપી તેમનું નામ રંગસાગરજી પાડવામાં આવ્યું અને ગુરૂમહારાજ શ્રી સુખસાગરજી, મુનિશ્રી ન્યાયસાગરજી, મુનીશ્રી બુદ્ધિસાગરજી તથા મુનિશ્રી રંગસાગરજી સાથે વિહાર કરી વિજાપુર પધાર્યા.

વિજાપુર સંઘની વિનંતિથી ત્યાં ચોમાસુ કર્યું. ઉત્તરાધ્યયનની વાચના વ્યાખ્યાનમાં ઉપદેશ કરીને સંઘમાં તેમજ જનેતર સમુદાયમાં નીતિ વ્યવહાર ધર્મ વિવેકનો ઓધ કરાવ્યો. ઘણા આત્માઓએ વ્રત પચ્ચખાણુ કર્યાં. જૈનતરોએ પણ સાત વ્યસનોનો ત્યાગ કર્યો. ચોમાસામાં શ્રાવકોએ અઠ્ઠાઈ, માસક્રમણ, સોળભક્ત વિગેરે ધર્મ તપશ્ચર્યા કરી ધર્મની સારી ઉન્નતિ કરી. ચોમાસું પૂર્ણ થયા પછી પાડેચીયા વાડીલાલ હરીચંદનો જહેન પાલીખાઈએ કેશરીયાજીની યાત્રા માટે સંઘ કાઢવાની ઇચ્છા વિજાપુરના સંઘને તેમજ ગુરૂમહારાજને જણાવી. આ ધર્મ કાર્યમાં સંમતિ આપી તેમના બહુ આગ્રહથી કેશરીયાજીની યાત્રા માટે સંઘ સાથે આવવાનું માન્ય કરી પોતાના સર્વ સાધુ શિષ્ય ન્યાયસાગરજી બુદ્ધિસાગરજી તથા રંગસાગરજીની સાથે સંઘમાં પધાર્યા. હિમતનગર, રૂપાલ; ટીટોઈ, સામલાજી, શ્રી નાગફણપાર્શ્વનાથ વિચ્છ્રવાડા, ડુંગરપુર વિગેરે સ્થળોએ યાત્રા કરતા શ્રાવકોને ધર્મ માર્ગે દોરતા કેશરીયાજીની યાત્રા કરી ત્યાં કેસરીયાજીમાં પંદર

જીવન ચરિત્ર

૩૩

દિવસ સુધી સ્થિરતા કરી, ત્યાં યાત્રા માટે આવેલ ભાવડાઓને દાડ, માંસ, હિંસા અને ચોરી નહિ કરાવાને ઉપદેશ આપી, પ્રતિજ્ઞાઓ કરાવી ત્યાંથી સંઘની સાથે પાછા ફરતા, છાણી પોસીના પાર્શ્વનાથ, ઇંડર, દાવડ, આગલોડ થઈ વિજયપુર પધાર્યા અને ત્યાંથી પ્રાંતિજ સંઘના આગ્રહથી પ્રાંતિજ પધાર્યા. માસ કલ્પ કરી ધર્મોપદેશથી ધર્મ પ્રવૃત્તિ કરાવી ચૈત્ર માસમાં પેથાપુર પધારી સંઘમાં ધર્મ પ્રવૃત્તિ કરાવી. મહિકાંઠામાં જૈન કોન્કરન્સમાં મેળવવા શ્રાવકોને પ્રેરણા કરીને શ્રી ગુલાબચંદ્ર દેહના પ્રમુખપદે પેથાપુરમાં કોન્કરન્સ ભેગી કરી જૈનોમાં ચાલતા કુધારા, કન્યાવિક્રય, બાળલભ, તેમજ ધર્મક્રિયામાં પ્રમાદ વિગેરે વિષે ઉપદેશ આપી ઠરાવ કરાવ્યા. જૈનસંઘની ઉન્નતિ કારક શ્રાવક સમુદાયની વૃદ્ધિ થાય તેવો ઉપદેશ આપી ઠરાવ કરાવ્યો. ગુરૂ મહારાજ સાથે પેથાપુરથી વિહાર કરી નરોડા થઈ સંઘકૃત મહોક્સવ પૂર્વક અમદાવાદમાં આંબલી પોળે પધાર્યા. શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ, ગંગાભાઈ, મણીભાઈ, જગાભાઈ, વિગેરે સંઘના આગ્રહથી સંવત ૧૯૬૨ના ચોમાસા માટે અમદાવાદ સ્થિરતા કરી જ્ઞાનસારના ઉપદેસનું વ્યાખ્યાન નિરંતર કરીને આત્માનો અનુભવ શ્રાવકોને આપ્યો. આથી શ્રાવકોમાં અનેક પ્રકારની ધર્મ પ્રવૃત્તિ તત્પર્યખાણુ તપશ્ચર્યાનો ભાવ ઉત્પન્ન થયો. સાધુઓનો ત્યાગ, વૈરાગ્ય જ્ઞાન અનુભવ જોઈ શ્રાવકોમાં ગુણાનુરાગ વધ્યો તેમજ કેટલાક શ્રાવકોને ગુરૂ મહારાજ શ્રીમુખસાગરજી ન્યાયસાગરજી યુદ્ધિસાગરજી, રંગસાગરજીના ચારિત્ર ઉપયોગમાં સ્થિરતા તેમજ આત્મ જાગૃતિ જોઈ ધર્મ પ્રત્યે અત્યંત પ્રેમ ઉત્પન્ન

૬૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

થયો. અને ધર્મ પ્રવૃત્તિ કરવામાં જાદુઈ અસર થઈ, શ્રદ્ધા ભક્તિમાં વધારો થયો. કેટલાક શ્રાવકોએ અધ્યાત્મસાર, જ્ઞાન સાર સુદર્શના ચરિત્રનું વાંચન અયધ્યન કર્યું. ઝવેરી લલ્લુભાઈ રાયજીને ઉપદેશ આપી શ્રાવક વર્ગના જે બહાર ગામના વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ માટે આવેલા હોય તેમને રહેવા ખાવા માટે પડતી અડચણો દૂર કરી એક છાત્રાલય સ્થાપવા માટે આજ્ઞા કરી. લલ્લુભાઈએ પણ તે આજ્ઞા માથે ચડાવી અને તે કાર્ય માટે એક લાખ રૂપીઆની ઉદ્ધાર સંખાવત કરી. તેમજ બીજા સર્ખા ગ્રહસ્થાએ પણ તેમાં સારો મદદ કરીને એક “શેઠ લલ્લુભાઈ રાયજી જૈન શ્વેતાંબર ઝોડિંગ તથા ધાર્મિક શિક્ષણ શાળા” શરૂ કરી શ્રાવકોની કેળવણીમાં સાથ આપ્યો.

ચાતુર્માસ પુરૂં થતાં ગુરૂ મહારાજ શ્રી સુખસાગરજી સાથે પ્રાંતિજ તરફ વિહાર કર્યો. ગુરૂ મહારાજના આગમનથી શ્રાવકોમાં ધર્મ કરણી તરફ ઉત્સાહ વધ્યો. ત્યાંથી વિહાર કરતા પેથાપુર માણસા, પાનસર કલોલ કડી ભોયણીજી વિગેરે સ્થળોએ તીર્થયાત્રા કરતા ગોઘાવી થઇ અનેક જગ્યાએ ધર્મોપદેશ આપતા ગુરૂજીની સાથે પૂજ્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરજી સાણુંદ ગામે પધાર્યા. શ્રી સાણુંદના સંઘે અત્યંત આનંદ પૂર્વક સામૈયા સાથે ગુરૂ મહારાજ શ્રી સુખસાગરજી, ન્યાયસાગરજી, શ્રી બુદ્ધિસાગરજી તથા રંગસાગરજીનો પ્રવેશ ધામધૂમથી કરાવ્યો.

સાણુંદના સંઘે ચોમાસું રહેવા માટે આગ્રહભરી વિનંતી કરી બીજે જવા ના પાડી. ગુરૂશ્રીએ લાભાલાભનું કારણ સમજી સમ્મતિ આપી અને પોતાના વિનયી વિદ્વાન શિષ્ય શ્રી બુદ્ધિ-

જીવન ચરિત્ર

૩૫

સાગરજીને શ્રાવકસંઘને ઉપદેશ આપવાની આજ્ઞા ફરમાવી તેથી શ્રીમાને શ્રીસુયગડાંગ સુત્રની વાચના આપવી શરૂ કરીને શ્રોતાઓને દ્રવ્યાનુયોગના અનુભવનો સારો લાભ આપ્યો. પશુ સંણપર્વમાં તપશ્ચર્યાઓ બહુ જ સારા પ્રમાણમાં થઈ, એવી તપશ્ચર્યાઓ પ્રાયઃ આ પહેલાં તે ગામે થઈ જ નહિ હોય. એક તો ગુરૂશ્રી સુખસાગરજી પરમશાંત અને સરલ હૃદયી તેમજ તેમના શિષ્યો પણ પરમ ભક્તિવાન વિનય વિવેકથી પૂર્ણ તેમજ શ્રી બુદ્ધિસાગરજી જેવા પૂર્ણયોગી તેમજ અધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં અનુભવી શિષ્ય, પછી શ્રાવકો ઉપર અસર થાય તેમાં શું નવાઈ !

ચોમાસું પૂર્ણ કરી ગોધાવી તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં શ્રાવકોને ઉપદેશ આપી ધાર્મિક શિક્ષણ માટે પાઠશાળાની સ્થાપના કરાવી ત્યાંથી પુણ્ય ગુરૂવરની સાથે અમદાવાદ પધાર્યા ત્યાં માસકલ્પ કરી ધર્મોપદેશ આપ્યો. સંવત ૧૯૬૪ના માગસર સુદી ૫ ના દિવસે માણસાના વતની હમીરજી નામના રજપુતને ગુરૂશ્રી સુખસાગરજી મહારાજે દીક્ષા આપીને શ્રીબુદ્ધિસાગરજીના શિષ્ય કર્યો. તેમનું અમૃતસાગરજી નામ રાખ્યું. તે વ્યાકરણમાં સિદ્ધહેમચંદ્ર લઘુવૃત્તિનો અભ્યાસ કરતા હતા, બહુ બુદ્ધિશાળી હતા. ત્યાંથી ગામે ગામ વિહાર કરતા માણસા પધાર્યા. ત્યાંથી લોદ્રા થઈ પ્રાંતિજ પધાર્યા. ત્યાં એક માસકલ્પ કરી જે ત્યાંની શ્રાવિકાઓ દિક્ષાની ઉમેદવાર હતી. તેમને દિક્ષા આપી ત્યાંથી વિહાર કરતા પાછા લોદ્રા પધાર્યા ત્યાં વઢવાણ શહેરના રહેવાસી લક્ષ્મીચંદ નામનો શ્રાવક કે જે વૈરાગ્ય થવાથી દીક્ષાનો ઉમેદવાર હતો તેને ગુરૂશ્રી

૩૬

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

સુખસાગરજી મહારાજે સંવત ૧૯૬૪ના મહા વદી ૬ની સવારમાં દીક્ષા આપી ન્હદ્ધિસાગરજી નામ આપ્યું અને શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરના શિષ્યતરીકે સ્થાપન કર્યાં. તેને ધાર્મિક જ્ઞાન આપવાની પ્રવૃત્તિ શુરૂદેવે કરી. ત્યાંથી શુરૂદેવ શ્રીસુખસાગરજી સ્વશિષ્ય મંડલ સાથે માણસા પધાર્યાં. એક માસ કલ્પ પૂર્ણ કર્યો. ત્યાંથી ચૈત્ર સુદીમાં તારંગા તીર્થની યાત્રા કરવા વિદરોલ, ગવાડા, પિલવાઈ, ગેરીતા, પામોલ, કરબીયા પીપલજ વિગેરે ગામોએ વિહાર કરતા આવકોને ધર્મ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરાવતા તારંગા ગિરી ઉપર પરમ તિર્થપતિ શ્રી અજીતનાથના દર્શન કરી આનંદનો અનુભવ કર્યો. ચૈત્રી પુનમના પ્રભુદર્શન ભાવપૂર્ણ સહ કરી શ્રી સુખસાગરજી તથા બુદ્ધિસાગરજી સ્વશિષ્ય સાથે ખેરાલુ પધાર્યાં. ત્યાં પ્રતાપવિજયજી પંચાસે શ્રી અમૃતસાગરજી તથા ન્હદ્ધિસાગરને માંડલીયા યોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. ખેરાલુના સંગે પુણ્ય શુરૂમહારાજ પાસે ઉપદેશ માટે માગણી કરી તેથી શુરૂશ્રીએ શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરજીને વ્યાખ્યાન માટે આજ્ઞા ફરમાવી. અનેક જૈન તેમજ જૈનેતર ગાયકવાડી રાજ્યના અમલદારોએ તેઓશ્રીના વ્યાખ્યાનનો લાભ ઉઠાવ્યો અને અપૂર્વ જ્ઞાનનો લાભ મળવાથી આનંદ આનંદ વર્તી રહ્યો. માસકલ્પ પૂર્ણ થતાં ત્યાંથી વિહાર કરી શ્રીમાન્ પંચાસજી પ્રતાપવિજયજી તથા પુણ્ય શુરૂવર સુખસાગરજી બુદ્ધિસાગરજી વિગેરે ત્રણે જણ તેમના શિષ્ય પરિવાર સાથે ઉંઝા પધાર્યાં ત્યાં શ્રી પ્રતાપવિજયજી પંચાસજીની પાસે મુનિ શ્રી અમૃતસાગરજી તથા ન્હદ્ધિસાગરજીને સંવત ૧૯૬૪ના વૈશાખ વદી

જીવન ચરિત્ર

૩૭

દના દિવસે વિજય મુહુર્તમાં વડીદિક્ષા મહોત્સવ પૂર્વક અપાવી આ પ્રસંગે સુરતના ઝવેરી જીવજીભાઈ ધર્મચંદ, ઝવેરી મોહનલાલ મગનલાલ ભગત વીરચંદ ગોકલદાસ ગુરૂવંદન માટે આવ્યા હતા. સંઘમાં સારો આનંદ ફેલાયો હતો. ગુરૂશ્રીએ ધર્મનો ઉપદેશ આપી આત્મજ્ઞાનનો અનુભવ આપ્યો હતો.

ત્યાંથી ગુરૂમહારાજ શ્રી સુખસાગરજીની આજ્ઞાથી મહેસાણા જોટાણા થઈ ભોયણી પધાર્યા. શ્રી મલ્લીનાથ પ્રભુની યાત્રા દર્શન કર્યાં. ત્યાંથી પાછા ફરતાં કલોલમાં માસકલ્પ કરી ત્યાંના શ્રાવકોને ધર્મોપદેશથી પ્રભુ, દર્શન, પુજા, ધર્મનુષ્ઠાનમાં પ્રીતિવાળા કર્યાં ત્યાંથી આદરજ, રાધેજી, લીંબોદરા થઈ માણસા સંઘના અત્યંત આગ્રહથી માણસા ગામમાં ચોમાસા માટે કરાયેલા પ્રવેશ મહોત્સવ સાથે પધાર્યા. સાથે શ્રી અમૃતસાગરજી તથા ઋદ્ધિસાગરજી હતા.

ગુરૂશ્રીએ મહેસાણા સંઘના નાગ્રહથી શ્રી ન્યાય સાગરજી તથા રંગ સાગરજી સાથે મહોત્સવ પૂર્વક મહેસાણામાં પ્રવેશ કર્યો. આમ સંવત ૧૯૬૪ તું ચોમાસું ગુરૂ દેવશ્રી સુખસાગરજીએ મહેસાણામાં અને શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીએ માણસામાં કરવાનું નક્કિ કર્યું.

શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરજીએ ઉપાશકદશાંગ તથા ધર્મરત્ન પ્રકરણ વિગેરે ગ્રંથોનો ઉપદેશ કરી શ્રાવક વર્ગને ધર્મ ક્રિયા અનુષ્ઠાનમાં પૂર્ણ સ્થિર કર્યાં. શ્રી ગુરૂવર્ય શ્રી સુખ સાગરજીની આજ્ઞાથી શ્રી ન્યાય સાગરજીએ ધર્મ કલ્પદ્રુમ ગ્રંથનું વાંચન કરી મહેસાણાના શ્રાવકવર્ગને ધર્મ પ્રત્યે

૩૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

પ્રીતિવાલો કર્યો. ત્યાં પુણ્ય ગુરૂવરે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રીની
આરાધનામાં અતિઉલ્લાસ પૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરી આત્મધ્યાનમાં
વિશેષ પ્રવૃત્તિ કરવા લાગ્યા. આણસા નગરમાં

ચાતુર્માસીં શુભામેકાં, ઘ્યનૈષીત્કરૂણામયીમ્ ।
ધનાઘ્યક્ષમહેભ્યાનાં, મનસ્તોષવિધાયિનીમ્ ॥૬૩॥
મઘ્યોર્વીં સ તતઃ સિઞ્જન્ સદ્ગોધામૃતધારયા ।
આસસાદ પુરં પાદ્ર-ચ્યા તં શિષ્યસમન્વિતઃ ॥૬૪॥
સ્વેન સંસ્થાપિતં તસ્મિન્નધ્યાત્મજ્ઞાનમણ્ડલમ્ ।
જ્ઞાનેન વિશદીકૃત્ય, દોષયામાસ યોગિરાદ્ ॥૬૫॥
મોહનાદિ મહેભ્યાનાં, તત્ત્વ જિજ્ઞાસુચેતસામ્ ।
અમીઘં પૂરયામાસ, યોઽધ્યાત્મજ્ઞાનભાસ્વરઃ ॥૬૬॥

જ્યાં અનેક ધનાઘ્યક્ષો-ધનપતિઓનો વાસ છે જ્યાં દયા,
દાન શિયલ તપ વિગેરે ધર્મ કૃત્ય નિરંતર થયા કરે છે
તેવા માણસા નગરમાં ભવ્યાત્માની મનરૂપી જમીનને સદ્ગોધ
રૂપ અમૃત જળથી શીંચતા અનેક તત્ત્વાનુભવ કરાવતા ગુરૂશ્રી
બુદ્ધિસાગરજી મહારાજ પોતાના શિષ્ય સમુદાય સહિત સ્થિ-
રતા કરી રહ્યા છે. ત્યાં માણસા સંઘના નિમંત્રણને માન
આપી સુરત, પાદરા, અમદાવાદ, વિજાપુર, સાણંદ, પાટણ,
મહેસાણા, મુંબઈ વિગેરે નગરના શ્રાવકો ગુરૂદેવને વંદનાર્યો
તેમજ તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ સાંભળવા માણસામાં આવ્યા.
અધ્યાત્મજ્ઞાનની વૃદ્ધિ જગતમાં ફેલાવવા માટે અધ્યાત્મ-
જ્ઞાનના અત્યંત રસીયા શ્રાવકોની સભા પુણ્યપાદ શ્રીમાન
બુદ્ધિસાગરજી મહારાજના પ્રમુખપદે મળી, આત્મજ્ઞાન
પ્રાપ્તિના ઉપાયોની છણાવટ કરાઈ, અને તેની પ્રાપ્તિ માટે

જીવન ચરિત્ર

૩૬

આગમ અનુભવિત પુજ્ય ગુરૂવરોના હાથે લખેલા ગ્રંથ રત્નોત્તુ પ્રકાશન કરવા માટે એક મંડળની સ્થાપના કરી તેમાં સુરતના ઝવેરી શ્રી જીવજીભાઈના પ્રમુખ પદે અનેક મેમ્બરો થયા. અને તેનો ખર્ચો વહિવટ પાઠરાવાલા વકીલ મોહનલાલ હેમચંદના હસ્ત સોંપાયો તે દ્વારા આજે ઘણા ગ્રંથો પ્રગટ થયા છે.

ચોમાસુ પૂર્ણ થતાં ગુરૂવર્યશ્રી બુદ્ધિસાગરજી વિહરોલ, માણેકપુર, લોદ્રા, આજોલ, લીંબોદરા, ડાલલા વિગેરે ગામોની યાત્રા કરી મહેસાણે આવી ગુરૂ મહારાજશ્રી સુખસાગરજીનાં ચરણમાં આવી દર્શન કર્યાં. ગુરૂ દર્શનથી અત્યંત આનંદ થયો. ગુરૂમહારાજની આજ્ઞાથી પુજ્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરજી શ્રી અમૃતસાગરજી તથા ઋદ્ધિસાગરજીને સાથે લઈને જોડાણા થઈ ભોયણીમાં શ્રી મદલીનાથ પ્રભુનાં દર્શન કરી ત્યાંથી કડી કંડ સાંજત થઈ અમદાવાદમાં આંબલી પોળના શ્રાવકોના આગ્રહથી સામૈયા સાથે સન્માન પૂર્વક પધાર્યા. એક માસ કલ્પ કરી ધર્મોપદેશ આપ્યો. ત્યાં અનેક વિદ્વાન સાક્ષરો તથા કવીઓનો સમાગમ થયો તેમજ અનેક પ્રકારની ધર્મ ચર્ચા થઈ. ત્યાંથી સાણંદ સંઘની વિનંતિથી સાણંદ પધાર્યા. ત્યાં પંદર દિવસ રોકાઈ સમ્યક્ ધર્મની શુદ્ધતાનો ઉપદેશ આપ્યો ત્યાંથી ગોધાવી થઈ ખારેજ, નાયકા, માતર, વશો, કાવિકા, ખોરસદ, આંકલાઈ, ઉમેઠા વિગેરે સ્થળોએ ધર્મનો ઉપદેશ આપતા પાઠરા પધાર્યા. ત્યાં પાલીતાણાના વિશાશ્રીમાલો શ્રાવક વર્ધમાનને દિક્ષા આપી. અમૃતસાગરજીના શિષ્ય તરીકે સ્થાપન કર્યાં. તેનું નામ વૃદ્ધિસાગરજી રાખવામાં આં

૪૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

એક માસ ત્યાં રહી ધર્મોપદેશ કર્યો ત્યાંથી વડોદરામાં મામાની પોળે ઉતર્યા. ત્યાંથી ડભોઈમાં પુણ્યશ્રી યશોવિજય વાચકની પાઠુકાની યાત્રા દર્શન કર્યાં. સંઘને યોધ આપીને અનાથ હોળીકાનું પર્વ નહિ માનવાને સમજાવ્યા લોઢણ પાર્શ્વનાથનો યાત્રા કરી પાછા વડોદરા ઘડીયાળી પોળના ઉપાશ્રયે સંઘના આગ્રહથી પધાર્યા. વડોદરાના તે વખતના મહારાજ શ્રી સયાજીરાવના આગ્રહથી લક્ષ્મીવિલાસ મહેલમાં અનેક સાક્ષરો અમલદારો નગરના સભ્યોની સભામાં મહારાજ સન્મુખ બે કલાક ધર્મોપદેશ આપી રાજ પ્રજાના ધર્મો સમજાવ્યા. ત્યાંથી પાદરા, બેરસદ, ખંભાત, વસો, પેટલાદ, ખેડા વિગેરે ક્ષેત્રોમાં ઉપદેશ આપતા ધર્મ માર્ગમાં સ્થિરતા કરાવતા પુણ્ય ગુરૂવરશ્રી સુખસાગરજી મહારાજે અમદાવાદ આવવા પત્ર લખી આજ્ઞા ફરમાવી તેથી પોતાના શિષ્ય શ્રી અમૃતસાગરજી તથા ઋદ્ધિસાગરજી તથા મુની વૃદ્ધિસાગરની સાથે અમદાવાદ તરફ વિહાર કર્યો.

મવ્યાન્પ્રબોધયન્મૂરીન્, તતોડગાદ્રાજપત્તનમ્ ।

તિવોત્રત્ય જૈનસંઘેન, પ્રાર્થિ તો મુનિપુજ્જવઃ ॥૫૫॥

ભવ્યાત્માઓને પ્રતિબોધ કરતા પૂણ્ય ગુરૂદેવ શ્રી સુખસાગરજીના ચરણમાં અમદાવાદ પધાર્યા ત્યાં આવ્યા ત્યારે અમદાવાદના સંઘે ચોમાસા માટે પૂણ્ય ગુરૂદેવને વિનંતિ કરી એટલામાં અમદાવાદમાં તે વખતે સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયથી જેમની શ્રદ્ધા નષ્ટ થઈ છે, તેમજ શુદ્ધ આગમના સત્ય અર્થ વડે દેવ મૂર્તિપૂજા વિગેરે ધર્માનુષ્ઠાનમાં નિશ્ચલ જેમની શ્રદ્ધા થઈ છે તેવા અમીરૂષી વિગેરે ત્રણ સાધુ પુણ્ય ગુરૂ-

જીવન ચરિત્ર

૪૨

વરશ્રી સુખસાગરજી તથા પુણ્યપાદ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીને
આની મળ્યા. પોતાના અભિપ્રાયને પ્રગટ કરી તેમના શિષ્ય
થવા માટે માંગણી કરી તેથી આબલીપોળના સંઘની અનુ-
મતીથી પુણ્યપાદ પરમ ગુરૂવર શ્રી સુખસાગરજી મહારાજે
૧૯૬૫ જેઠ વદી ૧૧ ની સવારમાં તેમને દિક્ષા આપી
શ્રી બુદ્ધિસાગરજીના અજીતસાગરજી નામના શિષ્ય તરીકે
સ્થાપન કર્યા.

सासनोन्नतिमातन्वं-श्चातुर्मास्यमकल्पयत् ।

ग्रन्थसन्ततिमात्तेने, स्वपरोपकर्ति स्मरन् ॥૫૬॥

अध्यात्म तत्त्वविद्विज्ञो-योगविद्याविशारदः ।

काव्यकेलिरत प्रज्ञो-मुनिवर्यो व्यराजत ॥૫૭॥

શ્રી અમદાવાદમાં શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ, મણીભાઈ
જગાભાઈ, પન્નાલાલભાઈ, શેઠાણી ગંગાભાઈ, ડાહ્યાભાઈ,
ખાપાલાલભાઈ વિગેરે શ્રાવક સંઘના આગ્રહથી પુણ્ય શ્રી
સુખસાગરજી મહારાજ તથા પુણ્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરજી મહારાજે
સંવત ૧૯૬૫ તું ચોમાસુ અમદાવાદમાં કર્યું, વ્યા-
ખ્યાનમાં વિશેષ્યાવસ્યક સૂત્રની વાંચના શરૂ કરી અમદાવાદના
શ્રોતાવર્ગ શેઠ લાલભાઈ તથા મણીભાઈ, શેઠ જગાભાઈ, શેઠ હીરા-
ચંદ કકલભાઈ, ખાલાભાઈ હીરાચંદ સભજીજી ઝવેરી મોહનલાલ
મગનલાલ, છોટાલાલ લક્ષ્મીચંદ, છોટાલાલ ઝવેરી, શ્રાવીકા
ગંગાભાઈ, શેઠાણી ચંચળબેન પસીબેન મુક્તીભાઈ સૌભાગ્ય
બેન પોપટબેન વિગેરે શ્રાવિકાવર્ગ સાધ્વી શીવશ્રીજી હેત-
શ્રીજી, હર્ષશ્રીજી વિગેરેએ સુત્ર શ્રવણનો સારો લાભ મેળવ્યો.
તથા મુનીશ્રી અજીતસાગરજી બીજા વ્યાખ્યાનમાં ભીમસેન

૪૨

શ્રીમદ્ વૃદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

ચરિત્રનો ઉપદેશ રસપૂર્ણ ભાષામાં આપવા લાગ્યા. તેથી આંખલી પેળના ઉપાશ્રયનો મોટો હોલ પણ સાંકડો પડવા લાગ્યો. સાંભલનારનો ઉત્સાહ વધવા લાગ્યો. અનેક તત્ત્વજ્ઞાન અનુભવ આપનારા ગ્રંથોની રચના, આત્મજ્ઞાન તથા અન્યને ઉપકારક થાય તેવી ઇચ્છાથી કરવા માંડી. તેમજ સર્વ દાર્શનિકો, સામાન્ય જનોને નીતિ વૈરાગ્યનો યોગ્ય કરનારા ગુજરાતી ભાષામાં કાવ્યરૂપ ભજન પદ સંગ્રહ, સ્તવન સ્વાધ્યાય સંગ્રહ તથા સમાધિશતક વિગેરે ઉત્તમ ગ્રંથોની રચના કરી આનંદથી ચોમાસુ પૂર્ણ થયે અમદાવાદમાં હોલોના ઉપાશ્રયે શ્રી ભાવવિજયજી પંન્યાસજીની પાસે માગસર સુદી પની વડી દીક્ષા શ્રી અજીત સાગરજી તથા વૃદ્ધિસાગરજીની થઈ. પછી સુરતના ઝવેરી જીવણભાઈ વિગેરેના સુરત પધારવાના આગ્રહને માન આપી ગુરૂવર સુખસાગરજીની આજ્ઞા લઈને શ્રી અમૃતસાગરજી શ્રી અજીતસાગરજી વૃદ્ધિસાગરજીની સાથે સિદ્ધાચલીની યાત્રા માટે વિહાર પાલીતણા તરફ કર્યો અને ઋદ્ધિસાગરને ગુરૂદેવની સેવા એકાગ્રભાવે કરવાની શિખામણ આપી શ્રીમાન્ સાણુંદ, મોરૈયા, ખાવલા ગાંગડ કેઠ, વિગેરે ગામોમાં ઉપદેશ આપતા વિહાર કરીને પાલીતાણા પધાર્યા. ત્યાં અઠાર દિવસ રહી યાત્રાઓ કરી શ્રીહીરાણીને તપગચ્છીય દીક્ષા આપી હીરાસાગરજી નામ આપી સ્વશિષ્ય કર્યા. ત્યાંથી વિહારી કરી વલા ધોલેરા ખંભાત પાદરા દરાપુરા પાલેજ સીનોર જગડીયા કઠોર વિગેરે ગામોમાં વિહાર કરતા ધર્મોપદેશ આપતા સુરત તરફ પ્રયાણ કર્યું.

જીવન ચરિત્ર

૪૩

પુનઃ સૂર્યપુરે ચાતુ-ર્માસીં સ્થિત્વા મુનીશ્વરઃ ।
 સંધાગ્રહેણ ભવ્યાનાં, મનોમીષ્ટમપૂરયત્ ॥૫૮॥
 જીવનાદિ મહેમ્યાનાં, પૂરિતા કલ્પના શુભા ।
 સમાધિયોગ તત્ત્વાનિ, વિસ્તાર્ય તેન યોગિના ॥૫૯॥

સુરતના સંઘને પૂજ્ય ગુરૂવરના પધાર્યોના સમાચાર મલતાં ઝવેરી જીવજીભાઈ તથા ભુરીયાભાઈ વિગેરે સંઘે કહેલા મોટા મહોત્સવ પૂર્વક ગોપીપુરાના ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. ત્યાં શ્રાવકવર્ગને ધર્મને ઉપદેશ આપ્યો. સંઘે બહુ આગ્રહ પૂર્વક ચોમાસા માટે વિનંતિ કરતાં પુજ્ય ગુરૂની આજ્ઞા મંગાવી. તે વિનંતીને સ્વિકાર કરાયો. ઉન્હાળાની ઋતુમાં ચત્ર માસની ઝોળી હુમસમાં સંઘ સાથે કરાવાઈ. સુરતમાં ચોમાસામાં આત્મજ્ઞાનને ઉપદેશ આપવા માટે પુજ્ય ગુરૂ મહારાજે અધ્યાત્મસાર, તથા સુદર્શના ચરિત્રનું વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું. શ્રાવકોએ સારી રીતે તત્ત્વજ્ઞાનને લાભ લીધો. આ અરસામાં સુરતમાં શીવજી લાલન-વિગેરેની સાથે સંઘમાં વિચાર લેદ થવાથી સુરતમાં મુનિ સંમેલન મેળવવામાં આવ્યું હતું તેમાં તેમણે ભાગ લીધો હતો. અને તકરારનું-સમાધાન કરાવવા પ્રયાસ કર્યો હતો. સંવત ૧૯૬૬નું ચોમાસું શ્રાવકોને અનેક રીતે લાભ પ્રદ થયું.

ચોમાસું પૂર્ણ થતાં મુંબાઈમાં ગુરૂ મહારાજના પ્રભાવને જાણતા સંઘની વિનંતીથી ગુરૂદેવ શ્રી સુખસાગરજી મહારાજની આજ્ઞાથી મુંબાઈ તરફ વિહાર કર્યો.

તન્મુનીન્દ્ર પ્રભાવજ્ઞો-ભવ્યસંઘનિમન્ત્રિત, ।

મુમ્બાપુરીં યયૌ મત્યા-મ્મોજમુત્ફુલ્લયન્મુનિઃ ॥૬૦॥

૪૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

તત્રત્યજનતામોદં, વર્દ્ધયન્ મુનિપુન્નવઃ ।

સ્વશિષ્યપરિવારેણ, સંજ્ઞુષ્ટચરણામ્બુજઃ ॥૬૧॥

વિદુષાં સંશયાન્ છિન્દમ્, બોધયન્ ધર્મકાઙ્ક્ષણઃ ।

નાસ્તિકાંશ્ચ નિરાકુર્વેન્, ધર્મમાર્ગે પ્રદીપયન્ ॥૬૨॥

માર્ગમાં આવતાં અનેક ગામેના સંધાને તેમના ભક્તિ પૂર્વક કરાયેલા સામૈયા સાથે ગામમાં પ્રવેશ કરી ઉપદેશ આપી ધર્મોદ્દાસ પ્રગટાવ્યો. સંવત ૧૯૬૭ મહા સુદી ૧૫ના દિવસે મુંબઈમાં મોટા મહોત્સવ સાથે કરાયેલા સામૈયા પૂર્વક ઠામ ઠામ ગહુલીઓ કરાતે છતે નગર પ્રવેશ કરાવવામાં આવ્યો શ્રી લાલબાગના ઉપાશ્રયે પધાર્યા. વ્યાખ્યાનમાં દશવૈકલિક સુત્રના ઉપદેશથી શ્રાવક શ્રાવોકાને સારો જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર વિષયક બોધ મલ્યો. શ્રી અમૃતસાગરજી, શ્રી અજીતસાગરજી, તથા વૃદ્ધિસાગરજી તથા અન્ય સમુદાયના પણ મુનીવર્યો કે જેઓ ગુરૂશ્રીની સાથે ચોમાસામાં રહ્યા હતા તેમને પણ ગુરૂશ્રી તરફથી જ્ઞાનનો સારો લાભ મળ્યો. મુંબઈમાં રાધનપુરના એક શ્રાવકને ગુરૂશ્રીની આજ્ઞાથી મુનીશ્રી અમૃતસાગરજીએ દિક્ષા આપી નામ જીતસાગર રાખ્યું.

જૈન જૈનેતર વિદ્વાનેનો સમુદાય ગુરૂ મહારાજની પાસે આવવા લાગ્યો. પોતાના મનમાં રહેલા અનેક સંશયોના પ્રશ્નો કરીને યોગ્ય ઉત્તર મેળવીને પ્રમોદ થવા લાગ્યો ધર્મી આત્માને મનમાં અત્યંત પ્રમોદ થવા લાગ્યો. તેમજ અધર્મી નાસ્તિકતા દુર થવા લાગી આમ ધર્મ માર્ગનો ગુરૂશ્રી પ્રકાશ કરતા રહ્યા,

જીવન ચરિત્ર

૪૫.

પુન્ય ગુરૂવર શ્રી સુખસાગરજી, મુનીશ્રી રંગસાગરજી તથા ઋદ્ધિસાગરજી વિગેરે મુનીવરોની સાથે ચાણુસ્મા સંઘના આગ્રહથી ત્યાં ચોમાસુ રહ્યા હતા. ત્યાં પણ ધર્મોપદેશથી ધર્મની સારી પ્રવૃત્તિ થઈ હતી. ગુરૂશ્રી સુખસાગરજીને ચોમાસાના કાળમાં અકથ્ય મહાવ્યાધિ થયો હતો પરંતુ ધર્મના પસાયથી દવા કરતાં તખીયત સુધારા ઉપર આવી ગઈ. ત્યાં આ ચોમાસામાં ગુરૂશ્રીના ઉપદેશથી સંઘે ઉપધાન કરાવ્યા હતા તેમાં ૨૦ શ્રાવકો તથા ૧૦૦ શ્રાવીકાઓએ ઉપધાન વહી માળ પહેરી હતી. ઓચ્છવ સારો થયો હતો.

મુંબઈમાં ચોમાસું પૂર્ણ થતાં શ્રી અમૃતસાગરજીને ક્ષયની વ્યાધિ ઉપડી તેથી વિહાર કરી. સુરત જવા અનુમતી આપી. સાથે વૃદ્ધિસાગરજી તથા જીતસાગરજીને મોકલ્યા હતા. શ્રી અમૃતસાગરજીની તખીયત વલસાડ આવતાં એકદમ બગડી અને તેમને ત્યાં કાળ થયો. જેમનામાં સારી વિદ્વત્તાની તેમજ જૈન સંઘની સેવા માટેની આશા સેવાતી હતી તેવા શિષ્ય કાળધર્મ પામવાથી મનમાં દુઃખ થયું પરંતુ જ્ઞાની પુરૂષો વસ્તુતત્વને જાણતા હોવાથી મનવાળી નાથ છે. ગુરૂ મહારાજ શ્રી બુદ્ધિસાગરજી પણ પોતાના ગુરૂસુખસાગરજી મહારાજનું શરીર નરમ રહેતું જાણી મુંબઈથી ગુજરાતતરફ વિહાર કર્યો અને સુરત પધાર્યા. ત્યાં કેટલાક કાળ સ્થિરતા કરી જગડીયા પાલેજ થઈ પાદરા પધાર્યા

ચાતુર્માસીં શુભામેકાં, વ્યનૈષીત્કરુણામયીમ્ ।

ઘનાઘ્યક્ષમદેખ્યાનાં, મનસ્તોષવિધાયિનીમ્ ॥૬૩॥

મવ્યોર્ષીં સતતઃ સિઞ્ચન્, સંદોધામૃતધારયા ।

આસસાદ પુરં પ્રાદ્રા-શ્યાતં શિષ્યસમન્વિતઃ ॥૬૪॥

૪૬

શ્રીગુહ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

પાદરમાં શ્રી અમદાવાદના શ્રાવકો શ્રી મણીભાઈ દલ-
પતભાઈ તથા જગાભાઈ દલપતભાઈ ઝવેરી બાપાલાલભાઈ
તથા ડાહ્યાભાઈ ઝવેરી કેશવલાલભાઈ વિગેરે શ્રવકોના આગ્રહથી
ગુરુશ્રી અમદાવાદ પધાર્યા સંઘે સમહોત્સવ પ્રવેશ કરાવ્યો.
સંવત ૧૯૬૮ના જ્યેષ્ઠ સુદી ૧૪ અમદાવાદ આંબલીપોળે સ્વ-
શિષ્ય સમુદાય સાથે પધારીને ગુરુશ્રી સુખસાગરજી મહારાજની
અનુમતિથી અમદાવાદમાં ચોમાસુ કર્યું.

વિશેષાવશ્યક સૂત્રનું વ્યાખ્યાન તથા ધર્મરત્નપ્રકરણનો
ઉપદેશ શરૂ કર્યો. શ્રોતાવર્ગે અપૂર્વે તત્વજ્ઞાનનો વૈરાગ્યમય
આત્માનુભવ કર્યો.

ગુરુમહારાજ શ્રી સુખસાગરજીએ ચાણુસ્માથી વિહાર
કરી શંખેશ્વર લોચણી પાનસર વિગેરે તીર્થસ્થળોએ યાત્રા
દર્શન પૂર્વક વિહાર કરી અમદાવાદ આગમન કર્યું. ત્યાંથી
સાણુંદના સંઘના આગ્રહથી શ્રી રંગસાગરજી તથા ઋદ્ધિ-
સાગરજીને સાથે રાખી મહોત્સવ સાણુંદ પધાર્યા. ત્યાં ત્રણ
શ્રાવિકાઓને મહોત્સવ પૂર્વક દિક્ષા આપી. વિમલશ્રી, જીનશ્રી,
તથા નવલશ્રી નામ રાખવામાં આવ્યાં. ત્યાંજ શ્રી પૂજ્ય
ગુરુશ્રી બુદ્ધિસાગરજીએ મોકલાવેલા શ્રી અજીતસાગરજી
તથા જીતસાગરજી પૂજ્ય સુખસાગરજી ગુરુદેવને આવી
મળ્યા. ત્યાંથી ગુરુદેવ, શ્રી રંગસાગરજી ઋદ્ધિસાગરજી,
શ્રી અજીતસાગરજી, જીતસાગરજી, વિગેરે મુનિવરોની સાથે
ગોધાવી સાંતજ કલોલ પાનસર રાજપર વિગેરે સ્થળોએ
થઈ મહેસાણા પધાર્યા: પાટણ સંઘની વિનંતિથી તથા ત્યાં
રહેલા પન્થાસજી અતુરવિજયજીના આગ્રહથી પાટણમાં પધાર્યા.

જીવન અરિત

૪૭

શ્રી ચતુર વિજયજીએ મુની ઋદ્ધિસાગર તથા શ્રી અજીત-
સાગરજીને ઉત્તરાધ્યયન, આચારાંગ કલ્પસૂત્રનંદિસૂય વિગેરેને
યોગાદ્વહન કરાવ્યા.

અમદાવાદમાં શ્રીમાન્ ગુરૂદેવે અમૃતસમાન ધર્મદેશના
વડે શ્રોતા વર્ગને ધર્મરૂપી પાણીનું સીંચન કર્યું. એમાસુ
પૂર્ણ થયા પછી પાલીડીના શ્રાવક કેશવલાલને દિક્ષા આપી
કીર્તિસાગરજી નામ રાખ્યું અને તેમને સ્વશિષ્ય કર્યા ત્યાંથી
વિહાર કરી સાણુંદ પધાર્યા. ત્યાં ધર્મોપદેશથી પ્રભાવના કરી
શેરીસા યાત્રા કરી કલોલ પાનસર યાત્રા કરી માણસા વિજ-
પુર પ્રાંતીજ વગેરે ગામોમાં ધર્મનો ઉપદેશ કરી ચૈત્ર
માસમાં સાણુંદ પધાર્યા.

ગુરૂશ્રી સુખસાગરજી પાટણથી ચાણપની યાત્રા કરી
શંખેશ્વર પધાર્યા ત્યાંથી પંચાસર, જિંજુવાડા, વઢવાણ, ચુડા-
રણપુર, બોટાદ, વિગેરે સ્થળોએ ઉપદેશ આપતા પોતાના
શિષ્ય સમુદાયસહિત રંગસાગરજી, ઋદ્ધિસાગરજી તથા અજીત
સાગરજી, વિગેરેના સાથે પાલીતાણા પધાર્યા. અને પરમ
પાવન શ્રી સિદ્ધગિરીની યાત્રા કરી પરમાત્મા ઋષભદેવજીનાં
દર્શન ભાવપૂર્વક ભાવપૂજા કરી આત્માનંદનો અનુભવ કર્યો.
ગુરૂદેવશ્રી સુખસાગરજીએ જે વખત શ્રી સિદ્ધગિરીની યાત્રા
કરી પ્રભુ આદિનાથનાં દર્શન કર્યા.

ગુરૂશ્રીનો આજ્ઞાથી શ્રી અજીતસાગરજી રાણપુરમાં
અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ પ્રસંગે પધાર્યા. ત્યાં ગેરીતાના વતની ડાહ્યા-
ભાઈને દિક્ષા આપી દેવેન્દ્રસાગરજી નામ આપી શ્રીમાન
ઋદ્ધિસાગરજી ગુરૂશ્રીના શિષ્ય કર્યા. અને પાલીતાણાથી

૪૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરિશ્વરજી મહારાજનું

સુખસાગરજી ગુરૂવર તથા અજીત સાગરજી રાણપુરથી વિહાર કરી બધા સાણંદમાં મળ્યા. શ્રી બુદ્ધિસાગરજી મહારાજ વિનાપુરથી આવીને ગુરૂશ્રીને મળ્યા. એમ સર્વ સાધુઓ સાણંદમાં ભેગા થયા.

શ્રી અમદાવાદથી ગુરૂમહારાજને યોમાસા માટે વિનંતી કરવા શ્રાવકો સાણંદ આવ્યા. તેમની વિનંતીને માન્ય કરી ગુરૂદેવશ્રી સુખસાગરજી પ્રકૃતિ નરમ અને અશક્ત હોવા છતાં પણ હળવે હળવે ગોધાવી, થલતજની યાત્રા કરી અમદાવાદના સ્તંધે કરેલા પ્રવેશ મહોત્સવ અને ઠામે ઠામે થતી ગહલીઓના સત્કારથી યુક્ત આંબલી પોળના ઉપાશ્રયે પધાર્યા. અમદાવાદમાં રહેતા ભોગીલાલ ધીયાને વૈશાખ સુદી ૧૦ના દીવસે દીક્ષા આપીને નામ ભક્તિસાગર રાખ્યું. ત્યાં જોઠમાસમાં ગુરૂદેવ શ્રીસુખસાગરજીને ભયંકર માંદગી લાગું પડી. વેદ ડોકટરોએ જણાવ્યું કે હવે ગુરૂશ્રી આ માંદગીમાંથી ઉઠી શકે તેમ નથી.

શ્રી અજીતસાગરજી, જીતસાગરજી, કીર્તિસાગરજીને પુન્ય ગુરૂદેવે રાધનપુર જોગ કરવા જવા આજ્ઞા ફરમાવી તેથી તેઓ રાધનપુર ગયા. ઋદ્ધિસાગરને પણ આજ્ઞા કરી પણ તેમણે જણાવ્યું કે હું “જે ગુરૂદેવનું શરીર સાફ હોત તો તે પ્રમાણે કરત પરંતુ, આવી તખીયત હોવાને કારણે હું આપના ચરણ છોડીને જવા ઇચ્છતો નથી” તે વાત ગુરૂદેવે માન્ય રાખી શ્રી અજીતસાગરજી વિગેરે સાધુઓએ રાધનપુરમાં મહાનિશીથ વિગેરેના જોગો કર્યા.

જીવન ચરિત્ર

૪૬

અમદાવાદમાં ગુરૂદેવનું શરીર ઘસાતું ચાલ્યું. ઝાડો પેસાળ પશુ મહાકળે થાય. આ કારણથી ગુરૂભક્તિવંત શ્રાવકો પાટલુ, પાલણુપુર, સાણુદં, મહેસાણાથી ગુરૂદર્શનાર્થે આવવા લાગ્યા. ગુરૂદેવની શરીર પ્રકૃતિ જોઈ તેમની સેવામાં રહેવા લાગ્યા. બધાને લાગ્યું કે જો આપણા પુન્ય હોય તો જ ગુરૂદેવ આ માંદગીમાંથી ઉઠે. અસાડ માસમાં શરિર બહુ નબળું પડી ગયું. પગની ગુટી સુધી સોજા આવો ગયા. હવે ગુરૂદેવ નહિ જ ઉઠે એમ શ્રીમાન બુદ્ધિસાગરજીને લાગ્યું. અસાડ સુદી ૧૪ નું ચૌમાસી પ્રતિક્રમણ ગુરૂદેવ સંઘ સાથે કરવા અશક્ત હોવાથી શ્રીમાન બુદ્ધિસાગરજીને કરવાવાની આજ્ઞા આપી. પોતાના સ્થાને ઋદ્ધિસાગરજીએ અને રંગસાગરજીએ પ્રતિક્રમણ કરાવ્યું. પ્રતિક્રમણ પૂર્ણ થયા પછી શ્રાવકો તથા સાધુઓ તેમની પાસે બેઠા હતા. શરીર ખાંસી તથા દમની પીડા હોવા છતાં આત્મામાં સ્વનો અનુભવ કરતા હતા. મનમાં આર્ત કે રોદ્ર ધ્યાનનું સ્થાન જ ન હતું, એક ફક્ત ધર્મ ધ્યાનની ભાવના વર્તતી હતી. વરાળ વિષયની વાતો અને સ્વાધ્યાયના પદો જ ચાલ કરતા હતા. તેમજ શ્રીમાન બુદ્ધિસાગરજીને પ્રશ્નો કરી કેવળ આગમ જ્ઞાનની ચર્ચા કરતા હતા. પોતાની પાસે છાપેલા જે પુસ્તકો હતા, તે તેના ખપી સાધુ સાધવીઓને આપી દીધા. વળી વસ્ત્રો પણ સોંપી દીધા. જે કંઈ સમુદાયના માટેની ભક્તિમણી કરવા યોગ્ય હતી તે શ્રીમાન સ્વશિષ્ય બુદ્ધિસાગરજીને કરી બાર વાગ્યા પછી સાધુઓને સુઈ જવાની આજ્ઞા ફરમાવી બીજા સાધુઓ સુઈ ગયા પછી પોતે ચારિત્ર રવરૂપની ભાવના

૫૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

ભાવતા દશવૈકાલીક, ઉત્તરાધ્યયન, ભક્ત-પ્રત્યાખ્યાન ચૌસરણુ વિગેરે પચન્તા તથા કર્મશ્રંથની ગાથાનું મનન કરતા હતા. આ અવસરે પૂજ્યશ્રી બુદ્ધિસાગરજી જાગતા હતા તેમને ગુરૂદેવની આ અવસ્થા જોઈ વિચાર કરતાં હૃદય ભરાઈ આવ્યું કે હવે આ ગુરૂદેવનો ચિરકાલીન વિયોગ સહન કરવો પડશે. જ્યાં સુધી ગુરૂદેવ માથે હોય ત્યાં સુધી શિષ્યને કોઈ તરફથી ચીંતા હોતી નથી, પણ ત્યાર પછી બધી જવાબદારી માથે આવે છે સાધુ સમુદાયની સંભાળ રાખવી પડે છે. અને તેમની સર્વ બાબતે ચીંતા કરવાનો પ્રસંગ આવે છે, મસાધાન પણ પોતાને જ કરવાનું રહે છે, આ તર્ક વિતર્કોનો આદ્ય ગુરૂદેવ કળી ગયા તેથી બુદ્ધિસાગરજીને શાંત કરવા જણાવ્યું કે ' તારા જેવા સમર્થ યોગીને શોક કરવો ન ઘટે જે કર્મયોગી છે તે સર્વ કાર્ય સાક્ષી ભાવે કરતાં નિર્લેપ રહે છે. જગતમાં સર્વ કોઈને જન્મ મરણ તો અવશ્ય હોય છે. એમ હોવાથી સંબંધીના સંબંધો તેમજ વિયોગ પણ થાય છે સંસારનો ક્રમ કુવામાં રહેલા રેંટની માફક રેંટમાં રહેલા ખ્યાલાની માફક ભરાવા ઠલાવવા જેવો છે માટે એવા નિયમને કર્મયોગે મનુષ્ય પામે છે, તો તેવા કર્મને દુર કરવા અને આત્મસ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવા પુરૂષાર્થ કરવો તે જ યોગ્ય છે.' ઉપર પ્રમાણે સમજાવી શાંત પાડીને ધ્યાનમાં ગુરૂદેવ લીન થયા.

એમ ત્રણ દિવસ ગુરૂ મહારાજ ધ્યાનમાં રહ્યા સમયે સમયે સર્વને હિંમત આપતા, ધર્મનો બોધ આપતા, ઉદરમાં આવેલ અશાતા વેદનીય કર્મ સમજાવે સહન કરતા સંવત

જીવન ચરિત્ર

૫૧

૧૯૬૬ના અષાઠ વદ રની રાત્રીએ તેમને અસહ્ય વ્યાધિ ઉપન્યો. છતાં પણ એકાગ્ર ભાવે ધર્મ ધ્યાનની ભાવના ભાવતા, સર્વ શિષ્યોને ઉપદેશ આપતા આત્મ સ્વભાવમાં જાગ્રત રહેતા હતા. તે સમયે ગુરૂદેવના મુખમાંથી જે જે આત્મ સ્વરૂપના ઉદ્ગારો નીકળતા હતા તે બહુ મનન કરવા જેવા હતા.

“ મનુષ્યનું જીવન અનેક વિઘ્નોથી ભરેલું હોય છે, તેમાં પણ અનેક પ્રલોભનો હોય છે. જે સમ્યક્ત્વ યુક્ત વિવેકમય જ્ઞાન અને સદ્ચારિત્રમાં ઉપયોગ રહે તો તે અચ્છી જાય, નહિ તો પડી જવાના સ્થાનો પણ હોવાથી, આત્મા પ્રમાદને વશ થાય તો પામેલ આત્મ ધન ખોઈ નાખે તેમાં જરા પણ આશ્ચર્ય નથી. માટે ઉપયોગ પૂર્વક મોક્ષ માર્ગ તરફ આગળ વધાય છે. પ્રમાદીને તે હુકર લાગે છે. માટે પ્રમાદને દુર કરી વિકથાનો ત્યાગ કરી આત્માનુલક્ષી થઈ સાધુ ધર્મમાં આગળ વધવું. પારકાની નિંદા ન કરવી, તેને બદલે આત્મામાં જે જે ખામીઓ દેખાય તેને દુર કરવા પ્રયત્ન કરવો.

ઉપર પ્રમાણે ઉપદેશ આપી છવટે ચારસરણ કરી આહારનો ત્યાગ કરી અનશનનો ઉચ્ચાર પૂર્વક પ્રત્યાખ્યાન કરી આત્મ ધ્યાનમાં પદ્માસને બેસી લીન થયા. પુબ્ય શ્રી ભુદ્ધિ-સાગરજી, રંગસાગરજી, ઋદ્ધિસાગરજી વૃદ્ધિસાગરજી, દેવેન્દ્ર-સાગરજી તથા શ્રાવકો ગુરૂદેવને નવકારમંત્રનો જાપ સાંભળાવવા લાગ્યા. ગુરૂદેવ જાપ એક ધ્યાને સાંભળતા હતા. ગુરૂદેવની અંત અવસ્થાના ખબર નગરમાં ફેલાતાં શેઠશ્રી લાલભાઈ શેઠ

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

શ્રી કસ્તુરભાઈ, મણીભાઈ ઝવેરી લલુભાઈ રાયજી વિગેરે શ્રાવકો તથા અંગાખાઈ શેઠાણી વિગેરે શ્રાવિકાઓ સાધવી શ્રી માણેક શ્રી વિગેરે ગુરૂમહારાજની પાસે આવ્યાં. વંદણા કરી ગુરુ શ્રી ધ્યાનમાં હોવાથી તેઓ મૌન ધરી બેઠા. તેમની નાડી ધીમી પડવા માંડી. વઢી ૩ ની સવારમાં સ્ટા. ટા. પોણા નવના સુમારે ગુરૂશ્રીએ આ અસાર શરીરનો ત્યાગ કર્યો, અને સ્વર્ગગતિને પામ્યા. આ વખતે પૂર્ણ ક્રિયાયોગી આત્મધ્યાની શિષ્ય વત્સલ પૂજ્ય શ્રી સુખસાગરજીનો વિરહ શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરજીને તથા ઋદ્ધિસાગરને અત્યંત દુઃખ દેવા લાગ્યો. સખત આઘાત થયો. ખરેખરો જૈન ધર્મનો શાન્ત ક્રિયાયોગી તારો આકાશમાંથી ખરી પડ્યો, અદૃશ્ય થયો. ગુરૂદેવની જગતને ખેડ પડી. તેમનો વૈરાગ્ય, સરલભાવ, ક્રિયાપરાયણતા, ગુણગ્રાહિતા અદ્ભુત હતા. આવા ગુરૂદેવના ગુણોનું વર્ણન કરતાં પાર પામી શકાય તેમ નથી. તેનું સ્મરણ જો આત્મામાં આવે તો ગુરૂભક્તિ વડે આત્મગુણો પ્રગટ કરનાર થાય.

અમદાવાદના સંઘે ગુરૂ સ્વર્ગ નિમિત્તે પાખી પાળી મીલો વિગેરે બંધ રાખવામાં આવી. સંઘે તેમનો નવર્ષાબ્દ મહોત્સવ મહોટા ઠાઠમાઠ પૂર્વક ઉજવ્યો. સંભવનાથજીના દહેરે મહા-મહોત્સવ કરાવ્યો અને એક દેવકુલિમાં તેમનાં પગલાં પધરાવ્યાં બૃહત્ શાન્તિસ્નાત્ર લાણાવવામાં આવ્યું. મહોત્સવ ૧૫ દિવસ લંબાયો. જળજાત્રાનો એક મોટો વરઘોડો કાઢવામાં આવ્યો તેઓશ્રીના અંતિમ દેવવંદનમાં શ્રી ગુલાબવિજયજી, પન્યાસ સૌભાગ્યવિમલજી, પન્યાસ ચતુરવિજયજી, પન્યાસશ્રી ધર્મવિજયજી વિગેરે લગભગ એકસો સાધુઓ અને ત્રણસો સાધ્વીઓ

જીવન ચરિત્ર

૫૩

આવિકાઓએ ભાગ લીધો હતો તે પ્રસંગ સાધુઓનો સુંદર એકત્વ ભાવ બતાવતો હતો. શ્રીમદ્ના ગુણો સંભારતા સર્વે વિખરાયા હતા. હવે શ્રી બુદ્ધિસાગરજીએ ગુરુશ્રીના સમુદાયને સાચવવાનો ભાર ઉપાડ્યો શ્રી અમદાવાદમાં આવકોના આગ્રહથી વિશેષાવશ્યકતું વ્યાખ્યાન કરાતું હતું. શ્રોતાવર્ગની ઠઠ જામતી હતી. ઘણા ભવ્યાત્માઓને તત્વાનુભવ થયો.

स्वेन संस्थापितं तस्मि-न्नध्यात्मज्ञानमण्डलम् ।

ज्ञानेन विशदीकृत्य, दीपयामाસ योगिराद् ॥૬૫॥

મોહનાદિ મહેમ્યાનાં, તત્ત્વજિજ્ઞાસુચેતસામ્ ।

અમીઠં પૂરયામાસ, યોઽધ્યાત્મજ્ઞાનભાસ્કરઃ ॥૬૬॥

શ્રી અમદાવાદમાં પાદરાવાસી શેઠ શ્રી મોહનલાલ હેમચંદ સુરતવાસી જીવજીભાઈ ધર્મચંદ વિજાપુરવાસી લલ્લુભાઈ કરમચંદ દલાલ અમદાવાદના શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ મણીભાઈ તથા જગાભાઈ તથા શેઠ મોહનલાલ ઝવેરી સુરતના શેઠ ઝવેરી જીવજીભાઈ ધર્મચંદ ભુરીયાભાઈ જીવજીચંદ આદિ અધ્યાત્મ જ્ઞાનના રસીયા આવકોનું મંડળ બોલાવી તેમને પુસ્તક પ્રકાશન વિગેરે ધર્મ કાર્યની વ્યવસ્થા સંભાળવા માટે ઉપદેશ આપી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રકાશક મંડળની સ્થાપના કરી તે કાર્ય માટે તથા સસ્તાભાવે જૈન જૈનેતર વર્ગમાં અધ્યાત્મયોગ ધર્મ નીતિ વ્યવહાર જ્ઞાનનો ફેલાવો થાય તે માટે પૂર્વાચાર્ય કૃત પુસ્તકો તથા હાલમાં તેના અનુવાદ વિશેષ વ્યાખ્યાન કરાવેલા ગુજરાતી હીંદી વિગેરે ભાષામાં થયેલા ગ્રંથોને છપાવી ઓછા મૂલ્યથી વેચાણ કરી જગતમાં જ્ઞાનનો ફેલાવો કરવાનું કામ સોંપ્યું. તેનું મુખ્ય સ્થળ તે વખતે

૫૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

પાદરામાં રાખવાનો નિર્ણય કરી અધ્યાત્મજ્ઞાન ભાસ્કરે અમદાવાદમાં ચોમાસુ પૂર્ણ કરી શ્રી પેથાપુર સંઘની તરફથી પેથાપુરમાં જનમંદીરનો ઉદ્ધાર કરાવાયેલો હોવાથી ત્યાં પ્રતિષ્ઠા કરવવા માટે પુણ્ય ગુરૂદેવ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીને વિનંતિ કરી. તેથી અમદાવાદથી વિહાર કરી સંઘ સાથે નરોડા પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરી વલાદ ઇંદ્રોડા વિગેરે સ્થળોએ ઉપદેશ આપતા શ્રી રંગસાગરજી ઋદ્ધિસાગરજી, વૃદ્ધિસાગરજી વિગેરે સાધુ સમુદાય સાથે સંઘે કરેલા પ્રવેશ મહોત્સવ પૂર્વક પેથાપુરમાં પધાર્યા. શુભમુહૂર્તે પેથાપુરમાં બાવન જનાલય વાળા સુવિધિનાથના મંદીરમાં શ્રી નેમિનાથજીની પ્રતિષ્ઠાનો નિર્ધાર કર્યો.

ક્રમેણ વિહરંસ્તસ્માન્મુનીન્દ્રઃ સ સમાગમત્ ।

સંપદાં નિલયં જૈનૈઃ, પેથાપુરપુરં શ્રિતમ્ ॥૭૧॥

કતિચિદ્વાસરાંસ્તત્ર, મઝ્યામ્મોજદિવાંકરઃ ।

સ્થિત્વા યો ધર્મવોધેન, તારયમાસ દેહિનઃ ॥૭૨॥

શ્રી બુદ્ધિસાગરજી સ્વશિષ્ય પરિવાર સાથે પેથાપુરમાં પધાર્યા. તેઓશ્રીને શ્રી સંઘે સાગરગચ્છ ધર્મશાળામાં ઉતાર્યા. ભવ્યાત્માઓને ધર્મનો બોધ કરી મોક્ષમાર્ગના આરાધક બનાવ્યા. તેમના આત્મામાં મન વચન કાયાએ કરી રહેલી અશુદ્ધતા દુર કરાવી સમ્યગ્ દર્શન વડે તેમના હૃદયને વિકસર કર્યું. શ્રી અજીતસાગરજી જીતસાગરજી તથા કીર્તિસાગરજી વિગેરે સાધુઓને રાધનપુર ચોમાસું કરવા મોકલ્યા હતા તેઓ પણ ચોમાસું પૂર્ણ થતાં ત્યાંથી વિહાર કરી પેથાપુર આવી ગુરૂદેવને મળ્યા.

જીવન ચરિત્ર

૫૫

તેથી અત્યંત આનંદ થયો. તે જ અરસામાં શ્રી મુનિરાજ શ્રી હંસવિજયજી તથા લક્ષ્મીવિજયજી પોતાના પરિવાર સાથે આવી ગુરુરાજને મળ્યા. સંઘનો પણ ઉમંગ વધ્યો અને શ્રી નેમીનાથ દેવની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા સંઘે મહોત્સવ પૂર્વક કરી. ઠાઠમાઠથી શાન્તીસ્નાત્ર લણ્યાવું. શ્રીમાનની યોગ્યતા વિચારતાં ત્યાં મળેલા સંઘે ગુરુદેવને આગ્રહ પૂર્વક આચાર્ય પદને માટે યોગ્ય ધારી વિનંતિ કરી પરંતુ ગુરુદેવે તેનો ઇન્કાર કર્યો. તેથી સંઘે અમદાવાદ, મુંબઈ, વિજાપુર, મહેસાણા, પાટણ, સુરત, માણસા, પાદરા વિગેરે સ્થળોના સદ્ગૃહસ્થોને બોલાવી ભેગા મળી ગુરુદેવને આચાર્ય પદ ધારણ કરવા વિનંતી કરી.

તત્રત્યજૈનસંઘેન. સંઘીભૂય સુમન્વિતમ્ ।

આચાર્યપદયોગ્યોડયં, ગીતાર્થમુનિ સત્તમઃ ॥૭૩॥

વિદ્યાવિશારદાનાઞ્ચ, નાનાપત્તનવાસિનામ્ ।

વિદુવામાગતાં શ્રુત્વા, સંમતિં હિ તથાવિધામ્ ॥૭૪॥

નિશ્ચયામાસિવાન્ સંઘઃ, પ્રમોદમેદુરાશયઃ ।

સૂરિપદં પ્રદાતવ્યં, યોગ્યાયાસ્મે ચતુર્વિધઃ ॥૭૫॥

શ્રી પેથાપુરના ચતુર્વિધ સંઘે સર્વસંઘે સર્વ નગરના સદ્ગૃહસ્થોને તે વાત જણાવી. તેમને તથા અનેક વિદ્યામાન્યાય કાવ્ય વ્યાકરણ સાહિત્ય દર્શન સિદ્ધાંતોમાં વિશારદ પંડિતોએ મલી વિનય પૂર્વક વિનંતિ કરવાથી તેમના અત્યંત આગ્રહથી ગુરુશ્રીએ તેમની વિનંતીને માન્ય કરી એટલે પેથાપુરના સંઘે મળી પ્રમોદ પૂર્વક સમગ્ર તૈયારી કરી આમંત્રણ પત્રકા સર્વ શહેરોમાં મોકલાવી તે બહુણીને અમદા-

૫૬

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

વાદ, સુરત, મુંબઈ, મહેસાણા, પાટણ, પાલનપુર, વિજાપુર, માણસા આદિ અનેક નગરના શ્રાવકો. ગુરૂ મહારાજના પદવી મહોત્સવમાં આવ્યા. સંઘે મહોત્સવની શરૂઆત કરી અનેક જૈન ચૈત્યોમાં પૂજા પ્રભાવના કરી સૂરિપદના પ્રદાન માટે મોટા સરિયામ રસ્તામાં મંડપ બાંધી ધ્વજા પતાકા વડે શણગારીને તેને યોગ્ય સર્વે તૈયારીઓ કરી.

નમોદ્વોપનિધિ ક્ષોણી-મિત્તે (૧૧૭૦) વૈક્રમવત્સરે ।

માર્ગશીર્ષસિત્તે પક્ષે, પૂર્ણિમા શનિવાસરે ॥૭૬॥

વલિષ્ઠયોગ સંપન્ને, સુમુદ્ધર્તે વિજિત્વરે ।

સૂરિપદાભિષેકોઽમૂત, મુનિરાજસ્ય યોગિનઃ ॥૭૭॥

શ્રી પેથાપુરના સંઘે આમંત્રણ કરી આવેલ સંઘના પ્રતિનિધિઓ અને અનેક વ્યાકરણ કાવ્ય ન્યાય દર્શનશાસ્ત્ર આગમ સાહિત્યના વિશારદ પંડિતો સહિત સર્વ સંઘે સંવત ૧૯૭૦ના માગશર સુદી પુનમને શનીવારે બળવાન એવા રાજયોગ કુમારયોગ અમૃતસિદ્ધિ આદિયોગના વિજય મૂહુર્તમાં યોગનિષ્ઠ અધ્યાત્મજ્ઞાન દિવાકર સર્વશાસ્ત્ર વિશારદ શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરજીને સૂરિપદનો અભિષેક કર્યો. સંઘમાં અત્યંત આનંદ પ્રવર્ત્યો અને જીનચૈત્યોમાં ઠાઠમાઠથી પૂજાઓ ભણાવવામાં આવી.

જયધોષં વિતન્વાનાઃ શાસનોન્નતિશંસકાઃ ।

વિબુધા નાગરાઃ સંઘા—દૂરદેશનિવાસિનઃ ॥૭૮॥

તદાનીં સ્તુતિમાતેનુ-સ્તદ્ગુણેઃ રક્ષિતાશયાઃ ।

શાસનં દોપયામાસ, સૂરિવર્યઃ સ બુદ્ધિમાન્ ॥૭૯॥

દૂર દૂરથી આવેલા પંડિત પ્રવરોએ, મુનીશ્વર આચાર્ય

જીવન ચરિત્ર

૫૭

પહવીના યોગ્ય જ છે, જીનક્ષાસનની ઉન્નતિકારક છે, એમ જયદોષ કરવા લાગ્યા. નગરજનોને પણ અત્યંત આનંદ થયો. ગુરુશ્રીએ તે સમયે આત્મોન્નતિ કરનારી ધર્મદેશના આપી. આ મહોત્સવમાં શ્રી સંઘે તથા સુરતવાસી જીવજી-ચંદલાઈ તથા અમદાવાદના સદ્ગૃહસ્થોએ સ્વામિવાત્સલ્ય (નોંકારશી) વિગેરે કરીને, તેમજ અન્ય લઘ્યાત્માઓએ વ્રત પચ્ચઆણ કરી તેમજ કેટલાક લવિ જીવોએ ચતુર્થવ્રતના નિયમ કરીને આ સમયને ઠીક જ શોભાવ્યો.

થોડાજ સમયની અંદર ગુરુદેવ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીએ કર્મયોગ, અધ્યાત્મજ્ઞાનની આવશ્યકતા, આનંદધનપદ વિવરણ, યોગપ્રદિપ અનુભવપંચવિશિકા, જૈનગીતા વિગેરે આત્મતત્વ યોધક તેમજ જૈનધર્મોન્નતિકારક અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે, તેમજ આથી ગુરુદેવની વિદ્વત્તાનો પ્રકાશ ચોમેર ફેલાઈ ગયો. ગુરુદેવના ગુણોથી તથા બુદ્ધિચાતુર્યથી અંજાઈ જતા શ્રાવક વર્ગે તેમજ જૈનેતર વર્ગે પણ ગુરુદેવની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી, અને પહવીદાનનો મહોત્સવ પૂર્ણ કરી દરેક મહાનુભાવો પોતાના વતને પાછા વળ્યા.

ગુરુદેવ પણ ત્યાંથી વિહાર કરી માણસા નગરે પધાર્યા. માણસા નગરના મહારાજા શ્રી તખ્તસીંહજીએ ગુરુદેવનું આગમન જાણી. પોતાની સ્વારી નિગાન ડાંકો ધ્વજ પતાકા સાથે સન્માન પૂર્વક શ્રી સંઘ સાથે ગુરુદેવનો પ્રવેશ બહુ જ આડંબરથી કરાવ્યો. ગુરુદેવે દેશકાળને અનુકુળ તેવી ધર્મદેશના આપી. માણસાના સંઘે ચોમાસા માટે વિનંતિ કરી ત્યાં કેટલોક કાલ રહી. વિહાર કરી લોદરા, આજેલ, મહુડી

૫૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

વિજાપુર વિગેરે ગામે વિહાર કરી ધર્મોપદેશ દેતા તેઓશ્રી સીપોર પધાર્યા. ત્યાં ચૈત્ર સુદમાં માંગરોળવાલા જગજીવનદાસ આત્મ વૈરાગ્યથી રંગાયેલા દિક્ષાના અર્થી થયા હતા તે સીપોર આવ્યા અને ગુરૂદેવને દિક્ષા આપવા માટે વિનંતિ કરી, ગુરૂદેવે તેમના વરાગ્યની પરીક્ષા કરી સુંબઈ આવેલી ભક્તમણ્ઘ્યાનમાં લઈ સંવત ૧૬૭૦ના ચૈત્ર સુદી ૪ શનીવારે સિદ્ધિયોગ, તથા રવિયોગના શુભ મુહૂર્તમાં સંઘે કરેલા દિક્ષા મહોત્સવ પૂર્વક દિક્ષા આપી તેમનું જયસાગરજી નામ રાખ્યું. ત્યાંથી શિષ્ય સમુદાય સાથે ખેરાલુ મુકામે સમહોત્સવ પધાર્યા. તે વખતે સાથે રંગસાગરજી, ઋદ્ધિસાગરજી અજીતસાગરજી, વૃદ્ધિસાગરજી વિગેરે સાધુ સમુદાય હતા. તે સમુદાય તેમજ શ્રી સંઘ સાથે તારંગાગિરિ પધાર્યા.

શ્રી અજીતનાથ દેવનાં દર્શન પુજા યાત્રા, સંઘ સાથે કરી, ચૈત્રી પુનમની યાત્રા કરવા આવેલ જૈન જૈનેતરની મેઢનીમાં ગુરૂશ્રીએ તથા અજીતસાગરજીએ આત્માની ઉત્કૃષ્ટતા કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય એ વિષય ઉપર ત્રણ કલાક સુધી ઉપદેશ આપી મોક્ષના અર્થીઓને આત્મભાન પૂર્વક પુરૂષાર્થ કરવાની જરૂર છે તેમ બરાબર સમજાવ્યું. ત્યાંથી ચૈત્ર વદમાં ખેરાલુ, વડનગર, ઉમતા, વિસનગર થઈને મહેસાણા પધાર્યા. ત્યાં ચુડાના વતની ભાઈચંદભાઈને દિક્ષા આપી ભાનુસાગર નામ રાખી તેમને અજીતસાગરજીના શિષ્ય સ્થાપનામાં આવ્યા. ત્યાં અનેક વિદ્વાન સાધુઓ, સાક્ષરો, તથા અમલદારોની સાથે ધર્મતત્ત્વ સંબંધી ચર્ચાઓ થઈ. વ્યાખ્યાનો થયા. ગુરૂશ્રીની વિદ્વત્તા અને માધ્યસ્થતા જોઈ

જીવન ચરિત્ર

૫૯

સર્વ કોઈને આદરભાવ થયો, અને જૈનેતર તેમજ જૈન સર્વ કોઈ ગુરૂદેવને પોતાના ગુરૂ માનવા લાગ્યા. માણસા તેમજ વિજ્ઞપુરના સંઘે ત્યાં જઈ ચોમાસા માટે આગ્રહ પૂર્વક વિનંતિ કરતાં, તેમજ મહેસાણા સંઘનો પણ અતિ આગ્રહ હોવા છતાં ગુરૂદેવે મહેસાણાના સંઘને શાંત કરી, સ્વ શિષ્ય સમુદાય સહ તેઓશ્રી માણસા પધાર્યા. અને અજીતસાગરજીને ચોમાસા માટે વિજ્ઞપુર મોકલ્યા.

માણસા તેમજ વિજ્ઞપુર સંઘે પ્રવેશ મહોત્સવ પૂર્વક તેઓશ્રીની પધરામણી કરી. માણસામાં ગુરૂ દેવ શ્રી બુદ્ધિ-સાગરજી પાસે રંગસાગરજી, ઋદ્ધિસાગરજી, વૃદ્ધિસાગરજી, કીર્તિસાગરજી, દેવેન્દ્રસાગરજી, જયસાગરજી વિગેરે તથા સાધવી સામુદાય પણ હતો.

ગુરૂદેવે સુયગડાંગ સૂત્ર, નવપદવૃત્તિ તથા કથાનુયોગનાં વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યાં. શ્રોતાવર્ગને દ્રવ્યાનુયોગ ગણિતાનુ-યોગ તથા કથા વડે ધર્મ પ્રેમ તેમજ ક્રિયારૂચિ થઈ. અઠાઈઓ, સોળ ભક્તો વિગેરે તપશ્ચર્યાઓ તથા પોષધ, પ્રતિક્રમણ, પૂજા, પ્રભાવના કરી ચોમાસું તથા પર્યુષણ પર્વ રૂઢી રીતે ઉજવાયા. સંઘમાં અતિ આનંદ પ્રવર્ત્યો. એમ સંવત ૧૯૭૦ માં માણસામાં ધર્મ પ્રવૃત્તિ બહુ સારા પ્રમાણમાં થઈ. ત્યાંના ઠાકોર સાહેબ, તથા ભાયાતો તથા અન્ય જૈનેતર વર્ગે સારો લાભ લીધો.

તેજ સાલમાં જર્મનીના કેસરે ષ્રિટન વિગેરે યુરોપી રાજ્યો સામે લડાઈ શરૂ કરી. ચાર વર્ષમાં જર્મન હારી ગયું. રૂશીયામાં સમાજવાદી રાજ્યતંત્ર ચાલુ થયું. પ્રજાની

૬૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

અત્યંત બેહાલી થઈ ગુરુદેવ ઉપદેશ દેતા હતા કે ધર્માધર્મનો ખ્યાલ કર્યા સિવાય ફક્ત તર્કબુદ્ધિના ઉપયોગ વડે માણસો ધર્મડી બની સ્વસ્વર્થ માટે અન્યનું નુકસાન કરવાની બુદ્ધિથી પોતાના સર્વસ્વનો નાશ નોતરે છે તે વાત તે સમયના બુદ્ધથી પ્રત્યક્ષ અનુભવવામાં આવતી હતી.

માણસોમાં ચોમાસું પૂર્ણ થયા પછી વિજ્ઞપુર સંઘના આગ્રહથી આમંત્રણ થતાં ગુરુશ્રી વિજ્ઞપુરમાં પધાર્યા. ગુરુશ્રીના પધારવાથી વિજ્ઞપુરમાં અત્યંત આનંદ પ્રસર્યો. લગવાન કુંથુનાથજીના મંદીરનો શેઠશ્રી નથ્યુભાઈએ જાતે દેખરેખ રાખીને જીર્ણોદ્ધાર કરાવેલો તેમાં મોટા મહોત્સવ પૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરીને ગુરુશ્રીના હસ્તે લગવાનની પ્રતિમા ગાદી નસીન કરાવી. તથા પરમ પુજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય ગુરુદેવશ્રી રવીસાગરજી તથા સુખસાગરજીની ચરણ પાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી ત્યાં અજીતસાગરજીએ મુનીશ્રી જયસાગરજી તથા ભાનુસાગરજીને માંડલીયા યોગ કરાવી ગુરુદેવની આજ્ઞાથી પાટણ તરફ વિહાર કરી પન્યાસજી શ્રી ભાવવિજયજી પાસે વડી દીક્ષા અપાવી. ધર્મની પ્રભાવના થઈ. ત્યાંથી ગુરુશ્રી બુદ્ધિસાગરજી સાધુમંડળ સહ ઇંડર પધાર્યા. ઇંડરમાં ગુરુદેવને અજીતસાગરજી મળ્યા. ત્યાં ગુરુદેવના આગમનથી આનંદ મંગલ વર્યો. જીનમંદીરોમાં પૂજા અકૂઈ મહોત્સવ વિગેરે થયાં અને જયસાગરજી તથા ભાનુસાગરજીએ સાત આંચળીલ તપ માંડલીક ક્રિયા સંબંધી કર્યો. ઇંડરમાં ધર્મનો ઉદય સારો થયો અનેક વ્રત પચ્ચખાણુ ક્રિયાઓ થઈ. ત્યાંથી વડાલી વિગેરે ગામોમાં વિહાર કરતા તારંગા તીર્થે શ્રી અજીતનાથપ્રભુના

જીવન ચરિત્ર

૬૧

દર્શન કરી, આબુજી મહાતીર્થનાં દર્શન કરી નેમનાથ, આદિ નાથ ભગવાનના દર્શન યાત્રા કરી પાલણુપુર પધાર્યા. પાલણુ પુરમાં જૈન તેમજ જૈનેતર વર્ગ, નવાળ સાહેબ દિવાન સાહેબ વિગેરે અન્ય જૈનેતર ગ્રહસ્થાને ધર્મ વિવેક જ્ઞાનનો અનુભવ કરાવી, ત્યાંથી પાટણ, ચાણસ્મા, શંખેશ્વર થઈ ગુરૂશ્રી મહેસાણા તરફ પધાર્યા. ગુરૂશ્રીએ શ્રી અજીતસાગરજીને શ્રી વીરવિજય પંન્યાસ પાસે ભગવતીના યોગોદ્ઘવહન કરવાનો આદેશ કર્યો. અને સાણુંદમાં શ્રી વીરવિજયજીની પાસે ઋદ્ધિસાગરજી તથા અજીતસાગરજી ભાનુસાગરજી વિગેરે સાધુઓને જોગ કરવા માટે અનુમતિ આપીને મોકલ્યા. ત્યાં શ્રી અજીતસાગરજીને શ્રી ભગવતીના જોગ તથા ઋદ્ધિસાગરજીને કલ્પસૂત્ર નંદી અનુયોગ મહાનિશિથ સુયગગંગા વિગેરે યોગો થયા. શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગર સૂરીજીએ રંગસાગરજી, વૃદ્ધિસાગર, દેવેન્દ્રસાગર, કીર્તિસાગર, ભક્તિસાગરજી (ઋદ્ધિસાગરના શિષ્ય) વિગેરે સાધુઓ સાથે પેથાપુર સંઘના આગ્રહથી પેથાપુરમાં ચોમાસું કર્યું. સંઘમાં ઉન્નતિકારક ધર્મપ્રવૃત્તિ સારી રીતે થઈ. ચોમાસું પુરૂ થતાં ગુરૂદેવ ગોધાવી થઈ. સંઘે કરેલા પ્રવેશ મહોત્સવ પૂર્વક સાણુંદ પધાર્યા.

અથેલર્ષિરસક્ષોણિ-મિતે (૧૧૬૨) વૈક્રમહાયને ।

સાનન્દપત્તનેડવાસીત્સી-ચાતુર્માસીં મુનીશ્વરઃ ॥૮૦॥

પન્યાસ વીરવિજયઃ, શિષ્યવૃન્દસમન્વિતઃ ।

જૈનતત્ત્વસુધાસારૈ-વર્ચોભિર્બોધયજ્ઞનાન્ ॥૮૧॥

અન્યેડપિ મુનયસ્તસ્થુ-ર્યોગોદ્ઘવહનહેતવે ।

શ્રીમન્નજિતપાથોધિ-પ્રમુખાસ્તદનુજ્ઞયા ॥૮૨॥

૬૨

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

શ્રીમત્સાગરસંઘસ્ય, ગુરુત્સાહેન કારિતા ।

તેન શ્રમણપૂજ્યેન, ઉપધાનતપઃક્રિયા ॥૮૩॥

સંવત ૧૬૭૧નું ચોમાસુ સાગરગચ્છના પરમ ઉત્સાહથી પંચાસ શ્રી વિરવિજયજીએ પુણ્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરજી સૂરીશ્વરની અનુમતિથી કર્યું. અને સંઘના પરમ ઉત્સાહથી ઉપધાન તપની ક્રિયા કરાવી. અઢીસો લગભગ માળ પહેરનાર હતા. તે ચોમાસામાં શ્રી અજીતસાગરજી ઋદ્ધિસાગરજી, ભાનુસાગરજીએ પણ યોગોદ્ઘવહન કર્યા હતા. શ્રી લાભવિજયે શ્રી વીરવિજયના શિષ્યે પણ ભગવતીના યોગોદ્ઘવહન કર્યા હતા. શ્રી સાગર ગચ્છ સંઘે મોટા ઉત્સાહથી શ્રી પદ્મપ્રભુના જીનમંદીરમાં મહોત્સવ કરવા માંડ્યો સંવત ૧૬૭૨ના માગશર સુદી ૫ શનીવારના દિવસે સવારમાં રવી યોગમાં શુભ મુહૂર્તે પુણ્ય આચાર્ય શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજીએ જીન પ્રતિમાને ગાદી ઉપર સ્થાપન કરાવી. સંઘના કલ્યાણ મય આનંદ પ્રવર્તે છે તે મહોન્નતિ કારક વાસક્ષેપ કર્યો અને ત્યાર પછી.

પંચાસપદમાયચ્છ-દજિતાઽધિતપસ્વિને ।

યથોક્તવિધિના પ્રાતઃ શ્રોભાભવિજયાય ચ ॥૮૫॥

ગુરુ શ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજીની અનુમતિ પૂર્વક પંચાસ શ્રી વીરવિજયજીએ મુનિશ્રી લાભવિજયજી તથા મુની શ્રી અજીતસાગરજીને સંઘ કૃત મહોત્સવ પૂર્વક પંચાસ પદ-વીથી અલંકૃત કર્યા.

તસ્મિન્નેવ ક્ષણે સૂરિ-યોગીન્દ્રો બુદ્ધિસાગરઃ ।

સર્વગચ્છેષુ માધ્યસ્થ્યં, વિભ્રદ્ધર્મભૃતાં વરઃ ॥૮૬॥

જીવન ચરિત્ર

૬૩

સંઘાગ્રહેણ યોગ્યાય, વીરવિજયસાધવે ।

આચાર્યપદવીં પ્રાદત્, સિદ્ધાન્તાગમવેદિને ॥૮૭॥

તે જ સમયે પરમ પૂજ્ય યોગીંદ્ર પ્રવર સૂરીશ્વર શ્રી બુદ્ધિસાગરજી સર્વ ગચ્છો તથા મત પંથોમાં મધ્યસ્થતા ધરનારા હતા તેમણે શ્રી સાણુંદ સંઘની વિનંતિથી પન્યાસ શ્રી વીરવિજયજી શાસ્ત્ર-સિદ્ધાંત આગમના બાણુકાર હતા તેમને સૂરીશ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરે આચાર્ય પદવી આપી. ત્યાર પછી ગુરૂ શ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી ગોધાવી સાંતજ કલોલ પાન-સરમાં મહાવીર પ્રભુની યાત્રા કરી માણુસા પધાર્યા. માણુસામાં શેઠ બાલચંદ ઉગરચંદે ગુરૂ મહારાજ હસ્તે પાંચમના તપનું ઉજમણું કરી અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કર્યો તેમજ ગુરૂશ્રીના ઉપદેશથી ધર્મની ઉન્નતિ થઈ. ત્યાંથી ગુરૂ મહારાજ વિજાપુર પધાર્યા. પન્યાસ શ્રી અણતસાગરજી રંગસાગરજી ઋદ્ધિસાગરજી વિગેરે ગુરૂ મહારાજની સેવામાં આવી ગયા. ત્યાંથી ગુરૂ મહારાજ સર્વ સાધુ સમુદાય સહ પ્રાંતિજ પધાર્યા ત્યાં માસકલ્પ કરી ધર્મનો ઉપદેશ આપી ધર્મની જાગૃતિ કરી ત્યાંથી શિષ્ય સમુદાય સહ અમહાવાદ પધાર્યા. સંઘે પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. ગુરૂશ્રીએ એ ધર્મ દેશનાનો અખંડ પ્રવાહ વહેવડાવવાથી શ્રોતાજનોને અનુભવ જ્ઞાનનો લાભ આપ્યો. ગુરૂશ્રીની આજ્ઞાથી મુનિઋદ્ધિસાગર સાણુંદ ગયા. ત્યાં શ્રાવક રાધવજીની દીકરી બેન મંશુને દીક્ષા આપવાની હતી તેનો મહોત્સવ ચાલતો હતો ત્યાં એક મારવાડી ગણેશમલભાઈ દીક્ષાની ભાવનાથી ત્યાં આવ્યા હતા. ગુરૂમહારાજ શ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજીની આજ્ઞા પ્રમાણે શ્રાવક ગણેશમલજી તથા

૬૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

એન મંગુબાઈને શુભમુહૂર્તે દિક્ષા આપી. ગણેશમલજીનું પન્યાસશ્રીજી અજીતસાગરજીના શિષ્ય તરીકે હેમેન્દ્રસાગરજી નામ રાખવામાં આવ્યું અને એન મંગુબાઈને દિક્ષા આપી તેમને સુમતિશ્રીની શિષ્યા તરીકે સ્થાપી તેમનું નામ મનોહરશ્રીજી રાખવામાં આવ્યું હતું. વિજાપુર પ્રાંતિજ વિગેરે નગરના શ્રાવકો ત્યાં ચોમાસા માટે વિનંતિ કરવા આવ્યા હતા. તે અરસામાં અમદાવાદમાં શ્રાવિકા એન પુંજબાઈને ગુરૂશ્રીએ પોતાના હાથે દીક્ષા આપી તેને ઋદ્ધિશ્રીજીની શિષ્યા સ્થાપીને તેમનું નામ કુંચનશ્રી રાખવામાં આવ્યું. શ્રાવકોની વિનંતીથી વિચાર કરી ગુરૂમહારાજશ્રીએ પન્યાસજી શ્રી અજીતસાગરજીને પ્રાંતિજ જવા આજ્ઞા કરી અને તેમણે વિજાપુર જવાનું નક્કી કર્યું. શ્રી રંગસાગરજી તથા ઋદ્ધિસાગરજી, હેવેન્દ્રસાગરજીને અમદાવાદ રહેવાની આજ્ઞા ફરમાવી ગુરૂદેવશ્રીએ વિજાપુર તરફ વિહાર કર્યો.

પાનસરથી કલોલ, પેથાપુર વિગેરે ગામોમાં વિહાર કરતા માણસા પધાર્યા. માણસા સંઘે ગુરૂદેવનો પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. ત્યાં જીવરાજ રવચંદની પુત્રી અમથીબાઈને દિક્ષાની ભાવના થયેલી તે ગુરૂદેવ આગળ પ્રગટ કરી સંઘની સમ્મતી પૂર્વક જીવાભાઈએ કરેલા મહોત્સવ પૂર્વક અમથીબેનને ગુરૂદેવે ભગવતી દિક્ષા આપી. સુમતીશ્રીની નિષ્યા તરીકે નામ અમૃત શ્રી રાખ્યું. તેજ વખતે તેની સાથે મહેસાણાની શ્રાવિકાબાઈને દિક્ષા આપી તેનું નામ મધુરશ્રી રાખવામાં આવ્યું હતું. ત્યાર પછી ત્યાંથી લોદરા, આબેલ, પુધરા મહુડી વિગેરે સ્થળોએ વિહાર કરતા ગુરૂદેવ વિજાપુર પધાર્યા.

જીવન ચરિત્ર

૬૫

વિજાપુરના સંઘે ગુરૂશ્રીનું આગમન સાંભળી ધ્વજા
પતાકાથી નગરને શણગારી ઠામઠામ ગહુલીએા વિગેરે ભક્તિ
ભાવથી ગુરૂ પુજા કરતા મ્હોટા વરઘોડા સાથે સામયા પૂર્વક
ગુરૂદેવને નગર પ્રવેશ કરાવ્યો. ગુરૂશ્રીએ દ્રવ્યાનુયોગનું
જ્ઞાન, સુયગઠાંગ સૂત્રની વાંચના કરી શ્રાવક વર્ગમાં ધર્મની
ભાવનાનો ઉદય કર્યો. શ્રાવકોમાં પ્રત પચ્ચક્ષુખાણુની પ્રવૃત્તિ
થઈ. સંસારના સ્વરૂપને સમજીને ઘણા આત્મા વૈરાગ્ય ભાવ-
વાલા થયા. સંવત ૧૬૭૨નું ચોમાસુ વિજાપુરમાં ધર્મ
પ્રવૃત્તિમય થયું. પ્રાંતિજમાં શ્રી અજીતસાગરજી પન્યાસજીએ
ઉત્તરસાધ્યયનસૂત્ર તથા અજીતસેન શીલવતી ચરિત્રના ઉપદેશથી
ધર્મપ્રવૃત્તિ, પ્રત, પચ્ચક્ષુખાણુ વિગેરે તરફ જૈન જૈનેતર સમુ-
દાયને પ્રેર્યો. પ્રાંતિજના સંઘે ઉપધાન તપ ક્રિયા પન્યાસજીની
નિશ્રામાં કરાવો માળારોપણ મહોત્સવ વિગેરે ધર્મ પ્રવૃત્તિ
કરી. અમદાવાદમાં શ્રી રંગસાગરજી, ઋદ્ધિસાગરજી, દેવેન્દ્ર
સાગરજીએ ઉત્તરસાધ્યયનનો ઉપદેશ કરી ધર્મ પ્રવૃત્તિ સારી
કરાવી. તેઓએ ગુરૂ આજ્ઞાથી તર્કસંગ્રહ, ન્યાયમુક્તાવળી,
વિગેરે તર્ક ગ્રંથોનો અભ્યાસ કર્યો અમદાવાદમાં પણ ધર્મ
પ્રવૃત્તિ સારી રીતે થઈ. ગુરૂશ્રી યુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજીએ સંવત
૧૬૭૨નું ચોમાસું વિજાપુર પૂર્ણ કર્યું. સંવત ૧૬૭૩ ની
સાલમાં અમદાવાદમાં શેઠ શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈના ભાઈ
શેઠ મણીલાલ તથા જગાભાઈ શશીભેન વિગેરેએ ઉજમણું
કરવાની વૃત્તિ થવાથી પૂજ્ય ગુરૂદેવશ્રીને વિજાપુર જઈ આગ્રહ
પૂર્વક આમંત્રણ કર્યું. ગુરૂદેવ ગામોગામ ઉપદેશ આપતા
શ્રી અમદાવાદમાં તેમણે કરેલા મહોત્સવથી નગર પ્રવેશ કરી

૬૬

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

આંખલીપોળના ઉપાશ્રયે ઉતર્યા, ધર્મોપદેશની પ્રવૃત્તિ ચાલી. મણીભાઈના બંગલામાં ઉજમમણાનો મહોત્સવ યોજાયો. હંમેશાં આડંબર પૂર્વક પૂજાઓ ભણાવા લાગી. શાન્તીસ્નાત્ર પણ સારા ઠાઠામાઠથી ભણાવ્યું. ત્યાં ગુરુદેવે માસકલ્પ કર્યો. ત્યાંથી સાણુંદ વીરમગામ થઈ ઉપરિયાલામાં યાત્રા કરી પ્રભુના દર્શન કર્યાં. સુરતના જવેરી શેઠ જીવણભાઈ ધર્મચંદ ગુરુ મહારાજને વંદન કરવા તેમજ પ્રભુના દર્શન કરવા માટે ઉપરિયાલા આવ્યા. ગુરુ મહારાજે પાલીતાણામાં યશોવિજયજી પાઠશાળાના વહીવટ અંગે મુશ્કેલી જણાવ્યાથી તે કામ ઝવેરી જીવણભાઈને ઉપાડી લેવા બદલ તેમને ઉપદેશ આપ્યો. અને પાઠશાળા સારા પાયા ઉપર ચાલે તે બદલ પ્રવૃત્તિ કરવા તેમને પ્રેર્યા. ગુરુમહારાજની આજ્ઞા માન્ય કરી તે કામ કરવા કબુલત આપી તેઓ મુંબઈ ગયા. ત્યાં જઈ પૂર્વના કાર્ય કર્તાઓને બોલાવી નવીન વ્યવસ્થાપક કમિટી રચી તેમાં પોતે પ્રમુખ થયા, અને પાઠશાળાને સારા પાયા ઉપર લાવ્યા અને તેનું નામ યશોવિજયજી ગુરુકુલ રાખ્યું તે કમીટીમાં વિજયપુરના વતની મુંબઈના લલ્લુભાઈ કરમચંદને લીધા. હાલમાં તે ગુરુકુલ સારી રીતે ચાલે છે. ત્યાંથી ગુરુશ્રી સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરી અમદાવાદ આવ્યા ત્યાં અમદાવાદના શ્રાવક ભગતજી વીરચંદભાઈ ગોકળદાસે ચોથુવ્રત ઉચ્ચર્યું ઉપરોક્ત ભગતજીએ જૈનધર્મની સારી સેવા બજાવી છે. અમદાવાદમાં ઉલુ થનારું ભયંકર કતલખાનું રોકવા માટે પ્રાણના જોખમે તેમણે જીવહયાની પ્રવૃત્તિ આદરી હતી. અમદાવાદના શ્રાવકોએ તેમને ધન્યવાદ આપ્યો હતો. ગુરુશ્રી શંખેશ્વરથી પાટણ ચારૂપ વિગેરે

જીવન ચરિત્ર

૬૭

તિર્થની યાત્રા કરી મહેસાણા પધાર્યા. ત્યાંથી પેથાપુર સાગર ગચ્છ સંઘ તરફથી આગ્રહ પૂર્વક વિનંતિ થતાં સંવત ૧૯૭૩નું ચોમાસું પેથાપુરમાં કરવાનું ઠર્યું.

અમદાવાદમાં શ્રી રંગસાગરજીની મંદિરી આવવાથી ઋદ્ધિસાગરજી, દેવેન્દ્રસાગરજી, અજીતસાગરજી, ભક્તિસાગરજી વિગેરે સાધુઓને અમદાવાદમાં રોકાયા. ત્યાં રંગસાગરજીને ફાગણ વદી ૩ ના રોજ ઓચિંતો મંદવાડ વધ્યો અને હાડખંધ થવાથી સમાધિ પૂર્વક કાલધર્મ પ્રાપ્ત કર્યો. શ્રીભગતજીના પ્રયાસથી સંભવનાથના મંદિરમાં મહોત્સવ કરવામાં આવ્યો. ત્યાર પછી ઋદ્ધિસાગરજી વિગેરે સાધુ અમદાવાદથી વિહાર કરી ભોયણી, પાનસર વિગેરે સ્થળોએ યાત્રા કરી પેથાપુર ગુરૂદેવની સેવામાં આવ્યા.

પેથાપુરમાં ધર્મક્રિયામાં શ્રાવકોએ સારો ભાગ લીધો વ્યાખ્યાનમાં ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર તથા સરસ્વતી ખાળાની કથા અપૂર્વ રસપૂર્વક સાંભળીને સંઘમાં આનંદ પ્રવર્ત્યો. જૈન દિગંબરો તથા અન્ય જૈનેતરો પણ ગુરૂશ્રીના વ્યાખ્યાનથી જ્ઞાનવેરાગ્યનો અનુભવ કરવા લાગ્યા. પેથાપુરમાં તે વખતના દિવાન શીવલાલભાઈ તથા ઠાકોર સાહેબ પણ ગુરૂશ્રીને ઉપદેશ સાંભળવા આવતા હતા. આ ચોમાસામાં ઋદ્ધિસાગરજી તથા દેવેન્દ્રસાગરજીએ સ્યાદ્રવાદ મંજરી તથા પ્રમાણ નયતત્વાલોક રત્નાવતારિકા વિગેરે પ્રમાણ તર્ક સાહિત્યનો અભ્યાસ કર્યો. આ વખતે પેથાપુરમાં ગુરૂદેવની સેવામાં ઋદ્ધિસાગરજી, વૃદ્ધસાગરજી, કીર્તિસાગરજી, દેવેન્દ્ર સાગરજી, ભક્તિ સાગરજી વિગેરે હાજર હતા.

૬૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

પાટણના સંઘના આગ્રહથી જીતસાગરજી તથા બીજા સાધુ પાટણ ચોમાસું કરવા જવા ગુરૂદેવે આજ્ઞા કરમાવી તેથી જીતસાગરજી પાટણ ગયા. તેમજ પન્યાસજી શ્રી અજીત સાગરજીને વડાલી સંઘના આગ્રહથી વડાલી ચોમાસું કરવા ગુરૂશ્રીએ આજ્ઞા આપતાં તેઓ વડાલી ગયા. ત્યાં પણ પ્રસિદ્ધ વક્તા પન્યાસજીએ ધર્મોપદેશ વડે સત્યધર્મનું જ્ઞાન શ્રાવકોને સારી રીતે કરાવ્યું.

શ્રી પેથાપુરમાં ગુરૂદેવે આત્મોત્તતિકારક ઉપદેશ ચાર્તુર્માસ પર્યંત સતત આપી સુયગડાંગ સૂત્રની વાંચના વડે દ્રવ્યશુષ્ક પર્યાયનો બોધ કરાવી આત્માનું સ્વરૂપ શ્રોતાવર્ગને સમજાવ્યું. શ્રી સિદ્ધચક્રની આરાધનામાં રહેલ પુરૂષાર્થનો મર્મ સમજાવી ભવ્યાત્માઓને બોક્ષમાર્ગના રસીયા કર્યા આ અરસામાં સુની ભક્તિસાગરજીનો પહેલા આવજુ માસની વડી જોકમના દિવસે બપોરે અકસ્માત હૃદયબંધ પડી જવાથી કાલધર્મ થયો. તેમજ ગુરૂદેવના આજ્ઞાથી પાટણ ગયેલા જીતસાગરજીને ક્ષયરોગનું જોર વધી જવાથી શરીરમાં અત્યંત નબળાઈ આવી. કુશળ ડોક્ટરોની સારવાર હોવા છતાં પણ જાવીજાવની અધિનતા હોવાથી તેઓ આસો માસમા કાળ ધર્મ પામ્યા. આ સાધુ વૈયાવૃત્તિવાલા હતા, ધર્મના ઉપયોગી હતા, તેથી તેમના જવાથી દુઃખ થાય તે સ્વભાવિક છે, પણ ગુરૂદેવે ઉપદેશ વડે સર્વ સાધુવર્ગને શાન્ત કર્યો.

ચોમાસુ પૂર્ણ થતાં ગુરૂદેવ વિહાર કરી પીંપળજ, લીંબો-દરા થઈ માણસા પધાર્યા. પ્રાયઃ એક માસ રહેવાનું બન્યું. અનેક ધર્મ વિષયક વિચારો શ્રાવકોને આપી અધ્યાત્મસાધનામાં

જીવન ચરિત્ર

૬૬

વધારે કયો ઠાકોરસાહેબને પણ તત્વજ્ઞાનનો અનુભવ મળ્યો. કર્મયોગનું વિવેચન સાંભળતાં તેમને અપૂર્વભાવનો અનુભવ થયો. શેઠ શ્રી વીરચંદલાઈ તથા હાથીલાઈ તથા નગીનદાસ જેચંદલાઈ, મુલચંદલાઈ વિગેરેને ધર્મકાર્યમાં જાગૃતિ આવી. ત્યાંથી ગુરૂશ્રી વિજયપુર પધાર્યા. તે વખતે આખા હિન્દુસ્તાનમાં પ્લેગ. મરકી વિગેરે રોગોનો ઉપદ્રવ બહુ જોર જોર વધ્યો હતો. વૈદ, ડોક્ટર, હકીમ વિગેરે લોકોને રોગ નિવારક ઉપાય પૂર્ણ રીતે હાથ આવ્યો ન હતો વિજયપુરમાં પણ સંવત ૧૯૭૪માં પોસમાસથી ચૈત્ર માસ સુધી લગભગ ચાર માસ પ્લેગનો ઉપદ્રવ રહ્યો હતો. સર્વ લોકો શહેર છોડીને ખુલ્લા મેદાનમાં છાપરાં કરીને વસ્યા હતા. ગુરૂશ્રી પણ લોકોનો સાથે સર્વ શિષ્ય મંડળને લઈ પધાર્યા અને ગામની પશ્ચિમ બાજુ કાજુમીયાંના ખેતરમાં આંખા નીચે શ્રાવકોએ બાંધેલી રાવડીયોમાં રહ્યા. ત્રણ માસ સુધી ધર્મનો ઉપદેશ આપી ઉદ્યોત કરાવ્યો. તેમજ આગલોડના જૈનસંઘની વિનંતિથી એક માસકલ્પ આગલોડમાં કરી, ધર્મનો ઉપદેશ કરી વિજયપુર પધાર્યા. તે વખતે પ્લેગનો ઉપદ્રવ વધી પડ્યો હતો. કાજુમીયાંના આંખા નીચે જે સ્થાન કરવામાં આવ્યું હતું તે આંખાને લોક વધ્ય કહેતા હતા પરંતુ ફાગણ માસમાં તે આંખા ઉપર મહોર આવ્યો અને ફેરીનો મોત ઉતર્યો. ગુરૂદેવ તે આંખા નીચે જ્યારે સર્વ લોક શાન્ત થાય ત્યારે ધ્યાન કરતા હતા. અને આખાલ વૃદ્ધ વર્ગને ધર્મ તથા વ્યવહારમાં કેવું બહાદુર બનવું જોઈએ તેમજ ધર્મ કાર્યમાં કેવી શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ, કેવો વિવેક રાખવો.

૭૦

શ્રીમદ્ ઋદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

જોઈએ, ચતુર્વિધ સંઘનું બદમાસોથી કેવી રીતે રક્ષણ કરવું જોઈએ વિગેરે ઉપદેશ આપી સમજાવતા હતા. ધર્મની પ્રવૃત્તિ સારી રીતે થતી હતી. ફાગણ વદમાં મરકીનું જોર નરમ પડતાં ગુરૂશ્રીએ પાનસર તરફ વિહાર કર્યો. વિજયપુર ગામ વાસીઓ પણ શહેરમાં દાખલ થયા. પાનસર મહાવીર પ્રભુની યાત્રાકરી ગુરૂદેવ તથા પંચાસજી શ્રી અજીતસાગરજી વિગેરે સર્વ સાધુઓ સાથે મહેસાણા પધાર્યા. ત્યાં માસકલ્પ કરી ધર્મદેશનાવડે ધર્મ પ્રવૃત્તિની પ્રેરણા કરી. ત્યાં શ્રી પાટણ પ્રાંતિજ, વિજયપુર, અમદાવાદ વિગેરે શહેરોના શ્રી સંઘ ગુરૂદેવને ચોમાસા માટે વિનંતિ કરવા આવ્યો. તેમ મહેસાણા સંઘ પણ અત્યંત આગ્રહ કરવા લાગ્યો. ગુરૂશ્રીએ પાટણના સંઘના આગ્રહને માન આપીને પ્રથમ શ્રી અજીતસાગરજી પંચાસને ઋદ્ધિસાગરજી, હેમેન્દ્રસાગર વિગેરેની સાથે પાટણ જવા આજ્ઞા આપી. મુનિશ્રી દેવેન્દ્રસાગરજીને આંખોના કારણે અમદાવાદ જવાનું હોવાથી તેમને સાણંદ ચોમાસાની આજ્ઞા આપી. અને પૂજ્ય ગુરૂદેવનો વિચાર વિજયપુરને લાલ આપવાનો થયો. પ્રાંતિજવાળાઓના અત્યંત આગ્રહ હોવા છતાં વિજયપુરમાં ગુરૂદેવ ભાવી લાલનું કારણ જાણી ત્યાં પધારવા વીજયપુર સંઘને જણાવ્યું. સંઘે બહુમાન પૂર્વક સામૈયા સાથે આડંબર પૂર્વક વિજયપુરમાં ગુરૂદેવનો પ્રવેશ કરાવ્યો. ત્યાં સાધુઓને ઠાણાંગસૂત્રની વાચના આપી મુની રંગવિમલજીએ ઠાણાંગસૂત્રની વાચનામાં લાલ લીધો. લાલશ્રી વિગેરે સાધ્વીઓએ ગુરૂમુખથી વાંચના સાંભળવાનો લાલ લીધો. દ્રવ્યાનુ યોગનો લાલ વિજયપુરનાં શ્રોતા લલ્લુભાઈ અમુલખ તથા

જીવન ચરિત્ર

૭૧

સુરચંદલાઈ તથા સ્વરૂપચંદલાઈએ સારી રીતે લીધો. શેઠ મગનલાલ કે'કેચ'દે ગુરૂશ્રીના ઉપદેશ વડે ધર્મનો ઉદ્યોત કરનાર ઉજ્જમણા સંઘ ભક્તિનો લાભ લીધો. ગુરૂદેવના અનુભવજ્ઞાનવાળી કલમથી પરમાત્મદર્શન અનુભવપંચવિંશિકા પરમાત્મદર્શન, આત્મદર્શન ગીતા, જૈનગીતા, પ્રેમગીતા. વિગેરે યોગ-અધ્યાત્મ-તત્ત્વમય ગ્રંથો લખાયા. ચોમાસું પૂર્ણ થતાં ગુરૂદેવ વરસોડા સંઘના આગ્રહથી વરસોડા પધાર્યા ત્યાં શ્રી ઠાકોર સાહેબે તથા સંઘે ગુરૂદેવનું જહુમાનપૂર્વક સામૈયું કરી તેમને પ્રવેશ કરાવ્યો. સંઘ તથા ઠાકોર સાહેબની વિનંતિથી આઠ દિવસ જ્ઞાનમય હિતોપદેશ આપ્યો. તેઓ-શ્રીના ઉપદેશથી વરસોડા જીનમંદિરમાં જીર્ણોદ્ધાર કરાવેલ તે મંદિરમાં પ્રતષ્ઠા મહોત્સવ કરાવી સંઘમાં આનંદ પ્રવર્તાવ્યો. ત્યાંથી મહુડી સંઘના આગ્રહથી ગુરૂદેવ મહુડી પધાર્યા ત્યાં નવા વસેલા મહુડીમાં સંઘે પદ્મપ્રભુ પરમાત્માનું તીર્થરૂપ દેવમંદિર તૈયાર કરાવી ગુરૂદેવના વરદ હસ્તે પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેમજ જૈનદર્શન માન્ય મહાચમત્કારીક શાસન રક્ષક ઘંટા કરણ મહાવીરનું દેવમંદીર બનાવી તેમાં તે ઘંટાકરણ મહાવીરની મૂર્તિની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા ગુરૂદેવના વરદ હસ્તે કરાવીને મંદીરમાં સ્થાપના કરી. અમદાવાદના શેઠ જગાભાઈ તથા મણીભાઈ વિગેરે ગુરૂમહારાજના દર્શનાર્થે આવેલા તેમણે તે શુભ કાર્યમાં ભાગ લીધો. આજ પણ ઘંટાકરણ મહાવીરની માન્યતા પૂજા, કેટલાક સાધુઓનો વિરોધ હોવા છતાં પણ પુરજોસથી ચાલે છે. ઘણા લોકોની ઇચ્છા પણ પૂર્ણ થાય છે.

૭૨

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

ત્યાંથી ગુરૂદેવ કોલવડા પધાર્યા. ત્યાં સંઘને ઉપદેશ આપી તેમનામાં પડેલો વિખવાદ દૂર કરાવ્યો, અને ત્યાં જૈન દેરાસર તૈયાર થયું. પ્રતિષ્ઠા માટે સંઘમાં અનુકુલતા ન હોવાથી ગુરૂદેવને વિનંતિ કરતાં, દેશકાળ ભાવને જાણનારા પરમ ગુરૂદેવે સંઘને શાંતિથી પાલવી શકે એવી રીતે મહોત્સવ કરાવી શુભ મૂહુર્તમાં—પરમાત્માશ્રી ઋષભદેવ પ્રભુને આદી ઉપર પ્રતિષ્ઠિત કરી સંઘનો ઉદ્ધય થાય તેમ વર્તન કરવા સંઘને ઉપદેશ આપી ત્યાંથી ગેરીતા, ગવાડા, પામોલ તરફ વિહાર કરતા ધર્મને અનુભવ કરાવતા ગુરૂદેવ લોદ્રા થઈ માણસા પધાર્યા.

પંન્યાસશ્રી અજીતસાગરજી ચોમાસું પૂર્ણ થતાં પાટણથી વિહાર કરવાની તૈયારીમાં હતા પરંતુ પાટણના સંઘનો મનોરથ ઉપધાન કરાવવાનો થવાથી ગુરૂદેવની આજ્ઞા મંગાવી સંઘની મરજી અનુસાર સંવત ૧૬૭૫ની સાલમાં રંજુનના ઝવેરી મૂલચંદ્રભાઈ તરફથી ઉપધાન કરાવ્યાં. સમ્યગ્ ધર્મ રૂચિવંત ઘણા શ્રાવક શ્રાવિકાઓએ તેમાં સારો લાભ લીધો હતો. અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ તથા આડંબર પર્વક વરઘોડો નીકળ્યો હતો. આ ઉપધાનમાં ધર્મ યોગ્ય કાર્યમાં વાપરવા માટે સારી આવક થઈ હતી. તે કામ સંપૂર્ણ કરી ત્યાંથી વિહાર કરતા ગુરૂદેવ મહેસાણા ઉંઝા પાલણપુર વિગેરે સ્થળોએ ધર્મ યોગ આપી ઘણા આત્માઓનો ઉદ્ધાર કર્યો.

ગુરૂદેવે માણસાથી માણેકપુર, પેથાપુર વિગેરે થઈ વડોદરા આગમન કર્યું. અને મામાની પોળે ઉતારો કર્યો. શ્રીમાન વડોદરા નરેશને ગુરૂમહારાજના આગમનની ખબર પડતાં

જીવન ચરિત્ર

૭૩

પોતાના નિવાસ સ્થાને પધારવા માટે અમાત્ય દ્વારા આમંત્રણ મોકલાવ્યું.

યોગીન્દ્રઃ સ વિદાં શ્રેષ્ઠઃ તતોઽગાદ્વટપત્તનમ્ ।

મક્તિભારનતાઙ્ગેન, સદ્ભેન વિહિતોત્સવમ્ ॥૬૭॥

અમાત્ય પ્રમુખાઃ સર્વે વિદ્વાંસ શ્રુતકીર્તયઃ ।

વિધાય દર્શનં યેવાં, પરમં મોદમાસદનૂ ॥૬૮॥

ગુર્જરેન્દ્રમહોપેન, તદ્વ્યાખ્યાનપિપાસુના ।

પ્રાર્થિતો યો મુનિર્ભવ્ય—રાજ સદ્મ વ્યભૂષયત્ ॥૬૯॥

વ્યાખ્યાનં નૈતિકં દત્તં, ગુરુણા તત્ત્વસંમુતમ્ ।

નિશમ્ય મસ્તકં કોઽપિ, નાઽધુનોદિતિ નો તદા ॥૭૦॥

ગુરુદેવ શ્રી બુદ્ધિ સાગરજી કે જે વિદ્વાનોમાં શ્રેષ્ઠ છે તેમજ યોગવિદ્યામાં પૂર્ણ જ્ઞાતા હોવાથી યોગીન્દ્ર સ્વરૂપ છે તેઓનું આગમન વડોદરામાં બાણી વડોદરા રાજ્યના ગુર્જર નરેશ મહારાજ શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડ તેઓશ્રીના વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે ઇંતેજાર થતાં તેઓશ્રીએ ગુરુદેવને પોતાના લક્ષ્મીવિલાસમાં પધારવા આમંત્રણ આપ્યું. ગુરુદેવ યોગનિષ્ઠ અધ્યાત્મ દિવાકર યોગીન્દ્ર શ્રીમાન બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજ આ ગુર્જર નરેશના આમંત્રણને માન આપી મહેલમાં પધાર્યા.

પૂજ્ય ગુરુદેવના ત્યાગ, વૈરાગ્ય, પરમસાધુતાની કીર્તિ જેમના બાણવામાં આવેલ તે બધાજ જૈન તેમજ જૈનેતરે તેઓશ્રીના દર્શન કરવા તેમજ વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે આવ્યા તેમાં મુખ્ય અમાત્ય તથા મહારાણી સાહેબ વગેરે સ્ત્રી વર્ગે પણ ભાગ લીધો.

૭૪

શ્રીમદ્ જીહ્વિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

ગુરૂદેવે મેઘ સમાન ગંભીર સ્વરપૂર્વક અમૃતને વર્ષા-
વતી વાણીથી નીતિ ધર્મ દર્શન આત્મબોધને ઉત્પન્ન કરનારી
દેશના એકધારી ત્રણ કલાક સુધી આપી. શ્રોતાવર્ગે ગુરૂના
ગંભીર તત્ત્વમય ઉપદેશ સાંભળતાં. આશ્ચર્ય પૂર્વક જૈનધર્મથી
અપૂર્વતા જોઈ મસ્તકો ધૂણાવ્યાં. મહારાજ શ્રી સયાજીરાવ
પણ અત્યંત ખુશ થયા અને ગુરૂદેવને એક દિવસ ધર્મ
ચર્ચા કરવા સાડું ફરીથી પધારવાનું આમંત્રણ આપ્યું.

અનેક વખત ગોવીંદલાઈ સુખા તથા મનુલાઈ દિવાન
તથા સંપતરાવ ગાયકવાડ વિગેરે ગુરૂશ્રીના દર્શન કરવા અને
ધર્મચર્ચા કરવા આવ્યા. આ બધામાં કવિ શ્રી લલિત પણ
આવતા હતા.

પાદરા સંઘની વિનંતિ ઘણા આગ્રહ પૂર્વક થતાં ગુરૂદેવ
પાદરા પધાર્યાં. પેથાપુર સંઘની પણ આગ્રહભરી વિનંતિ હતી.
એટલે જીહ્વિસાગરજીને પેથાપુર જવા આજ્ઞા કરી. અને
પન્થાસજી શ્રી અજીતસાગરજીને પાલણપુરના સંઘે વિનંતિ
કરતાં તેઓને પાલણપુર જવા આજ્ઞા આપી.

સંવત ૧૬૭૫ના ચોમાસામાં પાદરામાં ગુરૂદેવની સાથે
મુનિ શ્રી વૃહ્દિસાગરજી, કીર્તિસાગરજી, જયસાગરજી, વિગેરે
સાધુ સમુદાય હતો. શ્રી કીર્તિસાગરજીને ન્યાયમાં તર્ક
સંગ્રહ મુક્તાવલી દીનકરી વિગેરે ન્યાય ગ્રંથોનો અભ્યાસ
થયો. મુનિ શ્રી જીહ્વિસાગરજી સ્યાદવાદ મંજરી પ્રયાણનયતત્વા-
લોકરત્નાકરાવતારિકા વિગેરે ગ્રંથો તથા સૂયગડાંગ ઉત્તરાધ્યયન
ટીકા વિગેરેનો અનુભવ વાંચન વડે કરવા લાગ્યા. પેથાપુરમાં

જીવન ચરિત્ર

૭૫

ઉત્તરાધ્યયન તથા ધર્મકંઠપદ્મનો વ્યાખ્યાનમાં ઉપદેશ કરી ધર્મપ્રવૃત્તિ કરાવી. પાદરામાં ગુરૂદેવની અમૃતસમાન મેઘધાર રૂપ ઉપદેશ વાણીથી સંઘમાં અત્યંત આનંદ પ્રવર્ત્યો અને શ્રોતાવર્ગમાં ગુરૂદેવના પ્રવચનથી આત્મજ્ઞાન તેમજ ધર્મ પ્રવૃત્તિનો ઉદ્યોત થયો.

પાદરામાં આ સાલનું ચોમાસું અપૂર્વ ઉલ્લાસ પૂર્વક થયું. ત્યાં પણ શ્રીમાન્ સંપતરાવ ગાયકવાડ વખતો વખત ગુરૂવાણીને લાભ લેવા માટે આવવા લાગ્યા તેમજ ણીબ્બ અમલદારો વકીલો અને તત્ત્વજ્ઞાનના અભ્યાસીઓ આવીને લાભ લેવા લાગ્યા. એમ ચોમાસાનો કાળ પૂર્ણ થતાં ગુરૂદેવ વિહાર કરી બોરસદ, કાવીઠા, પેટલાદ, વસો, ખેડા, અમદાવાદ, પેથાપુર થઈ માણસા પધાર્યા. ત્યાં માસકંઠ્ય કરી વિજાપુર સંઘના આગ્રહથી વિજાપુર પધાર્યા. અને પેથાપુરના સંઘના આગ્રહથી ઋદ્ધિસાગરજીને પેથાપુરમાં જવા આજ્ઞા કરી. શ્રી પન્થાસજી અજીતસાગરજીને મહેસાણા સંઘના આગ્રહથી મહેસાણામાં ચોમાસું કરવાની આજ્ઞા આપી. વિજાપુરમાં ગુરૂદેવ સાથે કીર્તિસાગરજી, વૃદ્ધિસાગરજી, જયસાગરજી વિગેરે સાધુ વર્ગ હતા.

વિજાપુર સંઘને પ્રતિબોધ આપી આત્મભગૃત્તિ ઉત્પન્ન કરી જેથી જૈનો ધર્મ પ્રવૃત્તિમાં ભેડાયા શ્રી લલ્લુભાઈ તથા કાલીઠાસ, ભીખાભાઈ, મોહનલાલ, નગીનદાસ, વાડીલાલ પોપટલાલ છગનલાલ, કાલીઠાસ વિગેરે શ્રાવકોએ ધર્મનું અપૂર્વ રહસ્ય પ્રાપ્ત કર્યું એમ સંવત ૧૯૭૬નું ચોમાસું વિજાપુરના સંઘને બહુ જ આનંદ દાયક નિવડ્યું.

૫૬

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

મહેસાણામાં પન્યાસજી શ્રી અજીતસાગરજીના ધર્મો-
પદેશથી ધર્મ પ્રવૃત્તિનો સારો ઠાઠ ભમ્યો. પર્યુષણ પર્વમાં
ચડાવાની ઉઠામણીમાં લગલગ પન્યાસ હજારની ઉત્પન્ન થઈ
હતી. તેમજ પેથાપુરમાં શ્રી ઋદ્ધિસાગરજીએ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર
ધર્મકલ્પદ્રુમનો ઉપદેશ આપ્યો અને ધર્મ ભાગૃતિ સારી થઈ.
ચોમાસું પૂર્ણ થતાં ઋદ્ધિસાગરજી ગુરૂ મહારાજની સેવામાં
આવ્યા. ત્યાં ગુરૂશ્રી પાસેથી અનેક શાસ્ત્રોનો અનુભવ અને દ્રવ્યાનુ-
યોગનો અનુભવ પ્રાપ્ત થયો. સંવત ૧૬૭૭માં ગુરૂ મહારાજ
આવડોને ધર્મનો ઉપદેશ આપી રહ્યા હતા તેવામાં મુળ
વિભાગપુરના વતની હાલમાં વડોદરા રહેતા મહેતા કાન્તીલાલ
જેસીંગલાઈને કેશરીયાજીનો સંઘ કાઢવાની ભાવના થઈ,
તે બદલ ગુરૂદેવને વિનંતિ કરી. વિભાગપુર સંઘની મંગલમય
અનુમતિ મેળવી શુભ મુહુર્તે મહા સુદી દના દીવસે પ્રયાણ
મુહુર્તે કયું. ગુરૂ મહારાજને પોતાની શરીર પ્રકૃતિ સારી
ન જણાતાં પોતે વિનંતિ છતાં સાથે ન જતાં ઋદ્ધિસાગરજી
તથા જયસાગરજીને સંઘ સાથે જવા આજ્ઞા કરી. ગુરૂ
મહારાજે સંઘવી શ્રી કાન્તીલાલને પ્રભુ સ્મરણમય મંગલિક
સંભળાવી વિદાયગીરી આપી. ગામોગામ યાત્રા કરતાં કરતાં
હીંમતનગર, રૂપાલ ટીંટોઈ સામલાજી નાગફળા પાર્શ્વનાથ
વીંચુવાડા ડુંગરપુર વિગેરે તીર્થની યાત્રા કરતાં કરતાં
શ્રી કેશરીયાજી ઋષભદેવ પ્રભુની યાત્રા કરી કશ દિવસ ત્યાં સ્થિ-
રતા કરી પ્રભુ પુણ ભક્તિ સહામીવાત્સલ્ય નવકારથી
વિગેરે ધર્મકૃત્ય કરી ત્યાંથી પાછા ફરતાં છાણી, પાલ,
પોસીના પાર્શ્વનાથ, ઇડર, દાવડ, આગલોડ થઈ તીર્થયાત્રા

જીવન ચરિત્ર

૧૭૭

કરતાં કરતાં વિજયપુરમાં આવ્યા. ગુરૂદેવે ધર્મ મંગલ સંભળાવ્યું. આમ ગુરૂદેવના ઉપદેશથી ધર્મકર્તાઓ સારા થયાં.

આ સમયે પુંધરાનિવાસી વાઢીલાલ તથા ડાહ્યાભાઈ મગનલાલને ઉજ્જમણું કરવાનો ભાવ થયો તેથી પુંધરાના સંઘને સાથે લઈને વિજયપુર ગુરૂમહારાજને વિનંતિ કરવા અને મહારાજના શેઠની રજા લેવા માટે આવ્યા. વિધિ પૂર્વક વંદના કરી વિનંતિ કરી વિજયપુરના સંઘ તથા જ્ઞાતિના શેઠે પણ તેમને ધન્યવાદ પૂર્વક ઉજ્જમણું કરવાની પરવાનગી આપી. ગુરૂ મહારાજને પુંધરા તે કાર્ય માટે પધારવા માટે આગ્રહ ભરી વિનંતિ કરવાથી ગુરૂશ્રી પુંધરા પધાર્યા. મોટા મહોત્સવ પૂર્વક તેમનો પ્રવેશ કરાવી ઉજ્જમણના ઠાઠમાઠમાં વધારો કર્યો. આઠ દિવસ ધર્મના વ્યાખ્યાનો થયાં. શ્રાવકો ધર્મમાં શ્રદ્ધાવાળા થવાથી ઘટ પચ્ચખાણુ કરી ધર્મની પ્રભાવના કરી.

પછી ગુરૂમહારાજ માણસા પધાર્યા. ત્યાં ઓમ્મસા માટે વિનંતી થઈ તેમજ સાણુંદથી સંઘ ગુરૂમહારાજને વિનંતિ કરવા આવ્યો. સાણુંદના સંઘમાં શેઠ કેશવલાલભાઈ, આત્મારામ, ગોવીંદજીભાઈ અમથાલાલ, મનસુખભાઈ, રાયચંદભાઈ, વિગેરે શ્રાવકો આવ્યા હતા. તેમનો અતિ આગ્રહ જોઈ ગુરૂદેવે સંતોષકારક હકારમાં જવાબ આપી તેમને વિદાય કર્યા. અને ગુરૂદેવે પણ વિહાર કર્યો. પુંજપુરા, નારદીપુર, સોજા વિગેરે સ્થળોએ થઈ ઋદ્ધિસાગરજી તથા વૃદ્ધિસાગરજીને સાથે લઈને પાનસર પધાર્યા. ત્યાં પાદરા નિવાસી તત્વજ્ઞાનના અભ્યાસી વકીલ મોહનલાલભાઈ તથા પ્રેમચંદભાઈ વિગેરે યાત્રાથે તેમજ

૧૯૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

શુરદેવના દર્શનાર્થે આઠ્ઠા અને ત્યાં દર્શન પૂજા ભક્તિ તત્વજ્ઞાનાનુભવનો તે સદ્ગૃહસ્થોએ લાભ લીધો. શુરદેવ ત્યાંથી કલોલ, સેરીસા, પાર્શ્વનાથ, સાંતજ, ગોધાવી વિગેરે સ્થળોએ ઉપદેશ દેતા દેતા સાણુંદમાં સંઘકૃત સન્માન સામૈયા સહ નગર પ્રવેશ કર્યો. શુરશ્રીના ઉપદેશથી સંઘમાં ધર્મ પ્રવૃત્તિ અને ધર્મેદ્યોત સારો થયો. અનેક તપશ્ચર્યાઓ થઈ. ઉત્તરાધ્યનના તત્વમય ઉપદેશથી શ્રોતાઓને અધ્યાત્મ જ્ઞાનનો તત્વમય અનુભવ થયો. એમ સંવત ૧૬૭૭નું ચોમાસું સાણુંદમાં થયું. શ્રી કીર્તિસાગરજી તથા શ્રી જયસાગરજીને શુરશ્રીએ માણસા ચોમાસું કરવાની આજ્ઞા કરેલી હોવાથી ત્યાં પણ ધર્મનો સારો ઉદ્યોત થયો. પંચ્યાસજી શ્રી અજીત-સાગરજી ગણીવરને ઈંઝા સંઘના આગ્રહથી હેમેન્દ્રસાગર વિગેરે સાધુ સહ ઈંઝામાં ચોમાસું કરવાની આજ્ઞા કરી. ત્યાં શ્રી અજીતસાગરજીએ પોતાની રસમય વાણીથી સંઘને જે ઉપદેશ આપ્યો તે સાંભળી તપ સ્વાધ્યાય ધર્મની ઉદ્યોત કારક ઘણી પ્રવૃત્તિ થઈ. ત્યાંના સંઘના આગ્રહથી શ્રી અજીત-સાગરજીએ શુરદેવની આજ્ઞા મેળવી પંચમંગલ મહાશ્રત સ્કંધ આદિ ઉપધાન તપ સંઘે સારા ઉત્સાહથી કરાવ્યો તેમ ઈંઝામાં પણ સારો ધર્મેદ્યોત થયો.

સાણુંદમાં સંવત ૧૬૭૭ ચોમાસું પૂર્ણ થતાં શા. વાડીલાલ સંઘવીએ શુર મહારાજને પોતાના ત્યાં ચોમાસું બહલાવી મહોત્સવ કર્યો. અને ગોધાવી સંઘ લઈ જઈ ઉત્સાહથી પૂજા ભજાવી શુર મહારાજના ઉપદેશ દ્વારા તેમણે પણ ધર્મસંબંધી સારું જ્ઞાન લીધું. શુરદેવ સાણુંદથી

જીવન ચરિત્ર

૭૯

વિહાર કરી લેંખેનારાયણ સંન્યાસીના મઠમાં સ્વામીજીના આગ્રહથી એક દિવસ રહ્યા. ત્યાં સાણુંદના શ્રાવકો સાથે હોવાથી રેવાનંદ સ્વામીજી સાથેની ગુરૂદેવની ધર્મ ચર્ચા બહુ રસ પૂર્વક સાંભળતાં તેઓને આનંદ થયો. તત્ત્વનો વિશેષ અનુભવ થયો. ત્યાંથી સરખેજ થઈ એલીસબ્રીજની સડક ઉપરના લલ્લુભાઇ રાયજીના બંગલામાં કેટલોક વખત રહ્યા. ત્યાંથી અમદાવાદમાં લાલભાઈ દલપતભાઈના વંડાના ઉપાશ્રયમાં સંઘે કરેલા મહોત્સવ સહ પધાર્યા. આ વખતે અમદાવાદમાં રાષ્ટ્રીય કેંગ્રેસનું તેમજ મુસ્લીમ લીગનું અધિવેશન એકી સાથે મળ્યું હતું. તેમજ અખિલ જીવહયા મંડળની મીટીંગ પણ મળી હતી. પ્રજા તથા સરકારને વિચાર લેદમાં સંઘર્ષજનું વાતાવરણ ચાલતું હતું તેથી સંઘના શ્રાવકોમાં પણ સંક્ષોભ આવવા સંભવ હતો. પૂજ્ય ગુરૂદેવે શ્રીમાનુ વિજય નેમીસૂરીશ્વર સાથે સંઘમાં શાન્તિની સ્થાપના માટે વિચારણા ચલાવી તેમજ વિજય નિતિસૂરીશ્વરજી વિગેરે તેમજ પૂજ્ય શ્રી કર્પુરવિજયજીની સાથે સાધુ સંમેલન થાય એના વિચારોની આપલે કરી.

ત્યાંથી વિહાર કરી ગુરૂદેવ પેથાપુર તરફ પધાર્યા ત્યાં માસકલ્પ કરી માણસા વિજાપુર તરફ પધાર્યા. વિજાપુરમાં લોદરાવાળા લેલાભાઈએ ઉજમણું તથા ચોખણું કરવા ગુરૂ મહારાજની સમક્ષ સંઘલેગો કરી રજા માંગી. તેમજ મુહૂર્ત જોવરાવી ગુરૂ મહારાજને પધારવા વિનંતિ કરી. તેથી ગુરૂદેવ લોદરા પધાર્યા. સાથે ઋદ્ધિસાગરજી, વૃદ્ધિસાગરજી, કીર્તિ સાગરજી જયસાગરજી, વિગેરે સુસાધુ સમુદાય હતા. ધર્મને

૬૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીચરણ મહારાજનું

ઉપદેશ મત પચક્ષાણુ વિગેરેનો સારો ઉદ્યોત થયો. ત્યાંથી પુંધરા, રણાસણુ થઈ વિભાપુર પધાર્યા. ત્યાં ધાર્મિક સંબંધી અનેક સુધારા કરાવ્યા એટલામાં મહુડીવાસી વહોરા કાલોદાસ માનચંદ વિગેરે ચાર ભાઈઓને મોટા ઉજમણાનો તથા બે ગોળના ચોખ્ખાનો ભાવ થયેલો તે ગુરુ મહારાજને જણાવ્યો. ગુરુશ્રીએ તેમના વિચારને અનુમોદન આપ્યું. 'લક્ષ્મીનો ચલ સ્વભાવ છે. એક જગ્યાએ સ્થિર રહેતી નથી પણ તેનો સદ્ઉપયોગ કરવામાં આવે. સાધર્મિકની ભક્તિ કરવામાં આવે સમ્યક્જ્ઞાન વિગેરે સુખ માર્ગે વાપરવામાં આવે એમ જેનો સારી રીતે વ્યય કરવામાં આવે તેજ કંઈ ઉપયોગી નીવડે છે. પાંચ ધન્દ્રિયોના ભોજોપહો-મતામાં વાપરવામાં આવે તો તેનો તેમજ વાપરનારનો ખતોનો નાશ થાય છે. મોટે તમારો ભાવના અતિ ઉત્તમ છે. એમ ગુરુશ્રીએ સમજાવ્યું. ગુરુશ્રીએ એક જગ્યાએ ગુરુ ગીતામાં કહ્યું છે કે:—

‘ મુજે ક્યાં તું વિષય વનમાં દુઃખ અંતે સદાતું,
મુઝી લોકે સુખ નહિ, અહું માન કીધુ મઝાતું ’
વહાલા જેને તુજ મન ગણે કોઈ આવે ન સાથે,
ખાંતિ ત્યાગે અનુભવ ઠરી ધર્મ કરણીજ હાથે ! ’

ગુરુદેવે જણાવ્યું કે. ‘ રે ભાઈઓ સંસારમાં જે જે સુખ તમો માનો છે તે વિષયરૂપ વિષવૃક્ષના વન જેવું છે. અને તેનો લાભ અર્થથી લેવાય છે, તેમ સંસારના સર્વ કોઈ પ્રાણીઓ માને છે; તેથી તેમાં તમો સર્વ મુઝાઓ છો. પણ

જીવન ચરિત્ર

૯૧

તે અર્થ તથા તેનાથી ઉત્પન્ન થતાં વિષય સુખો કિંપાકના વૃક્ષના વન સમાન છે નજરમાં કે સ્વાદમાત્રમાં મીઠા માલમ પડે છે પરંતુ તેનું ફળ અનંત જન્મ, મરણમય, વેદના, પરાભવ, ગુલામી, અને રોગમાંજ આવે છે, પરંતુ મોહથી અવળી સમજણથી સુખ માન્યું હોવા છતાં જરા પણ સાચું સુખ નથી. માટે હે ભવ્યાત્માઓ તમો જે જે કુટુંબ, કળીલો, સગા વહાલા, ધનદોલત, માલ મિલકત વિગેરે તરફ મોહ દૃષ્ટિથી રાચો છે તે મેળવવા અનેક યાપો કરો છો, મેળવેલું સંઘટ્ટ કરવા સાચવવાને રાત દિવસ ઉભગરા કરો છો, ચોકીપેરો રાખો છો તો પણ જરૂર માનજો કે તમારા થવાના નથી, પરભવમાં તમારી સાથે આવવાના નથી, એટલું જ નહિ પણ તે કારણે ભાઈઓ, પુત્રો તથા ચોર હુંટારાના હાથે તમો તમારું મોત નોતરો છો. માટે તેની જ્ઞાતિનો ત્યાગ કરી સત્ય આત્માનો અનુભવ કરો. અને આત્માના ઉદ્ધાર અર્થે સામાયિક, પોષધ, તપ, જપ વિગેરે ધર્મકરણી કરો. તમને જે પુન્યયોગે ધન મળ્યું છે તેનો લાભ સાધર્મિક ભક્તિ, તપ, ઉજમણું કરી લેવો તેજ સત્ય કાર્ય છે. માટે તમો આ કાર્યમાં પ્રમાદ કર્યા સિવાય થયેલો મનોરથ પૂર્ણ કરો.

ઉપર પ્રમાણેનો ઉપદેશ સાંભળી વહોરા કાલાંદાસભાઈ વહોરા વર્ધમાનભાઈ, મગનલાલભાઈ, ઇશ્વરભાઈ વિગેરે વહોરા કુટુંબે શુદ્ધમહારાજના ઉપદેશ પ્રમાણે ઉજમણું કરવા સાથે જે ગોળનું ચોખળું કરવા નિશ્ચય કર્યો અને ધર્મ ઉત્સવમાં સાધર્મિક વાત્સલ્ય મહાશાન્તિ સ્નાત્ર, મહાપુજા વિગેરેમાં પધારવા માટે શુદ્ધેવને વિનંતી કરી. તેમજ સંધને આમંત્રણ આપ્યું.

૮૨

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

ગુરુદેવ ઋદ્ધિસાગરજી તથા વૃદ્ધિસાગરજી, કીર્તિસાગરજી, જયસાગરજી, લાનુસાગરજી, વિગેરે મુનિરાજો સહ મહુડી પધાર્યા. ત્યાં મહોત્સવ ઉપર આવેલા લવ્યજનોને ધર્મનો ઉપદેશ આપી આત્મધર્મનું લાન કરાવ્યું અને ધર્મના મહાન ઉન્નતિકારક કાર્યો થયાં. ત્યાંથી ગુરુમહારાજ પુંધરા આજોલ થઈ વિદ્રોલ પધાર્યા. ત્યાંના શ્રાવકોમાં અત્યંત ઉલ્લાસ વધ્યો. ત્યાં શ્રાવક ભીખાભાઈ, વનમાળીદાસ, રિખવદાસ, ગટાભાઈ વિગેરેએ ગુરુભક્તિમાં એકતાન બની ઉપદેશ સાંભળતા આત્મોન્નતિના કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરતા હતા. ત્યાંથી ગુરુદેવ લોદ્રા પધાર્યા. સંઘ ગુરુદેવનું પૂર્ણ શ્રદ્ધાભાવે સ્વાગત કરી ગુરુ ઉપદેશ સાંભળવા લાગ્યો.

સંસારવારિઘ્નો જન્મમૃત્યુ કલ્હોલસંકુલેત,

તંયાનપાત્રં યદ્ભવ્યાઃ લભ્યતે ભાગ્યયોગતઃ ॥૨॥

હે લવ્યાત્માઓ આ સંસારરૂપ સમુદ્રમાં જન્મમરણ આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, હર્ષ વિષાદ, સંયોગ વિયોગ, આદિ જલચર પ્રાણીથી ભયંકર એવા સંસાર સમુદ્રમાં અત્યંત પીડાતા પ્રાણીઓને ઉગારવા માટે પરમાત્મા તીર્થંકર દેવે પ્રરૂપેલો ધર્મ મોક્ષબંદરમાં લઈ જવા માટે માટે પ્રવહણુ-મહારાજ તુલ્ય છે, તે લવ્ય પ્રાણીઓને પુન્યથી મળે છે તેમાં પણ જ્યાં સુધી પ્રાણી તિર્યંચ વા નારહી યોનીમાં હોય ત્યાં તો ધર્મ સમજવા કે પાળવાની શક્તિ હોતી નથી. દેવ ભવમાં મોહનું જોર હોવાથી વિષયભોગમાં તલ્લીનતા હોવાથી ત્યાં પણ ધર્મ સમજવાનો અવકાશ મળતો નથી. કદાપિ સમજાય તો ધર્મ પાળવાનું સામર્થ્ય પ્રગટતું નથી. ફક્ત મનુષ્ય ભવમાંજ

જીવન ચરિત્ર

૮૩

આર્યકુલ, ઉત્તમજાતિ સાધુપુરુષનો સમાગમ થાય તેવા સ્થાનમાં વસવાનું થાય તેવો સંગ મળી શકે છે. અને તો જ ધર્મ સાંભળી શકે અને સદ્વિવેક પ્રગટે અને પ્રાણી દાન, શિયલ, તપ, ભાવરૂપ ધર્મ આચરીને પ્રભુના પંથને પામે, તેથી સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ધર્મની આરાધના કરી શકે. તે પછી જો સંસારના ભોગ, કુટુંબ, પુત્ર, પુત્રી, ધન માલ ઉપરથી મૂર્છા ઉતરે, સદ્વૈરાગ્યને પામે તો જ સદ્ચારિત્ર આરાધી શકે. કર્મ મલનો ક્ષય કરી શકે અને મોક્ષ નગરમાં જવા યોગ્ય આત્માને બનાવે. તે કારણે ભગવાનનો ધર્મ યાનપાત્ર-વહાણુ સમાન જાણવો. આવો પુન્યાનુબંધી પુન્યના યોગથી જ પામી શકાય છે. માટે હે ભત્રીયો ! આવો વીતરાગનો પવિત્ર ધર્મ પામીને જરા પણ પ્રમાદ ન કરશો. આ પ્રમાણે ઉપદેશ સાંભળીને લોદ્રાવાસી ઘેલાભાઈ તથા તેમના પુત્રઆદિ કુટુંબીજનોને ઉજમણું ચોખ્ખું વિગેરે સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવાના મનોરથ થયા. ગુરુ દેવને વિનંતિ કરી તથા સંઘની અનુમતિ મેળવી શુભ મૂહુર્તમાં અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ પૂર્વક ઉજમણું કરી પરમાત્માની પૂજા ભક્તિમય મહોત્સવ કર્યો. અને શાન્તિસ્નાત્ર લણાવ્યું. સાધર્મિક વાત્સલ્યમય નવકારશીઓ કરી શુભકાર્યમાં દાન દીધાં અનેક તપ, ધ્યાન, સામાયિક, પૌષધ, ઉપવાસ આયબિલ વિગેરે ધર્મ ક્રિયા અનુષ્ઠાન કરવાની પ્રવૃત્તિ કરી. ત્યાં શ્રી મહેસાણા સંઘ તરફથી શેઠ શ્રી ડાહ્યાભાઈ તથા કુલચંદભાઈ, મોહનલાલ ભાખરીયા વિગેરે શેઠીયાઓ ગુરુ મહારાજને મહેસાણા ચોમાસા માટે વિનંતિ કરવા આવ્યા. તેમનો અત્યંત આગ્રહ

૮૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

હોવાથી ગુરૂદેવ મહેસાણા પધાર્યા, સાથે ઋદ્ધિસાગરજી, વૃદ્ધિસાગરજી, કીર્તિસાગરજી જયસાગરજી, વિગેરે સાધુઓ હતા. સંઘે શહેરમાં ધ્વજા પતાકા ખંધાવી. વ્યાપારીઓએ દુકાનો શણગારી, ઉત્તમ વાળંત્ર, ખેંડ વિગેરે સાથે સંઘ ગુરૂ મહારાજશ્રીની સામે આવી મોટા મહોત્સવ સહ નગરમાં તેમનો પ્રવેશ કરાવ્યો. ગુરૂ શ્રી રવીસાગરજી મહારાજની પાદુકાનાં દર્શન કરી સંઘની સાથે મહોત્સવે મહોત્સવે ગુરૂપૂજા-ગહુલી-વધામણાં વિગેરે કરાતા છતાં ઉલટભેર વધામણા કરીને શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં દર્શન સ્તવન રૂપ ભાવ પૂજા કરી ગુરૂ મહારાજ ઉપાશ્રયમાં પધાર્યા. સંઘની અનુમતિ માગી. સંઘે ઉતરવાની અનુમતિ આપ્યા પછી ગુરૂ મહારાજ ઉપાશ્રયમાં પધાર્યા. પછી ગુરૂએ ધર્મોપદેશ રૂપ મંગલાચરણ કર્યું ત્યાર પછી નિત્ય ધર્મ ઉપદેશ વ્યાખ્યાન આપતાં અનેક ધર્મકાર્યની પ્રવૃત્તિઓ સંઘમાં થયાં. અનેક, તપ, જપ, પૌષ્ઠ, પૂજા, પ્રભાવના થયાં સંવત ૧૯૭૮ના અસાડ સુદી ૧૩ ના દિવસે ખીમેલના વતની શ્રાવક ઓટલમલજીને ગુરૂ મહારાજે દિક્ષા આપીને તેમનું ઉત્તમસાગરજી નામ રાખ્યું. ગુરૂદેવની કૃપાથી ઋદ્ધિસાગરજીએ વિશેષાવશ્યકસૂત્રવૃત્તિ તથા હરિ ભદ્રીયવૃત્તિનો અભ્યાસ કર્યો. દ્રવ્યાનુયોગના વિષયમાં સારો અનુભવ કર્યો. ચોમાસું પૂર્ણ થતાં ગુરૂદેવ વિહારમાટે તૈયારી કરવા લાગ્યા તે વાતની ખબર પડતાં સંઘે કેટલોક વખત સ્થિરતા કરવાની વિનંતિ કરી. વળી ભાંખરીયા કુદૂંએ ઉજ્જવળું કરવાનો ભાવ જણાવી ગુરૂદેવને ત્યાં રહેવા વિનંતિ કરી. ગુરૂદેવ લાભનું કારણ જાણી ક્ષેત્રસ્પર્શનાનો યોગ હોય તેમ

જીવન ચરિત્ર

૮૫

થશે. એમ જણાવી આજ્ઞા આપી. મુનિશ્રી ઉત્તમસાગરજીને માંડલીયા યોગ કરાવવા ઋદ્ધિસાગરજીને આજ્ઞા આપી તેથી તેમને તે યોગ કરાવી. વડી દીક્ષા માટે પાટણ પન્યાસ સંપત-વિજયજી પાસે ઋદ્ધિસાગરજીની સાથે મોકલ્યા. ત્યાં સંવત ૧૬૫૬ના માગસર સુદી ૧૦ ના દિવસે રવીયોગે ઉત્તમ સાગરજીને વડી દીક્ષા આપી પૂજ્ય ગુરૂવર્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરજીના શિષ્ય કર્યા. ત્યાંથી મહેસાણે પાછા આવ્યા. મહેસાણામાં ભાખરીયા કુટુંબે મહામહોત્સવ પૂર્વક ગુરૂમહારાજની સમક્ષ ઉજમણું કર્યું. જીનવરની મહાપૂજાઓ આઠ દીવસ લણાવી. શાન્તિસ્નાત્ર વિગેરે ધર્મોદ્યોતક કાર્યો કર્યા. ત્યાર પછી ગુરૂદેવ માગસર વદમાં મહેસાણાથી તીર્થયાત્રાઓ કરતા લવ્યાત્માઓને ઉપદેશ આપી ધર્મમાં સ્થિરતા તથા ક્રિયાનુષ્ઠાનમાં પ્રવૃત્તિ કરાવતા ગોધાવી થઈ સાણુંદ પધાર્યા.

સાણુંદ સંઘે ગુરૂમહારાજને મહોત્સવ પૂર્વક નગર પ્રવેશ કરાવ્યો. સંઘે ગુરૂમહારાજના વરદૂહસ્તે પદપ્રભુ જીનવરની પાછળ પરધરની પ્રતિષ્ઠા પૂર્વક સ્થાપના કરાવી. મુનિ શ્રી જયસાગરજીને સિદ્ધાચલ તીર્થની યાત્રાનો મનોરથ થવાથી ઋદ્ધિસાગરજીની સાથે પાલીતાણા જવા અનુમતિ આપી. તેથી મોરૈયા, ખાવળા, કોઠ ગાંગડ, ઉતેળીયા, ફેદરા, ધંધુકા, ખરવાળા, વળા વિગેરે ગામોમાં વિહાર કરતા શ્રાવકોને ઉપદેશ આપતા મહા સુદી ૫ ના દિવસે પાલીતાણા પહોંચ્યા. ત્યાં પ્રાયઃ એકમાસ રહી પરમાત્મા ઋષભદેવની યાત્રા કરી સાથે રહેલા શ્રી ભાભવિજયજી પન્યાસજીની પ્રેરણાથી ઠાણુંગ સમવાયાંગ વિગેરે યોગનું ઉદ્દવાહન કર્યું.

૮૬

શ્રોમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

પંન્યાસજી શ્રીઅજીતસાગરજીએ ગુરૂમહારાજની આજ્ઞાથી વેરાવળમાં બાઈ નંદકુંવરને મહોટા મહોત્સવ પૂર્વક દિક્ષા આપી સાધ્વી અમૃતશ્રીજીની શિષ્યા કરી. આ બાઈએ વેરાવળમાં એક જૈન કન્યાશાળાની સ્થાપના માટે રૂ. ૩૦ હજારની મોટી રકમ આપી. તેમજ અનેક ધર્મકાર્યોમાં ઘણી સારી રકમ ખર્ચી ત્યાંથી અજીતસાગરજી પંન્યાસ પોરબંદર વિગેરે તરફ વિહાર કરી યાત્રા કરતા જુનાગઢ પધાર્યા અને ઋદ્ધિસાગરજીને જુનાગઢ મલવા જણાવ્યું તેમજ ગુરૂમહારાજ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીએ પણ તેમને ગીરનાર તીર્થની યાત્રા કરવા માટે આજ્ઞા ફરમાવી. વળી જયસાગરજીની પણ તે તીર્થની યાત્રા કરવાની ભાવના હતી. તેથી પંન્યાસ શ્રી લાલવિજયજી ની રજા લઇને માંગલોલ તરફ વિહાર કરી ગીરનાર તીર્થની યાત્રા માટે જુનાગઢ તરફ વિહાર કર્યો. અમરેલી વિગેરે સ્થળે દર્શનનો લાભ લેતા જુનાગઢ આવી પહોંચ્યા. તીર્થ-રાજ શ્રી નેમનાથ પ્રભુનાં દર્શન કર્યા, આનંદ અનુભવ્યો. પંન્યાસજી શ્રી અજીતસાગરજી પણ પોરબંદર તરફનાં તીર્થ-ક્ષેત્રોમાં દર્શન કરતા જુનાગઢ પધાર્યા. આમ પંન્યાસજી તથા ઋદ્ધિસાગરજીનું મિલન ઘણા વખતે થતાં હર્ષ આનંદ થયો. ત્યાં કેટલોક વખત રહી પંન્યાસજીએ રાજકોટ તરફ વિહાર કર્યો. અને ઋદ્ધિસાગરજી, તથા જયસાગરજીને માંગલોલ, વેરાવળ, પાટણની યાત્રા કરવા જવા જણાવ્યું. તેથી બંને જણા માંગલોલ તરફ ગમન કરી, પ્રભાસ પાટણ વેરાવળનાં જિનચૈત્યોની યાત્રા દર્શન કરી, માળીયા ગયા, ત્યાં માત્ર સ્થાનકવાસીનીજ વસતી છે. ત્યાં ચાર દિવસ રહી ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

જીવન ચરિત્ર

૮૭

યોગ અધ્યાત્મ વિચારની ચર્ચાઓ થઈ. ત્યાંથી જુનાગઢ આવી પ્રભુની યાત્રા કરી. ધોરાજી વિગેરે ગામમાં વિહાર કરતા જામનગર પંચાસજી અજીતસાગર ગણીવરને મળ્યા. શ્રી અજીતસાગરજી રાજકોટથી વિહાર કરી ગામોગામ ઉપદેશ આપતા જામનગર પ્રથમજ પધાર્યા હતા. જામનગરના શ્રાવકોએ પંચાસજીને ચોમાસા માટે વિનંતિ કરી. તેમજ ગુરૂમહારાજશ્રીને વિજયપુર જામનગરના સંઘે વિનંતિ પત્ર લખ્યો. ગુરૂદેવે સમયની અનુકૂલતા જાણી શ્રી અજીતસાગરજી પંચાસને જામનગર ચોમાસું કરવા આજ્ઞા આપી અને શ્રી ઋદ્ધિસાગરજીને ત્યાં ભગવતી સૂત્રના જોગ કરાવવાની ભલામણ કરી. તેથી પંચાસજીએ તેમને ભગવતી સૂત્ર જોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો.

ગુરૂદેવ શ્રી જુદ્ધિસાગરજી સૂરીશ્વરજી સાણુંદથી અમદાવાદ પેથાપુર, માંણસા વિગેરે સ્થળે વિહાર કરતા વિજયપુર સંઘના અત્યંત આગ્રહથી વિજયપુર પધાર્યા. સંઘે હર્ષ પૂર્વક પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. વિજયપુરમાં સં ૧૬૭૬ના આ ચોમાસામાં મુનિ શ્રી વૃદ્ધિસાગરજી, કીર્તિસાગરજી ઉત્તમસાગરજી વિગેરે સાધુઓ ગુરૂ મહારાજ સાથે હતા.

ગુરૂદેવે વિજયપુરમાં આ ચોમાસામાં અપૂર્વ ઉપદેશ આપી યોગાનુભવ અધ્યાત્મ ભાવમાં સ્થિરતાવાલા તથા અનુભવિ શ્રાવકોને બનાવ્યા. આત્મધ્યાનમાં તેમને યોગમાં અવિચલિત સ્થિરતા થઈ. તેમજ દ્રવ્યાનુયોગમાં પ્રવેશ કરનારા માટે માર્ગ દર્શક તથા આત્મ અનુભવમાં સ્થિરતા કરાવતા, અનેક ગ્રંથોનું રિવેચન પૂર્ણ લખાણ

૨૯

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

કર્તુ'. તથા શ્રાવકોને અનેક ધર્મ કર્તવ્યો કરવામાં પ્રેરણા મળી. ગુરૂદેવે યોગના અનુભવથી પેતાનું આયુષ્ય અદ્વપ બે વર્ષ લગભગ બાણી સમુદાયના માટે યોગ્ય પ્રવર્તકને હવે ભાર સોંપવો અને તેમણે નિવૃત્ત થવું એવો નિશ્ચય કરી પંન્યાસજી શ્રી અજીતસાગર ગણીવરને આચાર્ય પદવી આપી દેવી તથા ઋદ્ધિસાગરજીને પંન્યાસપદ આપવું એવો નિર્ણય કરી ગુરૂદેવે તે વિચારે શ્રી અજીતસાગરજીને જાન-નગર જણાવ્યા, અને ઋદ્ધિસાગરજીને પંન્યાસ પદવી આપવા લખ્યું, અને પછી બધા સમુદાય સાથે શ્રી અજીતસાગરજીને વિજાપુર બોલાવ્યા.

એ કે અજીતસાગરજીની ઇચ્છા કચ્છની યાત્રાથે જવાની હોવા છતાં આજ્ઞાને માન આપી ઋદ્ધિસાગરજીને આસો વદી દેના દિવસે મહોત્સવ પૂર્વક પંન્યાસ પદ આપી ચોમાસું પૂર્ણ થતાં ગુજરાત તરફ વિહાર કર્યો. એમ સંવત ૧૯૭૯નું ચોમાસું અનેક ધર્મ પ્રવૃત્તિ મય બન્ને સ્થળોએ થયું. ગુરૂદેવ શ્રી બુદ્ધિસાગરજી સૂરિવર્ય ચોમાસા બાદ મહુડી પધાર્યા ત્યાં અનેક પ્રકારના સુધારા કરાવ્યા, ગુરૂદેવે પંન્યાસ શ્રી અજીતસાગરજીને આચાર્ય પદ આપવાનો વિચાર ગુરૂ-શ્રીને વંદના કરવા આવેલા, પ્રાંતિજ, વિજાપુર, અમદાવાદ, સાણંદ, મહેસાણા, પેથાપુર આદિના સંઘ આગળ બાહેર કર્યો.

તતઃ પવિત્રયન્મૂર્તિ, ક્રમાસ્સૂરીશ્વરઃ સુષીઃ ।

શિષ્યવૃન્દસમાયુક્તઃ પ્રાતિજપત્તનમાયયૌ ॥૧૦॥

સૂરિપદસ્ય યોગ્યોઽયં, પન્નાસપદવીધરઃ ।

અજિતોદધિરસ્તીતિ, ગીતાર્થગુણસંભૃતિઃ ॥૧૧॥

૬૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

નવકારશી સહાભિવાચ્છલ્ય કર્યાં. મહા પૂજ્યો ઘણી ધામ
ધૂમથી ભણાવાઇ અનેક ભવ્યાત્માઓએ ચોથુવ્રત બીજ પાંચમ
આઠમ એકાદશી રાહીણી વિશંતિસ્થાનક નવપદ વિગેરે
વ્રત પચક્ષાણો પણ લીધા. આ સમયે પુણ્ય ગુરૂદેવે શ્રી
અજીતસાગર સૂરિને ઉદ્દેશીને સંધને અસર કારક ઉપદેશ
આપ્યો તેમાં જણાવ્યું કે-

“ શ્રદ્ધા સુપ્રીતિ ભક્તિથી સુશિષ્ય ગુરૂ આજ્ઞા ગ્રહે,
સન્માનને બહુ માનથી જે ગુરૂ આજ્ઞા વહે,

સહાય કરતા દેવતા સુશિષ્યની ભવમાં સદા,
કીર્તિ પ્રતિષ્ઠા મુક્તિને તે પામતો વિનયે મુદ્દા ”

હે મુનિઓ ! તમે ઘરબારને ત્યાગ કરી માબાપને
સગાં સંબંધી કુટુંબી જનોનો ત્યાગ કરી પાંચ મહાવ્રત
ને ધારણ કરો છો શાસ્ત્રો ભણો છો ઘર ઘરની ભિક્ષાથી
જીવન ચલાવો છો, તાપ, શીતલતા, ડાંસ મચ્છરની પીડાઓ
સહો છો. તો પણ જો તમે ગુરૂ આજ્ઞામાં રહો ગુરૂના કહેવા
પ્રમાણે ત્રણ તત્ત્વની સેવા ભક્તિ કરો જ્ઞાન ભણો અને ગુરૂના વચન
રૂપ આજ્ઞામાં અનન્ય શ્રદ્ધા રાખો તોજ ગુરૂના સાચા શિષ્યો
થઇ શકો છો અને ગુરૂના આશિર્વાદ પ્રાપ્ત કરી શકો છો.
એ આશીર્વાદથી જ તમે જગતમાં સન્માન બહુમાનને પાત્ર
થઇ શકો. તેમજ ગુરૂ આજ્ઞાથી ભણેલા શાસ્ત્રી તમને સદ-
વિવેક અનુભવ જ્ઞાન થવામાં મદદ કરનારા થાય. અતે તેથી
પૂર્ણ શુદ્ધ ભાવે સત્ય ચારિત્રને પામીને મોક્ષ સ્થાનને પામ-
વાની યોગ્યતા આવે. અને બીજા શિષ્ય સાધુઓમાં આચા-
ર્યાદિ પદ્ધતિને શોભાવી શકશો અને શિષ્ય સંપ્રદાયને આદર્શ

જીવન ચરિત્ર

૬૧

રૂપ ગણીશો. જો તેમાં પ્રમાદ કરશો કે અભિમાન ધરશો
ગુરૂની અવજ્ઞા કરશો તો ભારે કમિ' થઈ સંસારમાં જામણ
કરવું પરશે કહ્યું છે કે—

‘ મરજી પ્રમાણે ચાલતો બકવાટ કરતો સો ગણો,
હા શિષ્ય એવો નહિ ભલો દુર્જન ખરો તેને ગણો.
શાઠ્ય કરે ગુરૂ સાથમાં વચને કરે નારદ પણ,
ગુરૂ પાછળ નિંદા કરે ચંડાલ કુશિષ્ય જ ભણું
દ્રોહી ગુરૂનો જે અને તે દુષ્ટ નર ચંડાલ છે,
ભમતો રહે ભવમાં ઘણું એ જીવતો મહાકાલ છે.’

જે સાધુ થયા છતાં ગુરૂ આજ્ઞાને અવગણીને મરજી
પ્રમાણે સ્વછંદે ચાલે છે. અને પોતાનું પંડિતપણુ લોકોને
દેખાડવા માટે અનેક પ્રકારનો ઘણો બકવાટ કરે છે. શાસ્ત્રના
ઉલટા અર્થ કરે છે.—લોળાઓને ભરમાવે છે. તેવો સાધુ ભલો
માણસ નહિ માનજો. પરંતુ તે મહોટો દુર્જન જ માનજો.
જે ગુરુજનને શઠપણું કરી ઠગે છે. વચનમાં નારદ પણું
ધારણ કરી અનેક સાધુઓને પરસ્પર લડાવી મારે છે. ગુણી
જનની નિંદા કરે છે. ગુરૂમહારાજનું અપમાન નીંદા કરે છે
તેવા માણસોને ચંડાલ જેવા કુશિષ્ય જાણવા. આવા ગુરૂદ્રોહીઓ
જે અને છે તે સંસારમાં અનેક ભવમાં ભમતો ઘણા દુઃખ
પામે છે. શ્રી ગુરૂદેવ કહે છે કે તેવો મનુષ્ય મહા ચંડાલ છે
એમ જણાય છે માટે હે સાધુ જનો તમે જો મોક્ષના જ
અર્થિ હોવ તો ગુરૂ આજ્ઞામાં જ રહેશો. નહિતર જો કે
ગુરૂ તમારું કલ્યાણ કારક ચરિત્ર તથા જ્ઞાન જાણીને તમને
યોગ્ય પદવી પ્રદાન કરે પરંતુ તમારામાં તેવા ગુણો ન

૧૨

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

હોય તો તે પદવીઓ ઘંટીના પડનું જ કાર્ય કરે છે માત્ર ભાર ભુતજ બને છે. પણ પારમાર્થિક લાભ આપનારા થતાં નથી એ નિશ્ચય માનજો.

શુદ્ધેવે શ્રી અજિતસાગરસૂરિજીને પદવી પ્રદાન કર્યા પછી લોહરામાં પ્રતિષ્ઠાનો મહોત્સવ હોવાથી અને લોહરા સંઘની વિનંતિ આગ્રહ પૂર્વકની હોવાથી તે માન્ય કરી. શુદ્ધેવે શ્રી અજિતસાગરસૂરિને લોહરા મોકલ્યા. ત્યાં જીન પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા તથા શુદ્ધ પાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરી માણસા સંઘની વિનંતીથી માણસા પધાર્યા શુદ્ધેવ પ્રાંતિજથી મહુડી ગયા ત્યાં ગોધાવી સંઘના માનનીય શ્રાવકો શેઠ ત્રીભોવનદાસ તથા અમૃતલાલ શેઠ તથા કેશવલાલ વિગેરે શુદ્ધમહારાજને વિનંતિ કરવા આવ્યા.

ગોધાવી પત્તનેડથ શ્રી-જૈનસંગ્રમોદતઃ ।

સૂરોશ્વરેણ તેન શ્રી-ગૌતમસ્વામિનઃ પ્રભોઃ ॥૮૮॥

પ્રતિષ્ઠાક્રિયત શ્રેયઃ-સંપત્તિ પ્રથનોત્કટા ।

તદ્વજ્રનશલાકા ચ, જિનર્ચિમ્બૈ સહાષ્મુતૈઃ ॥૮૯॥

વિનંતિને માન્ય કરી શુદ્ધેવ શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરજી સૂરિ વર્ચ પ્રવર્તક પન્યાસ ઋદ્ધિસાગરજી, મુનિ વૃદ્ધિસાગરજી, મુની કીર્તિસાગરજી, જયગાગરજી ઉત્તમસાગરજી, સમતાસાગરજી વિગેરે મુનીવરોની સાથે ગોધાવી પધાર્યા. મહોટા અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ પૂર્વક પરમાત્મા મહાવીર દેવના પ્રથમ જણુધર શ્રી ઈંદ્રભુતિ ગૌતમ સ્વામિની મહા પ્રભાવિક મૂર્તિની અંજન શલાકા અને અન્ય દેશાંતરથી કેટલાક લગ્યાત્માઓએ પોતાના ગૃહ મંદિરમાં પૂજવા માટે જયપુર આદિ સ્થળોએ રત્નમય

જીવન ચરિત્ર

૯૩

સુવર્ણમય અને રૂપમય તૈયાર કરાવેલા પરમાત્માના બિંબોને શ્રાવકો લાવેલા તેમની અંજનશલાકા અને પ્રાણપ્રતિષ્ઠા શુભ મૂહુર્તે અત્યંત સારા યોગમાં ગુરૂદેવ શ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરે કરી. સંઘમાં આનંદ પૂર્વક જય જયકાર થયો. આ ગૌતમસ્વામી પ્રભુની મૂર્તિ આપણા મનને અત્યંત પ્રમોદ કરે છે. અને આત્મ ધ્યાનમાં તેમની સન્મુખ બેસી ત્રાટક યોગ સાધકને મનની સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. આ સમયે ગુરૂદેવે પ્રતિષ્ઠાના પ્રસંગ ઉપર આવનારા ગામોગામના શ્રી સંઘને ઉદ્દેશીને ઉપદેશની અમૃતધારા વડે જણાવ્યું હતું કે,

“હું બાળ્યો ! જો તમે પોતાને જૈન ધર્મિ શ્રાવક માનતા હો તો તમે તમારા સમાનધર્મિ બંધુઓના ભલા માટે કેટલો પ્રયત્ન કરો છો ? તમે સંઘના ઉઠય માટે કયા શુભ કાર્યો કર્યા છે. હવે કયા કાર્યો કરવાની આવશ્યકતા છે. તેનો વિચાર કરશો. તમે આટલું તો મનમાં નિશ્ચય જ રાખજો કે તમારા સાધર્મિ બંધુઓ તમારાથી જરા પણ ઉતરતા નથી. અને ઉતરતી કાટિમાં ન જ હોવા જોઈએ. તમેને જાણવામાં આવ્યું હશે જ કે આજ થોડા વર્ષો પહેલાં અમદાવાદ શહેરમાં શેઠ શ્રી હઠીભાઈએ દીલહો દરવાજાની બહાર શાહીબાગમાં એક મહાન દેવલોકની શ્રેણિ સમાન અપૂર્વ જીનવર મહાયૈત્ય કરાવ્યું. ત્રણ ચોવીશીના તીર્થંકરના બિંબોને તૈયાર કરાવ્યાં. તેમાં પ્રતિષ્ઠાની ક્રિયા સાટે સાગરગચ્છના ભટ્ટારક શ્રી શાન્તીસાગરસૂરિજી હતા અને આ પ્રતિષ્ઠા અંગે પૂજા અનુષ્ઠાન માટે પેથાપુર વિજયપુર વિગેરે સ્થળોથી પ્રતિષ્ઠાવિધી જાણકાર જે જે

૫૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

હતા તે શ્રાવકોને આમંત્રણ આપ્યું હતું. તે સર્વને પ્રતિષ્ઠાની ક્રિયામાં ઉભેલા જોઈ વિચારવા લાગ્યા કે હું હાથમાં કડાં, પેઢ વીંટીઓ તથા આલુષણોથી શરીર શોભાવું છું ત્યારે અમારા સહ ધર્મીઓ અડવાણા હાથે ઉભેલા હોય તે મને નથી શોભતું એટલે તેમના માટે આવા ભૂષણો અવશ્ય જોઈએ. બીજે દિવસે દરેક શ્રાવકોને હાથમાં સોનાના કડા પહેરાવ્યાં. એ ક્રિયા પૂર્ણ થતાં તે કડાં શેઠને પાછા આપવા લાગ્યા. એટલે શેઠજી બે હાથ જોડીને કહે છે કે પૂજ્ય ધર્મ બંધુઓ તે તો આપના હાથે જ રહેશે, માટે આપને તે ઉતારવાની જરૂર નથી. આમ શેઠ શ્રી હઠીભાઈની સાધર્મીવાત્સલ્યતાનો અનુભવ જાણ્યો હશે જ તેમ તમો પણ તમારી શક્તિ અનુસાર તમારા ધર્મ બંધુ પાડોશી કુટુંબીજન પ્રત્યે મૈત્રી ભાવે વાત્સલ્યતા કરશો એ જ આશય.”

ગુરૂદેવ ગોધાવોથી વિહાર કરી અમદાવાદ પધાર્યા ત્યાં અજીતસાગર સૂરિજીને સંઘના અતિ આગ્રહથી ચોમાસા માટે અનુમતિ આપી પોતે પેથાપુર તરફ વિહાર કર્યો. ગુરૂદેવ અમદાવાદથી વિહાર કરી હઠીભાઈની વાડીમાં તીર્થંકર પરમાત્માનાં દર્શન કરી ઝવેરી મોહનલાલ શેઠના બંગલે તે શેઠના આગ્રહથી રહી ધર્મોપદેશ આપી સાબરમતી થઈ કોળા આવ્યા ત્યાં શ્રાવકોને ઉપદેશ આપી ત્યાંથી ઇંદ્રોડા આવ્યા ત્યાં પેથાપુર સંઘના શ્રાવકો વિનંતિ કરવા આવ્યા. ગુરૂદેવ શ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરીવર્ય પ્રવર્તક શ્રી ઋદ્ધિસાગરજી, વૃદ્ધિસાગરજી, કીર્તિસાગરજી, જયસાગરજી, ઉત્તમસાગરજી, સમતાસાગરજી વિગેરે સાધુઓ તથા સાધવો શ્રી લાલશ્રી વિગેરે પેથાપુરમાં

જીવન ચરિત્ર

૯૫

સંઘે કરેલા બહુમાન પૂર્વક પ્રવેશ મહોત્સવ સહ પધાર્યા. ગુરૂદેવના પધારવાથી પેથાપુર સંઘમાં અંદર અંદર કલહ હતો તે નાશ પામ્યો. અને સંઘમાં એકમત થઈ આરે માસ ધર્માનુષ્ઠાનની આરાધના થઈ. જે જે તકરારી કરણો હતા તેનું ગુરૂદેવે સમજાવીને સામાધાન કરી આપ્યું. સંઘમાં આનંદ પ્રવર્ત્યો ગુરૂદેવના ઉપદેશથી શ્રાવકોને આત્મજ્ઞાનનો સારો અનુભવ થયો તથા ગુરૂદેવની સાનિધ્યમાં ઇંદ્રોડાવાળા કૌશાશેઠે ઉજ્જમણું કરી લક્ષ્મીને લહાવે લીધે. ધર્માનુષ્ઠાન માટે એક મકાનની જરૂર હતી તે પેથાપુરના વતની હાલમાં આકોલા રહેતા શેઠ ચુનીલાલ દોસલચંદના પત્ની ગંગા સ્વરૂપ સીતાબાઈએ રૂ. ૧૫૦૦૦ ગુરૂદેવના ઉપદેશથી પેથાપુરમાં સંઘને અર્પણ કરી પુર પાડ્યું તથા બીજા ધર્મ કાર્ય માટે સીતાચડીનું મકાન બંધાવી આપ્યું. તેમજ ગુરૂદેવના ઉપદેશથી પેથાપુરથી શત્રુજયની યાત્રાને સંઘ કાઢ્યો અને તીર્થમાલ પહેરવાની ક્રિયા ઋદ્ધિસાગરજીએ કરાવી.

પેથાપુરમાં વિમળગચ્છ સંઘની માંગણી મુજબ આઠ દિવસ વ્યાખ્યાન વાંચવા માટે ઋદ્ધિસાગરજીને આજ્ઞા આપી સંતોષ પમાડ્યો હતો. કાર્તિક માસમાં સુરતના વતની ઝવેરી જીવણભાઈ ધર્મચંદ પેથાપુર સહકુટુંબ ગુરૂદેવને વંદન કરવા આવ્યા હતા. ગુરૂશ્રીને ઉપદેશ સાંભળીને સંજોડે ચાલ્યું ત્રત લીધું હતું. સંઘમાં શ્રીફળની પ્રભાવના કરી હતી. ત્યાર પછી પેથાપુરવાલા ચાહના વેપારી મનસુખલાલ લલ્લુભાઈની ગંગા સ્વરૂપ પત્નીએ ગુરૂમહારાજનો ધર્મોપદેશ સાંભળી લક્ષ્મીની અસારતા બાળી કેશરીયાજી ઋષભદેવની યાત્રા માટે સ્પેશીયલ

૬૬

શ્રીમદ્ વૃદ્ધિસાગર સુરીશ્વર મહારાજનું

દેષનમાં સંઘ કાઢ્યો. ગુરૂદેવે મંગલાચરણ રૂપ ધર્મોપદેશ આપી. યાત્રા કેવી રીતે શાન્તિ પૂર્વક કરવી યાત્રાનું પુન્ય રૂપ કશું ફળ હોય તે વિસ્તારથી સમજાવ્યું હતું. ત્યાંથી ગુરૂદેવ રાંધેભ, લીંબોદરા, થઈ માણસા પધાર્યા. માસ કલ્પ કરી આજોલ લોદરા, વિદ્રોલ થઈ વિજાપુર પધાર્યા. ત્યાંથી પ્રાંતીજ સંઘના આશ્રિતથી પ્રાંતીજ પધાર્યા. આ વખતમાં શ્રી વૃદ્ધિસાગરજી તથા કીર્તિસાગરજી, બાનુસાગરજી, તથા સુનિ શ્રી દુર્લભવિજયજીને પુણ્યપાદ ગુરૂદેવની આજ્ઞાથી ઋદ્ધિ સાગરે ઉત્તરાધ્યયન આચારાંગ કલ્પસૂત્ર, નંદીઅનુયોગ દ્વાર મહા-નિશિથ વિગેરે સૂત્રના યોગોદ્ઘવહન કરાવ્યા પ્રાંતિજમાં મણીભાઈને દીક્ષા ગુરૂદેવે આપી તેમને મનોહરશ્રીની શિષ્યા કરી તેને પશુ માંડલોયા ભોગ ઋદ્ધિસાગરે ગુરૂ આજ્ઞાથી કરાવી મહુડીમાં વડી દીક્ષા આપી ત્યાંથી વિજાપુર પધાર્યા. આ વખતે ગુરૂદેવને શરીરમાં અશક્તિ દેખાવવા લાગી. તેથી ખુલ્લી હવા માટે મહુડીમાં થોડો વખત સ્થિરતા માટે ગયા ત્યાં પોતાનું આયુષ્ય હવે અલ્પ જ છે. તેથી જે ગ્રંથ લખવાના અધુરા રહ્યા હતા તે સતત મહેનત લઈ પુરા કરવા લાગ્યા. સંવત ૧૯૮૧ના જેઠ સુદી ૧૩ સુધી ખુબ પ્રયત્ન કરી પૂર્ણ કર્યા. સુદી ૧૫ ના દિવસે તો અત્યંત અશક્તિ આવી ગુરૂદેવને વંદના કરવા માટે પાદરાથી મોહનલાલ વડીલ વિગેરે યોગ અધ્યાત્મભાષ્યાસની મંડળી સાણંદથી આત્મારામ-ભાઈ તથા રાયચંદભાઈ તથા કેશવલાલ શેઠ શાન્તીલાલભાઈ ત્રીલોવનદાસ તથા નરહિંભાઈ વિગેરે અમદાવાદથી વિમળભાઈ ભોળાભાઈ, જગાભાઈ, મણીભાઈ, માણસા, પેથાપુર, પાટણ,

જીવન ચરિત્ર

૬૭

મહેસાણા, પાલણપુર, સુરત, મુંબઈ વિગેરે સ્થળોથી ગુરૂદેવને વાંઢવા માટે શ્રાવકો આવવા લાગ્યા. મહુડી તે વખતે ગામડું મટી શહેર જેવું દેખાવા લાગ્યું. પ્રાંતિજથી શેઠ કેશવલાલ તથા બુલાબીદાસ, સામળદાસ, મંગળદાસ, માણેકલાલ વિગેરે તથા ડોક્ટર કાઠરી પણ ગુરૂદેવની તબીયત જોવા પ્રાંતિજથી આવ્યા હતા. ગુરૂશ્રીએ જણાવ્યું કે દવાની જરૂર નથી આપણી માનવ જીવનની જે ફરજ હતી તે આપણે પૂર્ણ કરી છે. શરીર પડવાનું જ છે તે પારકા ટેકાથી કેટલું ટકે ? હવે પરમાત્માને જ સોંપ્યું છે. તે માટે ધ્યાનમાં તથા પ્રભુ ભજનમાં રહેવાનું કામ છે, અમારે હવે તો તેજ માત્ર દવા છે ત્યાર પછી પોતાના શિષ્ય શ્રી અણ્ણતસાગરજી સૂરીજી તથા ઋદ્ધિસાગર વિગેરેને પાસે બોલાવી અંતિમ ઉપદેશ આપ્યો કે:—
‘તમોને યથા અધિકારે, વિચારી કાર્ય’ જે સોંપ્યું.

તપાસી સહુ સંયોગો કર્યા કર કાર્ય ઉપયોગે
અહોએ કાર્ય કરવામાં થશે ફળશું ? જરા, જોજો
યથાવત્ ફર્જ બળવામાં કર્યા કર કાર્ય ઉપયોગે

બનીને સાક્ષીવત્ સહુમાં સુભાશુભ વૃત્તિથી ન્યારે
રહીને સ્વાધિકારે તું કર્યા કર કાર્ય ઉપયોગે
થતું શું શું હૃદયમાંડી તપાસી જો વિવેકે તો,
કથેલા આશયો બાણી કર્યા કર કાર્ય ઉપયોગે.
થનારી બાહ્ય કરણીમાં, ફલોની આશ ત્યાગીને.
ઉદાસીન વૃત્તિને ધારો કર્યા કર કાર્ય ઉપયોગે.
હે સાધુઓ ! તમોને મોક્ષ માર્ગમાં ગમન કરવાનું

૬૯

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

અધિકારી બાણીને અમોએ તમોને જે જે કાર્ય બાણવું બાણાવવું ચારિત્ર પાલવું, પળાવવું, ઉપદેશ આપીને અન્યને પરમાત્માનો સત્ય ઉપદેશ સમજાવવો વિગેરે શુભ કાર્ય તમોને સાંખ્યા છે. તે દેશ, કાળ, લાભ શક્તિ તપાસીને યથાર્થ જ્ઞાનનો ઉપયોગ રાખી તે કાર્ય સતત કરવાં જોઈએ. તેમાં જરાપણ પ્રમાદ ન કરવો. તેમજ બીજી વાત એ પણ યાદ રાખો કે, આવાં કાર્ય જે ગુરૂએ આપણને કરવાનાં કહ્યાં છે તે કરવામાં આપણને શો લાભ થવાનો છે ? એમાંથી કંઈ આપણને લાભ મળવાનો નથી, માટે એ કાર્ય કરવા માટે આપણે કંઈ કરવું નથી. આવી શંકાથી ભરેલા આત્મવીરનો ધાત કરનારા વિચારોનો ત્યાગ કરી, ફક્તની આશાનો ત્યાગ કરી, માત્ર મારે આ કાર્ય એક ફરજ રૂપે જ કરવું છે, તેમ વિચારીને આત્મામાં સદાઉપયોગ રાખીને બધાં કાર્ય કરવાં, પણ પ્રમાદી ન થવું. કહેવાનું કે આપણા આ પરમાર્થિક કાર્યોમાં પુદ્ગલ ભોગની ઇચ્છા અને દેવલોકના યશોવાદ કીર્તિની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરવો. અને સર્વ કાર્ય ઉપયોગ રાખીને કરજો. સર્વ કાર્ય કરતાં તેમાં કદાચિત શિષ્યાદિનો લાભ થાય તો પણ પરમાત્મા મહાવીર દેવની પેઠે ફરજ સમજીને સાક્ષિરૂપ બનીને કાર્ય કરજો. એટલે લાભ થાય કે હાની થાય તો પણ હર્ષ કે શોક કરશો મા. તેમજ શુભાશુભ વૃત્તિથી તેવા વિચાર દૂર રહીને માત્ર મારો અધિકાર છે. ફરજ છે, તેમ વિચારીને કાર્ય શુદ્ધ ઉપયોગ પૂર્વક કરજો. તમારા મનમાં સમયે સમયે કેવા કેવા શુભ વા વા અશુભ અશુદ્ધ વિચારો આવે છે ? એવા વિચારો કરવા

જીવન ચરિત્ર

૯૯

તમારા જેવાને યોગ્ય છે કે નહીં તે તમે સહવિવેકથી તપાસી
 જો જો. પરમાત્માના કહેલા ધર્મના અનુષ્ઠાન માટેના આશયો
 ખરાબર સમજીને સહ ઉપયોગ પૂર્વક કાર્યોને કરવા જોઈએ.
 પણ તેમાં જરા પણ પ્રમાદ ન કરવો. બાહ્ય કરણી જે આપ-
 ણ્યાથી હંમેશ થાય છે. જેવી જ્ઞાન દર્શન તપ વીર્ય એ
 પાંચની અપ્રમાદથી હંમેશાંની આચરણ પાંચ મહાવ્રત પાલવા
 અષ્ટ પ્રવચન માતા પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ નવ વિધ બ્રહ્મ-
 ચર્યની નવ વાડ ઉપયોગ પૂર્વક પાળવી, કષાયનો ત્યાગ કરવો.
 સર્વ જીવો ઉપર કૃષ્ણા કરવી, તપ જપ કરવા આતાપના
 લેવી પડિલેહણ કરવું. ગુરુનું સન્માન વિનય સેવા ભક્તિ
 કરવી, આહારપાણી લાવી આપી ભક્તિ સેવા કરવી. કાર્યોત્સર્ગ
 કાઉસર્ગ કરવો. પ્રતિક્રમણ કરવું વિગેરે બાહ્ય કરણી
 સાધુઓને અવશ્ય કરવાની છે. તેમજ અભ્યંતર કરણી જેવી
 કે મનમાં આત્મધ્યાન રૌદ્રધ્યાન ન કરવું. તેમજ ધર્મ
 ધ્યાન ધરવું, પંચેન્દ્રિયનો નિગ્રહ કરવો, કષાયનો ત્યાગ
 કરવો. પ્રમાદથી થયેલા પાપની નિંદા કરવી. વિગેરે જે જે
 કરણીઓ છે તે જો કે પ્રત્યક્ષ—તરતજ ફલ આપતી
 નથી—કાળાંતરે ફળે છે, પરંતુ આત્મજ્ઞાની મોક્ષનો અર્થી તે
 કરણીમાં ફળ-એટલે યશોવાદ સન્માન દેવભવના ભોગો
 આદિનો આશા ત્યાગીને ઉદાસીન—માધ્યસ્થતા ભાવે રહી
 સર્વ કાર્ય યથા સમય અપ્રમાદ ભાવે કરવી જોઈએ.

ગુરુદેવ પોતાનો અંતિમ સમય બાણી આચાર્ય શ્રી
 અજીતસાગરસૂરીજી, શ્રી પંચાસજી ઋદ્ધિસાગરજી, શ્રી
 તિસાગરજી વિગેરે સાધુઓને બોલાવીને છેલ્લો ઉપદેશ

૧૦૦

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

આપતાં જણાવે છે કે :—

“ હે પુન્યશાલીઓ ! તમે સાધુદશા પામીને માનવતાને સફળ કરી છે. માટે પાછા અનંત સંસારમાં ફરી જતા નહી. કારણ કે પડવાના પ્રસંગો ઘણા આવે છે. તેનો ત્યાગ માન સન્માન, શિષ્યએષણા અને સ્વાર્થ વૃત્તિની ઉપર જ્ય કરશો. મુખ્ય-મોટાની અનુભવિથી ચાલજો. સર્વની સાથે સહમત થઈ ધર્મ કાર્યમાં પ્રવૃત્ત કરશો. આત્માને પ્રમાદમાં ન પડવા દેશો કહ્યું છે કે :—

“ પામી વેળા મનુભવ તણી ધર્મને ચિત્ત ધારે,

પામી વેળા મનુભવ આયુ કાં ફેક હારે

ચેતો ચેતો મનુભવ લહી ધર્મનું સત્ય ટાણું,

ટાણું આવું કદી નવ મલે કોટી ખર્ચે નવાણું.

ટાણું પામી ગુરુગમ લહી ધર્મમાં વીર થાજે,

ટાણું આવે નહી નહિ ફરી ભકિતમાં નિત્ય નહાજે.

જો ચેતે તો અવસર ખરો આ ત્હને રે મલ્યો છે,

મીઠી મીઠી અતિ રસ વતી શેલડીથી ગળ્યો છે.

સૌનો સાક્ષી સકલ જગતમાં તું બની આત્મભાવે,

ન્યારો અન્તે જગથી બહુ રહી મસ્ત થા ધર્મ ભાવે,

માર્ગે ત્હારા વહન કરજે કોટી વિઘ્નો સહીને,

માર્ગે ત્હારા વહન કરજે સામ્ય ભાવે રહીને.

ત્યાગી નીંદા પરજન તણી દ્રેષને દુર ટાળો,

સાચામાં તો અનુભવ કરી ધર્મમાં ચિત્તવાળો.

નહાના મોટા જગતજન સૌ સંપીને નિત્ય ચાલો,

ધર્મ ધ્યાને નિશ્ચિદન રહી મુક્તમાં પૂર્ણ માલો.

જીવન ચરિત્ર

૧૦૧

રે સાધુઓ ! આ પંચમકાલ રૂપ કલિયુગમાં પણ જો તમે પુન્યયોગથી પાંચ ઈંદ્રિયોથી પૂર્ણ નિરોગી શરીર, ઉત્તમ જાતિયુક્ત મનુષ્ય જન્મ પામ્યા છો તો તેને સફલ કરવા સદ્ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળીને સુદેવ ગુરુ ધર્મમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખીને, અહિંસા, સત્ય, સંયમ, તપ રૂપ ચારિત્ર ધર્મ આદર પૂર્વક મનમાં ધારીને મુક્તિ માર્ગ તરફ ગમન કરો. આવી સુંદર માનવ ભવની કાલવેળા અવસર પામીને આયુષ્યને તમે શા માટે નકામું વેડફી નાખો છો ? માટે હે મહાનુભાવો ! આ મનુષ્ય ભવ જ સત્ય ધર્મને પ્રાપ્ત કરવાનું ટાણું એટલે સમય છે તે તમને પુન્યયોગથી મળ્યું છે તે અખળેતા ખર્ચ કરતાં પણ મળવાનું નથી માટે આ સાફ ટાણું મલ્યે છતાં સદ્ગુરુની સેવાથી દેવગુરુ ધર્મની શુદ્ધ શ્રદ્ધા પૂર્વક ગુરુગમનો એટલે સત્યજ્ઞાનનો અનુભવ મલ્યો છે, તેથી સમ્યક્ ચારિત્રમાં વીર થઈ તપ, સંયમ, અહિંસા, બ્રહ્મચર્ય, સત્ય વિશેરે ચારિત્રમાં વીર્ય ફેરવજો. કારણ કે આવો સમય વારંવાર મળતો નથી માટે દેવ ગુરુ ધર્મ શ્રાવક શ્રાવિકા બાલ તપસ્વિ સાધર્મિ બંધુ વિગેરેની વિનય ભક્તિ બહુમાન વંદના પૂર્વક પૂજા વિગેરે ભક્તિમય અમૃતકુંડમાં સ્નાન કરી આત્માને પવિત્ર કરજો.

તમે આ ઉપદેશ સાંભળીને મનુષ્ય ભવનો અવસર પામી પરમાર્થને સમજી જગતની વ્યક્તિઓને સુખ દુઃખમ સહાય કરી તેઓના દુખો દુર કરવા આત્મભાવે સાક્ષિ બનીને પ્રવૃત્તિ કરજો. અંતરથી ન્યારા રહીને જગતના

૧૦૨

શ્રીમદ્ શુક્લિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજતું

અનેક રંગો જોઈ તેમાં રંગાયા વિના આત્મભાવે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ગુણોભય સ્વાત્મચિદાનંદમય આત્મધર્મમાં એકત્વભાવે મસ્ત બનજો. અને તે તમારો મોક્ષમાં જવાનો પરમ પુરૂષ પ્રણીત માર્ગ છે. તેમાં ગમન કરતાં અનેક વિધો અડચણો પ્રલોભનો આવશે તેથી નિર્વીર્ય બન્યા વિના વિકલ્પોનો ત્યાગ કરી સમતા ભાવે રહીને મોક્ષ માર્ગ તરફ વિર્યોદ્ધાસ પૂર્વક ગમન કરજો. તેમજ પર એટલે અન્ય મનુષ્યોની નિંદા દ્વેષ ઇર્ષ્યાનો ત્યાગ કરીને સત્યાસત્યનો અનુભવ પૂર્વક નિશ્ચય કરી સત્ય ધર્મમાં એકત્વભાવે ચિત્તને સ્થાપન કરજો. તેમજ આ સર્વ સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા રૂપ સંઘમાં જે ન્હાના હોય કે મોટા હોય તે સર્વની સાથે પ્રકૃતિને અનુકુલ રહીને સંપૂર્ણ પૂર્વક ધ્યાનમાં રહીને દરેક કાર્ય એક મતિથી કરજો. આત્મધ્યાનમાં અડોલ રહીને સુકિતના પંથમાં વરજો.'

આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપીને સમાધિ ભાવમાં સ્થિર થવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા આ વખતે આચાર્યશ્રી અજીત સાગરજી વિગેરે સાધુઓ તથા લાભશ્રી વિગેરે સર્વ સાધ્વી-ઓને એમ લાગ્યું કે આપણને પૂજ્ય ગુરૂશ્રી વિરહ પડશે તેથી મનમાં બહુ ગમગીનતા આવી ગઈ. પરંતુ આ સમયે હિમ્મત રાખ્યા વિના ચાલે તેમ નહોતું. ગુરૂશ્રી સમાધિમાં ભંગ ન થાય તે કારણે હિમ્મત રાખીને ધ્યાનમાં લીન થયા. ગુરૂદેવ સમાધિ પૂર્વક આત્મસ્વરૂપમાં એકત્વ ભાવે સર્વ સંબંધને ત્યજીને લીન થવા લાગ્યા.

જીવન ચરિત્ર

૧૦૩

આસન્નમરણં જ્ઞાત્વા, તત્રૈવ તસ્થિવાન્ સૂરિઃ ।
 જ્ઞાનધ્યાનસમાધિસ્થઃ, કિયન્તંકાલમત્યગાત્ ॥૧૬॥
 વિદ્યાપુરં પુનઃ પ્રાપ્ય, શ્રોસંઘાગ્રહતઃ સ્વયમ્ ।
 સુરીશોઽનશનં મેજેઃ, શ્રેયશ્રેણી સમીહયા ॥૧૭॥
 મૂર્તિદ્વયહુકધરાયુકે વૈક્રમાઽન્દે ૧૯૮૧ શુભે શુચૌ ।
 કૃષ્ણ પક્ષે તૃતીયાયાં, પ્રભાતે મૌમવાસરે ॥૧૦૧॥
 સમાધિના શ્રિયં મેજે, કૃતનિર્યામણાક્રિયઃ ।
 સ્વર્ગિણાં જૈનસિદ્ધાન્તં, પ્રદાતુમિવ સત્ત્વરમ્ ॥૧૦૨॥

શ્રી ગુરુદેવ પોતાની અંતિમ અવસ્થા છે એમ ધ્યાનથી બાણી
 જ્ઞાનધ્યાનસમાધિ અવસ્થામાં ઘણું વખત રહેવા લાગ્યા. જરાપણ
 પ્રભાદ ન થાય તેને માટે બહુ ઉપયોગ રાખતા હતા. આમ
 જ્ઞાન ચર્યા આત્મભાવની વિચારણા શિષ્યોને હિતોપદેશ
 આપતા કેટલોક કાલ મહુડીમાં રહ્યા. પરંતુ વિજાપુરથી
 આવેલા સંઘના આગેવાનોએ ગુરુદેવને વિનંતિ કરી કે હે
 પ્રભુ હવે આપ આપણા સર્વ સાધુઓને લઈ વિજાપુર પધારો.
 સંઘને દર્શનનો લાભ આપો પુન્યોદયથી અમને આપ જેવા
 ગુરુની સેવા મલે સંઘનો આ વિચાર બાણી આચાર્યશ્રી
 અજીતસાગરસૂરીજી વિગેરેને યાદાવી અભિપ્રાયનો વિચાર
 કરી વિજાપુર જવા નિશ્ચય કરાયો. અને સંઘની વિનંતિને
 અનુમોદન આપી સર્વ સાધુઓ સહ જેઠ વદ્દેડના દિવસે
 વિજાપુર પધાર્યા.

વિજાપુર આવ્યા પછી પરમકલ્યાણના સમુહને પામ-
 વાની ઈચ્છા વાળા ગુરુદેવે પદ્માસન વાળી ચાર આહારનો
 ત્યાગ કરી સર્વે જીવાયોનિને ખમાવી શ્રી અજીતસાગરસૂરી-
 જીને સર્વ સંઘાડાની સંભાળ કરવાનો ભાર લખાવીને

૧૦૪

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજનું

એક સામાધિભાવે સ્થિર થવા રૂપ અનસન કરી સ્થિર થયા. વિક્રમ સંવત ૧૯૮૧ના જેઠ વદી ૩ ની સવારમાં મંગળવારે પોણાનવ વાગ્યાના સુમારે સમાધિ પૂર્વક આ ઔદારિક શરીરનો ત્યાગ કરી જાણે સ્વર્ગવાસી દેવોને સિદ્ધાંતોનો ઉપદેશ આપવા પધારતા ન હોય તેમ સ્વર્ગ તરફ ગમન કર્યું

દેશાન્તરીયલોકનાં, સંહતિસ્તત્ર સંગતા ।

ધૃત્વા નિર્યામણાં સૂરે-ગૃહભક્તિ સમાહૃતા ॥૧૦૩॥

ચન્દનાઽગુરુકાષ્ઠાનાં, રચિતા મહતી ચિતા ।

સૂરિશદેહસ્સ્કારો-વિહિતઃ સંઘસજ્જનૈઃ ॥૧૦૪॥

સ્વર્ગલોકં ગતે સૂરૌ, નિષ્પ્રમેવ વસુન્ધરા ।

સંઘલોકાશ્ચ સંજાતા-વેદનાવ્યથિતાશયાઃ ॥૧૦૫॥

પૂજ્યપાદ પરમ ગુરૂવર્ય જૈનાચાર્ય શ્રીમાન બુદ્ધિ-સાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ અનસન પૂર્વક સમાધિ કરી સ્વર્ગમાં ગયા. તે વાત દેશ દેશાંતરમાં આવકો સાંભળીને મોટો સમુદાય વિજાપુરમાં ભેગો થયો. કારણકે ગુરૂ ભક્તિથી રંગાએલા એવા જાન્યાત્માઓને ગુરૂ વિરહ બહુ દુઃખ ઉપજાવે તેવાં શું નવાઈ? મુંબઈ સુરત, વલસાડ, વડોદરા, પાદરા, બોરસદ કાવીઠા, વસો પેટલાદ, અમદાવાદ, સાણંદ વીરમગામ, ખેડા, પેથાપુર, માણસા, પ્રાંતિજ, પાટણ પાલણપુર મહેસાણા વિગેરે ગામોના સંઘને તાર ટપાલથી ખબર મળતાં આવક સંઘનો મોટો સમુદાય ગામે ગામથી વિજાપુરમાં મળ્યો. વિજાપુરના જૈનો તેમજ જૈનેતર-મુસલમાન, બ્રહ્મભટ્ટ રજપુત, પાટીદાર, હરોજન સમુદાય પણ ભક્તિથી રંગાએલા હોઈ ગુરૂદેવનું નિર્વાણ

જીવન ચરિત્ર

૧૦૫

સાંભળી અત્યંત શોકાતુર વદને ગુરૂમહારાજના સ્થુલ શરીરના દર્શન કરવા આવ્યો. જૈન તેમજ સથવારા, પાટીદાર હરિજન વર્ગે ગુરૂ મહારાજે રચેલા આત્મવૈરાગ્યમય આધ્યાત્મિક ભજનોની ધૂન મચાવી રાત્રિ જગો કર્યો

અમદાવાદથી સાંજની ગાડીમાં ભગતજી બીરચંદભાઈ તથા ભોળાભાઈ, વિમલભાઈ ડાહ્યાભાઈ, ગોકલ કપુરચંદ તથા જગાભાઈ શેઠ, મણિભાઈ શેઠ વિગેરે શેઠોઆઓ આવી ગયા. ગુરૂમહારાજના સ્થુલ શરીરનો અંતિમ અભિષેક કર્યા પછી જરીના વસ્ત્રથી મઢેલી શિબિકા તૈયાર કરાવી, તે પાલખીમાં પધરાવી પાલખી ઉપાડવાની ઉછરામણીમાં મોટો રકમ થતાં તેમજ અગ્નિ સંસ્કારનો પણ મોટો ચડાવો થયો તે બધી ક્રિયા કર્યા પછી જીવહયાની મોટા પ્રમાણમાં ટીપ કર્યા પછી સુદ જથી સવારમાં વિજયપુરના સંઘના આદેશથી ગુરૂભક્તોએ શિબિકાને મોટી ધામધૂમ પૂર્વક વિજયપુરમાં ફેરવીને આથણી બાજુ સ્ટેશન પાસેના ચંદન અગર તગર વિગેરે સુગંધી કાષ્ઠોની મહોટી ચિત્તા તૈયાર કરાવેલી તેમાં સંઘના ભકત સભજનોએ ગુરૂદેવની શિબિકા ભકિત પૂર્વક પધરાવી અગ્નિ સંસ્કારની ક્રિયા કરી.

આચાર્ય મહારાજ શ્રી અજીતસાગરસૂરીશ્વરજીને તથા પન્થાસજી શ્રી ઋદ્ધિસાગરજીને તેમજ અન્ય સાધુ વર્ગને તથા જૈનસંઘને અત્યંત આઘાત થયો. પરંતુ સમ્યગ્ જ્ઞાન પૂર્વકની ધીરજથી વિચારીને કાલાંતરે શાન્તિ સ્થપાઈ. કહ્યું છે કે-

કાયા ત્યાગી સુભગતિ વિષે વાસ કીધો સુકર્મ,
સાધ્યું સાધ્યું નિજહિત અરે વીરના સત્ય ધર્મે

૧૦૬

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

હે ગુરૂદેવ આપે તો જગતને સત્યધર્મનો ઉપદેશ કરી આત્મહીત સાધો વીર પરમાત્માના સાચા ધર્મોમાં લોકોને સ્થિર કરીને આત્મા સમાધિમાં રહીને શુદ્ધ ધર્મધ્યાનની ભાવનામાં સ્વર્ગ ગતિ સાધીને આ અનેક દુઃખના નિમિત્ત રૂપ શરીરનો ત્યાગ કર્યો. પરંતુ આપના વિરહમાં આપના ભક્તોની કેવી દશા થઈ છે તે આપને વિદિત કરીએ છીએ— પ્રાણાધારા વિભુ અમતણા એકલા કેમ ચાલ્યા,

મુકો માયા જગ અમતણી બાહ્યસંયોગ ટાળ્યા.
પ્રાણાધારા વિરહ તમતણો ચિત્તમાં ન ખમાતો.”

આવો પાસે વિભુ મમ અરે દુઃખને ચુરવાતો,”

અમારા પ્રાણના આધાર હે પ્રભુ તમે અમારા ઉપરનો વાતસલ્ય ભાવ છોડીને કેમ ચાલ્યા ગયા જોકે તમોએ જગતની આળપંપાળવાની જુદી માયા કે જે મોહની મમતા છે તેને ત્યાગી અને બાહ્ય સંયોગ (વિયોગને ટાળ્યા તે તો સાફ કયું પરંતુ આપના ચરણની સેવા કરનારા આપની પાસેથી જ્ઞાન દર્શન, ચારિત્રનો અનુભવ યાચતા એવા બાલ સેવકોનો ત્યાગ શા માટે કર્યો ? હે પ્રાણાધાર પૂજ્ય ગુરુવર આપનો વિરહ અમારા ચિત્તને બાળી નાખે છે. અમારાથી સહ્યો જતો નથી. માટે જરા કૃપા કરી પાસે આવો, દર્શન આપો. અમારી શંકા-ઓનું નિરાકરણ કરો. અમારા દુઃખો ચુરી નાખો.

दानानि विविधान्यासन्, दानवीरकृतानि च ।

दुःस्थितनां दुःखसंत्यागं, विधाय मेनिरे सुखम् ॥૧૦૬॥

जिन चैत्येषु सर्वत्र, विहिताष्टाह्निकोत्सवाः ।

महेभ्या गुरुसद्भक्त्या, धर्मकर्मरता बभुः ॥૧૦૭॥

જીવન ચરિત્ર

૧૦૭

ગુરુદેવના ભકતો દ્વાનવીરોએ ગુરુના વિરહના દુઃખને બૂલવા દુઃખીઓના દુઃખને ત્યાગવા માટે દાનો આપ્યા અને દુઃખ રહિત કયાં તેમજ સર્વ જીવજીવંતોમાં આંગી, પૂજા, ભાવના વિગેરે પૂર્વક અઠાઈ મહોત્સવ કર્યો. અનેક તપજ્ઞ અભિશ્રદ્ધા વ્રતો ગુરુભક્તિ નિમિત્તે કર્યા અને ધર્મ ક્રિયાના સદ્ અનુષ્ઠાનમાં અત્યંત પ્રેમવાળા થયા.

સમાશ્વિમન્દિરં તત્ર, મધ્યં સંસ્કારમૂતલે ।

કારયામાસ સકલઃ સંઘઃ સદ્ગુહસેવયા ॥૧૦૮॥

મૂર્તિઃ પ્રતિષ્ઠિતા તત્ર, સ્વર્ગિણાં ચિત્તહારિણી ।

મહામહોત્સવં કૃત્વા, સંઘ કલ્યાણહેતવે ॥૧૦૯॥

ગુરુ મહારાજના વિરહને બૂલવા માટે વિજાપુરના સંઘે જ્યાં ગુરુદેવના શરીરને અત્યંત અગ્નિ સંસ્કાર કર્યો હતો તે સ્થળે મોટા ખર્ચથી સમાધિ મંદિર તૈયાર કરાવીને દેવતાના ચિત્તને પણ પ્રસન્નતા ઉત્પન્ન થાય તેવી ગુરુદેવની દિવ્ય પ્રતિમા તૈયાર કરાવી. મોટા અષ્ટાઘ્નિક મહોત્સવ પૂર્વક આચાર્યશ્રી અજીતસાગરસૂરીજીના હસ્તે અંજન પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરાવી સંઘને સેવા ભક્તિ માટે તે સમાધિ સં. ૧૬૮૩ ના ફાગણ સુદ ત્રીજે મંદિર ખુલ્લું મૂક્યું. સંઘના કલ્યાણાર્થે તેમજ જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રની વૃદ્ધિ થવા માટે સંઘ જનોએ ૫૮ મંદિર તથા ધર્મશાળા પણ તે સમાધિ મંદિરની સમીપમાં તૈયાર કરાવી.

સૂરીશ્વરકૃતા ગ્રન્થા-અષ્ટોતરશતાધિકાઃ ।

વિલસન્તિ સુમધ્યાનાં, ચિત્તેષુ નિતરાં શુભાઃ ॥૧૧૦॥

વુદ્ધયધ્વિસૂરિવર્યસ્ય, ચરિત્રં ભૂરિ વિસ્તરમ્ ।

સંક્ષેપાદિદમાચરણ્યે, સારમૂતં તથાપિ વૈ ॥૧૧૧॥

૧૦૮

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સુરીશ્વરજી મહારાજનું

પરમપૂજ્ય ગુરૂવરે આત્માજ્ઞાન યોગ વિદ્યા જૈનાગ્રમ સિદ્ધાંત અન્ય સર્વ દર્શન શાસ્ત્રોનો અનુભવ લઈને તેમાંથી તથ્ય સાર ગ્રહણ કરી બંધ જીવોના ઉપકારને લક્ષમાં રાખીને આત્મજ્ઞાનની વૃદ્ધિ માટે એકસો આઠથી પણ વધારે ગ્રંથોની રચના કરીને પોતાની ફરજ અદા કરી. ચતુર્વિધ સંઘ ઉપર અત્યંત ઉપકાર કર્યો છે. તેને હે બંધાત્માઓ તમે વાંચી અભ્યાસ કરી મનન કરી સમ્યગ્જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રમાં આગળવધી આત્માના શત્રુભૂત કર્મો તથા કષાયોનો ઘાત કરી પરમ સુખના લોકતા થાવ. આ ગ્રંથો બંધાત્માના ચિત્તને નિત્ય આનંદ આપનારા થાવ.

આ પ્રમાણે પરમ ગુરૂદેવ યોગનિષ્ઠ અધ્યાત્મ દિવાકર સર્વ શાસ્ત્ર વિચારક જૈનાચાર્ય શ્રીમાન્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વર દેવનું ચરિત્ર સર્વ દૃષ્ટિએ વિચારતાં તો ખડુંજ વિસ્તારવાળું થાય પરંતુ હાલમાં અમારી અદ્ય બુદ્ધિ ચિત્તની ચંચળતા અધતિ વિગેરે કારણોને લઈને શ્રીમાન્ અજીતસાગર સૂરિશ્વરજીએ એકસોને અગિઆર શ્લોકમાં સંસ્કૃત ભાષામાં જે ચરિત્ર લખેલું છે તેને સાથે રાખી અને તેટલી સ્મૃતિ લાવીને આ ગુર્જર ભાષામાં ચરિત્ર લખવાનો મેં પ્રયાસ કર્યો છે તેથી બંધાત્માને વાંચનથી મનનથી અને એવા ગુરૂદેવના સદ્ગુણો પોતપોતાના ચારિત્રમાં ઉતારવા પ્રયત્નશીલ થાય તો મારો આ કરેલો પ્રયાસ સફળ થાય.

સંવત ૧૯૬૬ માં શ્રી વિજયપુરમાં કાર્તિક સુદ ૧૫ ના દિવસે પૂર્ણ કર્યું.

લી૦

આચાર્ય ન્હુદ્ધિસાગર

